﴿يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ آمَنُواْ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِى ٱلْحَيَاةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلآخِرَةِ وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ﴿٢٧﴾ سورة ابراهيم﴾

د قبر شپه

ليکوال: مولوي محمد غني فاروقي

PDF Creator: Obaidullah farooqi
0782122678

Ketabton.com

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحيم

د کتاب ځانګړنې:

د کتاب نوم	:	د قبر شپه
لیکوال	:	مولوي محمد غني فاروقي
اړیکه	:	۰۷۹۹۸۰۰۹۳۵
کمپوز او ډیزاین	:	صادق الله صادق
چاپ کال	:	۱۳۹۳ ل.
چاپشمېر	:	۱۱۰۰ ټوکه
د خپرونو لړ	:	(۲۴۲)

خپرندوی

گودر کتاب خپرنځی - ننگرهار

ګودر کتاب پلورنځی، لانديني پوړ، اسحق زي مارکېټ، پېزارې څلورلارې، جلال اباد

اړیکې: ۰۷۹۵۳۵۳۶۱۰-۰۷۹۸٤۸۷۸۷۹-۰۷۹۷۵۰۰۵۰۶

د چاپ حقوق خوندي دي.

ډالۍ

جنتي ورېښمينو جوړو کې پوښلې، د مشکو پر عطرينو وږمو خوشبويه، د ايمان پر مانيزې طلا سينګار، د عليين ماڼۍ کې نازولې مېلمنې:

هو؛ د قبر ناوې ته!

م. غ. فاروقي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د کايناتو جوړې

چې مې شېرين جانان خبرېږي
زمـــا بـــه يـــې زنــې پـــه مـــلمــل تـــړلـــې ويـــنـــه

هوکی؛ د اسلامي نړۍ اتلو ځوانانو، ورونو او خويندو، تاسې پوهېږئ! چې د دنيا جوړه اخرت دی، د شپې جوړه ورځ ده، د سپين جوړه تور رنګ دی، د سپين زر جوړه سره زر دي، د شتمنۍ جوړه فقر دی، د ښايست جوړه بدرنګي ده، د تيارې جوړه رڼا ده، د لمر جوړه سپوږمۍ ده، د روغتيا جوړه ناروغي ده، د وچې جوړه لمده ده، د سمې جوړه غر دی، د ګرمۍ جوړه يخني ده، د ايمان جوړه کفر دی، د نېکمرغۍ جوړه بدمرغي ده، د حق جوړه باطل دی، د خوږ جوړه تريخ دی، د اسمان جوړه ځمکه ده، د خير جوړه شر، د بريا جوړه ناکامي ده، د مينې جوړه کرکه، د انسان جوړه پېری، د سبا جوړه بېګاه، د حرکت جوړه سکون، د ښکته جوړه بره، د پيل جوړه پای ده.

او د ژوند جوړه مرګ دی، د کايناتو د جوړو مانيز او فطري اتحاد ته په پام مو هڅه وکړه، چې ګرانو لوستونکو او مينه والو ته د دنياوي ژوند د استوګنځي هاخوا د برزخي ژوند د يو دېره ځای (قبر) په اړه لنډ معلومات برابر کړو.

د الله تعالی په فضل او ځانګړې لورينې پر دې بريالي شو، چې د ژوند جوړې مرګ سره د اشنايۍ د پيلولو په موخه د مرګ د ياد لړۍ، د مرګ شېبې، غسل، کفن، جنازه، د قبر جوړښت، خاورين کور ته د سپارلو احکام، د قبر ازموينه، د ازموينې ډول، د ازموينې پلاوی او يو شمېر نور قرآني او نبوي زېورات (د قبر شپه) تر سيوري لاندې د قبر ناوې ته د عقيدوي ګاڼې په بڼه د قرآن او سنت له خزانو نه راټول کړ، که څه هم چې د قبر شپې په غېږ کې نيولي معلومات په ډېره لنډه او

ساده بڼې سره دي، خو هيله مو دا ده، چې الله تعالی يې د مسلمانانو لپاره د خير او د قبر په شپه کې د رڼا وسيله وګرځوي.

د يادې هڅې بشپړاوي، سينګارولو او تر تاسې پورې د رسولو لړ کې د ګودر خپرندويې ټولنې مشر قاري قدرت الله تائب، صادق الله صادق او زاهد الله جانان نه د زړه له تله منندوی يم.

الله تعالی دې يې له موږ او تاسې ټولو مينه ناکو لوستونکو سره له يارانو نه د جدايۍ شېبو په ژبه په (لااله الاالله) کلمه جاري او ژوندۍ وساتي.

نور مو د وخت زرينې شېبې نه نيسم، په دې تمه چې د دعاګانو په ښکلې لپه کې مې له ياده ونه باسئ.

ستاسې د مينې پوروړی
محمد غني فاروقي
مسجد مېنه-جلالکوټ
۳۰-۵-۱۳۹۳ل کال

(c) ketabton.com: The Digital Library

بسم الله الرحمن الرحیم

لومړی څپرکی

د مؤمن لپاره ډالۍ

دا حقیقت دی، چې ژوند سره شتمني او ثروت وي، ژوند ستر اسماني سوغات دی، د ژوند جوړه مرگ دی، هو؛ مرگ هم د ایمان خاوندانو لپاره الهي ډالۍ ده، داسې ډالۍ چې په وسیله یې دوست خپل دوست ته رسېږي، د دوستانو ترمنځ د مینې او راشه-درشې په پار د پُل بڼه لري.

عبدالله بن عمرو رضی الله عنهما د حدیث راوي دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:(مرگ د مؤمن لپاره ډالۍ ده.)[1]

همدا راز حسین بن علي رضی الله عنه د حدیث راوي دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي: (الموت ریحانة المؤمن).

یانې: مرگ د مؤمن لپاره د گل په څېر دی.

1- المستدرك على الصحيحين للحاكم (4/ 355).

عائشه رضی الله عنها د حدیث روایت کړی دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي: مرگ غنیمت دی او د الله تعالی نافرماني معصیت (گناه) ده... .

ناپوهي بې لارېتوب دی، ظلم رسوایي ده، د الله تعالی اطاعت د سترگو یخوالی دی، د الله تعالی له وېرې ژړا کول د نجات ذریعه ده، ډېره خندا د هلاکت لامل دی.

له گناهونو څخه رښتینې توبه کوونکی داسې دی، لکه: له سره یې چې گناه نه وي کړي.[1]

(مُحَمَّدَ بْنَ الْمُنْكَدِرِ، يَقُولُ: " بَلَغَنِي أَنَّ آدَمَ، عَلَيْهِ السَّلَامُ لَمَّا مَاتَ ابْنُهُ قَالَ: يَا حَوَّاءُ مَاتَ ابْنُكِ، قَالَتْ: وَمَا الْمَوْتُ؟ قَالَ: لَا يَأْكُلُ، وَلَا يَشْرَبُ، وَلَا يَقُومُ، وَلَا يمَشِي، وَلَا يَتَكَلَّمُ أَبَدًا، قَالَ: فَصَاحَتْ حَوَّاءُ، فَقَالَ آدَمُ: عَلَيْكِ الرَّنَّةُ وَعَلَى بَنَاتِكِ، وَأَنَا وَبَنِيَّ مِنْهَا بَرَاءٌ"[2])

د محمد بن منکدر په روایت کې راغلي، چې کله د ادم علیه السلام زوی مړ شو، نو حوا رضی الله عنها ته یې وویل: زوی دې مړ شو.

1- بیهقي.

2- حلية الأولياء وطبقات الأصفياء (3/ 148).

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغې وويل: مرگ څه شی دی؟

ادم علیه السلام وويل: نه خوراک کوي او نه څښاک، نه ودرېږي او نه کېني او نه خبرې کوي.

راوي وايي حوا رضی الله عنها چغه کړه.

ادم علیه السلام وويل: پر تا او ستا په لورگانو دې وير وي او زه او زما زامن ترېنه خلاص یو.

د ابراهيمي ملت بنسټ ایښودونکي ته چې کله ملك الموت (د مرگ پرښته) راغله، چې روح یې واخلي، ابراهیم علیه السلام ورته وويل: ملك الموته! تا داسې کوم دوست لیدلی، چې د خپل دوست روح له هغه نه واخلي؟

د مرگ پرښته بېرته د الله تعالی لور ته ورغله او د ابراهیم علیه السلام خبره یې ورته وکړه، الله تعالی د مرگ پرښتې ته وويل: ابراهیم ته ووایه ((داسې کوم دوست دې لیدلی، چې د خپل دوست دیدن بد گڼي!؟))

د مرگ پرښتې د الله تعالی پیغام ابراهیم علیه السلام ته راورساوه. ابراهیم علیه السلام وويل: چې داسې ده، نو همدا شېبه مې روح واخله... [1].

1- التذکره فی احوال الموتی واموالآخرة ، مخ:۱۲.

ابودرداء رضی الله عنه وايي: نشته هېڅ مؤمن؛ مگر مرگ د هغه لپاره غوره دی، که څوك یې نه باوروي، نو الله تعالی وايي:

﴿وَمَا عِنْدَ ٱللَّهِ خَيْرٌ لِّلْـأَبْرَارِ﴾ ژباړه:((او څه چې له الله تعالی سره دي د غوره بندگانو لپاره هماغه ډېر غوره دي.))

همدا راز الله تعالی وايي: ﴿وَلاَ يَحْسَبنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ أَنَّمَا نمْلِي لَهُمْ خَيْرٌ لِّـأَنْفُسِهِمْ﴾ ژباړه:((دا مهلت چې مونږ ورکوو کافران دې دا د ځان لپاره غوره نه گڼي.))

او حیان بن اسود ويلي: ((مرگ یو پُل دی، چې دوست خپل دوست ته رسوي.

د ژوند جوړه

په عامه هدیره کې د ځان، کورنۍ او خپلو خپلوانو د قبرونو لپاره ځای نیول او له هغې نه د سیخانو کټارې تاوول او قولف اچول شرعاً مناسب کار نه دی، ځکه اوس مهال په ځانگړې توگه په ښاریو کې د هدیرو لپاره وقف شوي ځایونه ډېر کم دي، دولت هم د مړو لپاره کومه ستراتیژي نه لري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هو؛ داسې ستراتيژي، چې د سيمې د استوگنو د مړينې په مهال د هغوی لپاره هديره، د بې وزلو او فقيرانو د مړينې تکفين او تجهيز برابر کړي، نشته که څه هم چې مرگ د ژوند جوړه ده، که دولت د ژوند لپاره ستراتيژي ټاکي، پکار ده چې د مرگ لپاره هم ستراتيژي وټاکي او دا ستراتيژي بايد د قرآن او سنت د پالېسيو سره جوړه وي؛ نه په ټکر کې.

مرگ د ژوند جوړه ده، قبر د اخرت لومړی کور دی، ښايي برزخي نړی ته د سفر ټول لازم توکي برابر کړای شي، ځکه سفر يقيني دی، ټکټ وړيا دی، سيټ ساتلی دی.

له دنيا نه روانېدل دي، وروستی منزل يې اخرت دی، د سفر موده هم ډېره کمه ده؛ بلکې څو ثانيو او شېبو کې ځمکه کې دننه د دوه گزو په اندازه ځمکنی پرواز دی، د پرواز نېټه د اجل وخت دی. سل فيصده يقيني دی، په همدې اړه مسافرينو ته لازم دي، چې هره شېبه تيار او چمتو واوسي، د سفر په اړه د تفصيلي معلوماتو او اړينو توکيو لپاره قرآن او سنت ته مراجعه وکړي او يا هم د

ربښتيني عالمانو څخه د سفر د شرايطو معلومات لاسته راوړي.

يوه خبره د يادولو وړ ده، چې گران قدره مسافرين ورونه او خويندې دې يوازې د سفر جوړې لپاره پينځه متره سپينه ټوټه له ځانه سره ولري، د بې گټې سامان الاتو اخيستل نه دي پکار، يوازې نېک اعمال، صالح اولاد او گټور علم چې نورو ترېنه گټه حاصله کړې وي، په دې اوږد سفر کې گټه لري.

د نورو سامانونو د اخيستلو هڅه مه کوئ، که دربانډې پېټې شو يا په کار رانغله ذمه واري مو خپله ده.

گران قدره مسافرينو!

هيله ده، چې هره شېبه د سفر لپاره تيار واوسئ او دا خبره هم په ياد ولرئ، چې د سفر لاره تياره ده، د رنگارنگ خطراتو امکان شته، د قبر جونگړه مو هم ځانله او تياره ده، د وحشت وېرې، مارانو، لړمانو کور دی، پام مو وي، چې د ايمان او عمل صالح پر فولادي پوښاک ځانونه سينگار کړئ، د توحيد د عقيدې ځل بل څراغ له ځان سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

واخلئ، چې د سفر او د مسافرۍ په کور کې د تيارو او حشراتو ښکار نه شئ.

د مرگ هیله

الله تعالی په دې برخه کې د نړۍ د ښکلي بشر يوسف عليه السلام حکايت داسې کوي:(تَوَفَّنِي مُسْلِماً وَأَلْحِقْنِي بِٱلصَّالِحِينَ)

ژباړه:((زما خاتمه پر اسلام وگرځوه او په پای کې ما له صالحانو سره يو ځای کړه.))

مريم عليها السلام هم داسې هيله څرگنده کړې وه:(يٰلَيْتَنِي مِتُّ قَبْلَ هَـٰذَا وَكُنتُ نَسْياً مَّنسِيّاً).

ژباړه:((کاشکې زه له دې نه مخکې مړه وای او نوم نښان مې نه وای پاتې شوی.))

د رسول الله صلی الله عليه وسلم په حديث کې هم د قيامت د نږدې کېدلو پرمهال د ځينو انسانانو هيله داسې تعبير شوې ده:((تر هغې به قيامت قايم نه شي، تر دې چې

يو سړی به د بل سړي پر قبر ورتېرېږي او وايي به کاشکې زه د دې قبر والا پرځای وای.))[1]

که څه هم چې د رسول الله صلی الله عليه وسلم په احاديثو کې د مرگ هيله او ارزو په ځانگړي ډول سره تعبير شوې.

امام مسلم رحمه الله د انس رضی الله عنه په روايت حديث نقل کړی، رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلي:((ستاسې نه يو کس دې د هغه ضرر او تکليف له امله چې پر ده راغلې وي، د مرگ هيله نه کوي، که بيا هم هرومرو د مرگ هيله کوي، نو داسې دعا دې کوي، ای الله تعالی! ژوندی مې ولره، تر هغې چې ژوند زما لپاره غوره وي او زما روح واخله (مړ مې کړه) که مرگ راته غوره وي.))

دغه راز د انس رضی الله عنه په روايت حديث کې راغلي:((ستاسې هېڅ يو کس دې د مرگ هيله نه کوي او نه دې د هغه د راتگ وړاندې د غوښتلو دعا کوي، ځکه کله

1- صحيح البخاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

چې ستاسې يو کس مړ شي، د عمل لړۍ يې پرېکړای شي او يقيناً مؤمن ته د هغه عمر نه زياتوي، مګر خير.))[1]

امام بخاري رحمه الله ويلي:((ستاسې يو کس دې د مرګ هيله نه کوي، که محسن نېکو کار وي، نو د خير چارې به يې زياتې او که بدکاره وي، نو کېدای شي ځان ملامته کړي.))[2]

د مرګ ياد

مرګ ايماني حقيقت دی، هو؛ داسې رښتينی حقيقت، چې په ډېر ياد يې د انسان اړيکې له دنيا سره پرې کېږي او د کايناتو له خالق سره وصلېږي.

مرګ د خوندونو ماتوونکی دی، د همدې له امله چې مرګ د انساني حواسو او نفساني غوښتنو اداره او کنترول کوي.

رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلي: ((د خوندونو د ختموونکي (ماتوونکي) ياد ډېر کوئ.))

1- صحيح مسلم.

2- صحيح البخاري.

عمر فاروق رضی الله عنه وايي: موږ ترې پوښتنه کړه، ای د الله تعالی رسوله! د خوندونو ختموونکی څه شی دی؟

رسول الله صلی الله عليه وسلم وويل: مرګ.

ابن عمر رضی الله عنه وايي، له رسول الله صلی الله عليه وسلم سره ناست وم، يو انصاري راغی، پر موږ يې سلام واچاوه، بيا يې وويل: ای د الله تعالی رسوله! کوم مؤمنان غوره دي؟

رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته وويل: هغوی چې ښه اخلاق لري.

هغه بيا پوښتنه وکړه: کوم مؤمنان عقلمند دي؟

رسول الله صلی الله عليه وسلم وويل: هغوی، چې د مرګ ياد ډېر کوي او له مرګ نه وروستيو حالاتو لپاره تياری نيسي، همدوی عقلمند دي.[1]

امام ترمذي د شداد بن اوس رضی الله عنه په روايت حديث نقل کړی، رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلي: عقلمند انسان هغه دی، چې خپل ځان وپېژني او ځان سره

1 - التذکره فی احوال الموتی وامورالآخرة ، مخ:۱۵.

(c) ketabton.com: The Digital Library

حساب وکړي او له مرګ نه وروستي (ژوند) لپاره عمل (صالح) وکړي.

او کم عقل هغه دی، چې ځان د خپلو نفسي غوښتنو (غلام) او پیرو کړي او پر الله تعالی هیلې تړي.(1)

انس رضی الله عنه د حدیث راوي دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((د مرګ یاد ډېر کوئ، ځکه د مرګ یاد ګناهونه له منځه وړي او دنیا کې انسان ته پرهېزګاري وربښي.))

دغه راز حدیث کې راغلي:((یوازې مرګ د واعظ په څېر بس دی.))(2)

هوکی ګرانو لوستونکو!

مرګ د ټولو خوندونو ختمونکی دی او عالمان وايي، چې د مرګ په ډېرو یادولو سره هیلې لنډېږي او دا خبره سمه ده، چې کله په انسان کې حرص او اوږدې هیلې کمزورې شي، انسان د نېکبختۍ په لور ګامونه پورته کړي، ځکه اوږدې هیلې له دنیا سره اوږدې اړیکې انسان ته

1 - د حدیث سند صحیح دی.

2- التذکره فی احوال الموتی واموراﻵخرة، مخ:۱۵.

یادوي، حرص یې هم ځوانېږي او د حرص او اوږد امید له امله د الله تعالی عبادت او معرفت نه پاتې کېږي او په ورو ورو د دنیا د مینې پر خړ سېلاب لاهو کېږي.

د رسول الله صلی الله علیه وسلم ملګری او د اسلامي نړۍ لومړی خلیفه ابوبکر صدیق رضی الله عنه بیا د مرګ یاد ښه او اوږد ژوند راز بولي، وايي:((مرګ په یاد ولرئ، ژوند به مو اوږد وي.)) او په بل ځای کې وايي:((مرګ راپه زړه کړئ، نو هغه به تاسې ته ژوند در وبښي.))

ابودرداء رضی الله عنه وايي: درې څیزونه د خلکو بد ایسي؛ خو زما خوښ دي:

۱: بېوزلي، ځکه ارام ښونکې ده.

۲: ناروغي، ځکه د ګناهونو کفاره ده.

۳: مرګ، ځکه له الله تعالی سره د مخامخ کېدو لویه وسیله ده.(1)

تیمي رحمه الله به ویل:((دوه څیزونو د دنیا له خوندونو سره زما اړیکه شلولې ده ۱. مرګ، ۲. د الله تعالی په مخ کې ودرېدل.))

1 - صادق، صادق الله، د پوهانو خبرې. (لومړی ټوک ۱۳۹۳ل.) مخ: ۱۰۳.

(c) ketabton.com: The Digital Library

عمر بن عبدالعزيز رحمه الله به عالمان راټول کړل، بيا به يې په ګډه د مرګ، قيامت او اخرت داسې مذاکره او يو تر بله سره ياد کاوه، چې دومره به يې ژړل، تا به ويل، ګوا چې جنازه يې مخې ته ايښې ده.

سفيان ثوري رحمه الله به چې کله مرګ ياداوه، بيا به يې تر ډېرو ورځو خوراک-څښاک نه کاوه، که چا به ترې پوښتنه وکړه، ويل به يې: نه پوهېږم.[1]

عبدالقادر جيلاني رحمه الله يې بيا د نفسي ناروغيو درمل بولي او وايي:((مرګ ياد ساتل د نفس د ټولو ناروغيو درمل دي.))

اسلامي عالمانو ليکلي:((څوک چې د مرګ ياد ډېر کوي، هغوی پر درېو نعمتونو نمانځل کېږي:

١. په بېړنۍ توګه هغوی ته د توبې کولو وړتيا ورکول کېږي.

٢. د زړه قناعت. ٣. په عبادت کې خوشالي.

او څوک چې مرګ هېر کړي، پر درېو طريقو عذاب ورکول کېږي:

1- التذکره فی احوال الموتی وامورالآخرة، مخ:١٦.

١. د توبې کولو له توفيق څخه بې برخې کېږي.

٢. د کفايت په اندازه په ورکړل شوې برخه نه راضي کېدل.

٣. او په عبادت کې يې لټي او تنبلي په برخه کېږي.))[1]

رسول الله صلی الله عليه وسلم د قبرونو د زيارت کولو اجازه هم د دې له امله ورکړې ده:((چې د دې په ذريعه انسان په دنيا کې پرهېزګاره کېږي او له بل پلوه انسان ته اخرت ياد وي.))

اپلاتون بيا وايي:((دنيا تل د هوښيارانو په مرګ او د جاهلانو په ژوند اوښکې تويوي.))

د مرګ ياد زړه کې نرمي پيداکوي

وايي چې عائشې رضی الله عنها ته يوې ښځې د خپل زړه د سختوالي نه شکايت وکړ، عائشې رضی الله عنه ورته وويل: د مرګ ياد ډېر کوه! زړه به دې نرم شي، هغې ښځې په دې نصيحت عمل وکړ ((او زړه کې يې نرمي پيدا شوه)).

بيا د مؤمنانو مور عائشې رضی الله عنها ته راغله او له هغې يې مننه و کړه.[1]

1 - التذکره فی احوال الموتی وامورالآخرة، مخ:١٧.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي چې حسن بصری رحمه الله د يو ناروغ پوښتنې ته ورغی، هغه يې په داسې حال کې وليد، چې د مرگ بې هوشيو د ځنکدن د کمر په غاړه درولی و، د هغه د مرگ د شپېو غم، سختي يې چې وليده، ډېر ترېنه اغېزمن شو، ډېر خواشينی کور ته راغی، رنگ يې هم الوتی و.

کور والاوو يې ورته وويل: الله تعالی دې پر تاسې رحم وکړي، ډوډۍ تياره ده.

حسن بصری رحمه الله وويل: بچيانو تاسې پوه شئ او خوراک څښاک مو پوه شه، پر الله تعالی قسم، تر هغې چې ژوندی يم، د هغه لپاره به تياری نيسم، عمل به کوم، تر هغې چې ورسره مخامخ شم.[2]

امام بخاري رحمه الله او امام مسلم رحمه الله حديث نقل کړی، رسول الله صلی الله عليه وسلم پر يوه هديره تېرېده، هلته يې يوه ښځه وليده، چې قبر ته ناسته او ژاړي.

رسول الله صلی الله عليه وسلم ورته وويل: له الله تعالی څخه ووېرېږه او صبر وکړه.

1- التذکره فی احوال الموتی وامورالآخرة، مخ:۱۹.

2- التذکره فی احوال الموتی وامورالآخرة، مخ:۱۹.

له دې حديث نه معلومېږي، چې د قبر څنگ ته ژړا روا ده؛ خو تر هغې، چې د جاهليت د دود په څېر ژړا، چغې او فرياد نه وي.

داسې ژړا چې زړه دردمن کوي، سترگې ژاړي، له سترگو اوښکې تويېږي؛ د رحمت او د زړه د نرمۍ او خواخوږۍ له امله وي.

دا مهال هم يو شمېر خلک د کورنۍ د غړي د مرگ پرمهال داسې کړنې سرته رسوي، چې اسلام يې غندي او د دې کړنو اړيکه د جاهليت له زمانې سره تړي، د بېلگې په توگه پر مړي د ژړا پر مهال مخ وهل، گرېوان څيري کول، د سر ويښتان ويستل، پر مړي ځان غورځول، د مړي لاسونه راپورته کول او پر خپل مخ مږل او دې ته ورته نورې کړنې ترسره کول، د اسلام په سپېڅلي دين کې ځای نه لري.

محمد مصطفی صلی الله عليه وسلم ويلي:((هغه څوک زموږ له امت څخه نه دی، چې پر مړي د ژړا پر مهال مخونه وهي، گرېوانونه څيري کو او د جاهليت د زمانې د خلکو په څېر غږونه پورته کوي.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځينې خلک د خپلو مړو داسې ستاينې کوي، چې حقيقت نه لري، که حقيقت ولري، هم. امام بخاري رحمه الله دا کړنه په ناروا ستاينو کې شمېري.

يو شمېر خلک په طبيعي او کله په غير طبيعي ډول پر ځان پېريان راولي، ځان راغوځوي او د خلکو پام ځان ته را اړوي، په ټوليز ډول اسلامي شريعت له داسې کړنو منع کړې او دا کړنې يې د عذاب لامل ښودلي دي.

د مرګ پرښته له چا اجازه نه غواړي!؟

مرګ د چا جاه وجلال، قيادت او منصب ته نه ګوري، د مرګ پرښتې ته بې تفاوته ده، که د بادشاه کور ته ورځي او که د ګدا، هغه پرته له وېرې او اجازې د هر انسان کور ته د روح اخيستلو لپاره ورځي.

د خوږ ژبي، خوږ غږي، بادشاه پيغمبر داود عليه السلام د خلافت ماڼۍ ته ملک الموت (د مرګ پرښته) ورغله.

داود عليه السلام ورته وويل: تاسې څوک يئ؟

د مرګ پرښتې وويل: هغه څوک چې له بادشاهانو څخه نه وېرېږي او نه يې بنګلو ته له ورتللو څوک بندولای شي او نه رشوت او بډې قبلوي.

داود عليه السلام وويل: بيا؛ نو تاسې د مرګ پرښته ياست؟

هغه وويل: هو!

داود عليه السلام وويل: تاسې راغلئ او ما له تر دې دمه تياری نه دی نيولی؟

د مرګ پرښتې وويل: فلانکی خپلوان مو څه شو؟، فلانکی اشنا مو څه شو؟ فلانکی ګاونډی مو څه شو؟

داود عليه السلام وويل: هغوی مړه شو.

د مرګ پرښتې وويل: ايا د دوی په مړينه کې ستاسې لپاره عبرت نه و، چې مرګ لپاره مو تياری نيولی وي؟[1]

د کتاب مينه والو! له دې کيسې نه دا زده کړه کېږي، چې د خپلو خپلوانو، ګاونډيانو او دوستانو پر مړينه ښايي انسان د خپل مرګ لپاره تياری ونيسي.

د مرګ استازې

د احاديثو ځينو کتابونو کې په ضعيف سند سره دا حديث راغلی دی:((چې تبه له مرګ نه وېره ورکوونکې ده.))

1- التذکره فی احوال الموتی واموراالآخرة، مخ:٤٦.

(c) ketabton.com: The Digital Library

يانې: دا مانا، چې تبه د مرګ استازې ده، ګوا چې د مرګ د راتګ خبر ورکوي او د تبې له امله ډېر ځلې د مرګ وېره احساسولای شي.[1]

ملك الموت هر كور ته پينځه ځلې ګوري

له عطاء بن يسار رضى الله عنه څخه روايت دى، وايي چې:((د مرګ پرښته هره شپه او ورځ هر كور ته په غور او ځيركتيا سره پينځه ځلې ګوري، چې ايا هغه ته د هغه كور له اوسېدونكو څخه د چا د روح را اخيستلو حكم شوى او كه نه.))

انس رضى الله عنه وايي:((د مرګ پرښته هره ورځ د بنده مخ ته اويا ځلې ګوري، كله چې كوم كس خاندي.

نو د مرګ پرښته وايي: ډېره د حيرانتيا او تعجب خبره ده، چې زه يې د روح اخيستلو لپاره راغلې يم او دا خاندي.))

د ځناورو او حشراتو روحونه څوك اخلي؟

1- التذكره فى احوال الموتى واموراالآخرة، مخ:٤٦.

انس رضى الله عنه وايي، رسول الله صلى الله عليه وسلم ويلي:((د ځناورو، چينجيو او نورو حشراتو روحونه د الله تعالى تسبيح وايي، هر كله چې د هغوى تسبيح ختمېږي، نو د هغوى ژوند ختمېږي او د دغو حشراتو مرګ د ملك الموت په قبض او واك كې نه دى.))[1]

1- شرح الصدور، مخ:٧٠.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مرګ پرښتې له چا اجازه غوښتې وه!؟

له حسین رضی الله عنه څخه روایت دی، چې جبرایل علیه السلام د محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم د مرګ د ناروغۍ په وخت کې حاضر شو، د حال احوال پوښتنه یې ترې وکړه.

محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم وویل: ناروغي مې سخته ده، خواشیني او پرېشان یم.

هماغه مهال د مرګ پرښتې کور ته د ورننوتلو اجازه وغوښته، جبرایل علیه السلام وویل: ای د الله تعالی رسوله! د مرګ پرښته د دننه راتللو اجازه غواړي، له تا څخه مخکې یې له هېچا اجازه نه ده غوښتې او نه به یې راتلونکي کې له تاسو وروسته له چانه اجازه وغواړي.

د کایناتو سردار محمد مصطی صلی الله علیه وسلم اجازه ورکړه، د مرګ پرښته حاضره شوه، په ډېر ادب سره ودرېده، وړاندیز یې وکړ: ای د الله تعالی رسوله! د اطاعت حکم راکول شوی دی، که تاسې اجازه راکړئ، نو ستاسې روح به واخلم او که اجازه مو نه وي، نه یې اخلم؟

محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم وویل: ایا رښتیا همداسې کوئ؟!

هغه وویل: هو!

جبرایل علیه السلام وویل: ای د الله تعالی رسوله! الله تعالی ستاسې دیدن ته لېواله دی.

محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم وویل: ای د مرګ پرښتې! د الله تعالی د حکم پیروي وکړه، یانې عملي یې کړه.

د مرګ پرښته د خاتم النبیین او سیدالمرسلین محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم څنګ ته نېږدې شوه او د هغه مبارک روح یې واخیست.[1]

د شپې غږیز پیغام

هره شپه د راتلو پرمهال غږ کوي:((څومره مو چې وس وي، ببره وکړئ، په ما کې د خیر کارونه ترسره کړئ، ځکه زه بیا د قیامت تر ورځې پورې تاسې ته نه راګرځم.))[2]

ګرانو لوستونکو!

1- طبراني، شرح الصدور.

2- التذکره فی احوال الموتی وامورالآخرة، مخ:۱٦۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د شپې غږیز پیغام ته په پام هڅه وکړئ، د شپې ګڼو ارزښتونو ته پاملرنه وکړئ.

د شپې په خاموشۍ کې داسې نېکې کړنې ترسره کړئ، چې پر کولو یې خوښ او خوشاله اوسئ. هرې شپې ته د ارزښت او قدر په سترګه وګورئ، د شپې تروږمۍ مو د ایمان او عمل صالح په رڼا روښانه کړئ، چې د قبر شپه مو هم روښانه شي.

هو؛ دا حقیقت دی، که شپه غنیمت ونه ګڼو، د وخت د شېبو درناوی یې ونه کړو، طبیعي ده، چې ډېر څه به مو دلاسه ورکړي وي، د وخت یوه داسې برخه به مو له لاسه وتلې وي، چې په خاموشه غېږه کې یې هر اړخیزه ښودنه او روزنه ترلاسه کولای شو.

د مرګي سیلۍ

امام ترمذی رحمه الله د مطر بن عکامس په روایت حدیث نقل کړی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((په کوم ځای کې چې الله تعالی د یو بنده د روح اخیستلو پرېکړه وکړي، ده ته په هماغه ځمکه کې څه حاجت پیداکړي.))

یانې دا کس هماغه ځای ته د خپلې اړتیا د پوره کولو په موخه لاړ شي او هملته یې روح واخیستل شي.

امام قرطبي رحمه الله د اثارو قدیمه وو پر بنسټ ذکر کړي، چې له سلیمان علیه السلام سره په شاهي دربار کې یو کس ناست و.

سلیمان علیه السلام ته یې وویل: د هند په هېواد کې کار لرم، غوښتنه مې دا ده، چې شمال (هوا) ته امر وکړئ، چې په همدې ساعت او شېبو کې مې هند ته ورسوي.

سلیمان علیه السلام (ملک الموت) ته وکتل، ګوري چې خاندي.

د بې ساري بادشاهۍ باچا سلیمان علیه السلام ترې وپوښتل: ولې خاندې؟

ملك الموت وویل: د تعجب خندا کوم، ما ته د الله تعالی له لوري امر شوی، چې د دې ساعت په وروستۍ یا پاتې برخه کې د ده روح په هند کې واخلمه او دا له تا سره په څنګ کې وینم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي، چې باد ته حکم وشو او هغه سړی يې په هماغه ساعت کې هند ته ورساوه او د هغه روح يې د هندوستان په هېواد کې واخيست.[1]

دويم څپرکی

وصيت مو له ځان سره ليکلی وساتئ!!

که څوک د مرگ وړاندې د څه شي وصيت کول غواړي، نو له ځنډ پرته دې، سملاسي پورته شي او خپل وصيت دې وليکي او ليکلی دې يې له ځان سره وساتي.

رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلي:((هېڅ مسلمان ته مناسب نه دي، چې هغه په داسې حالت کې دوه شپې تېرې کړي، چې د څه شي وصيت کول غواړي؛ مگر له هغه سره د هغه وصيت په ليکلي ډول موجود نه وي.))

ابن عمر رضی الله عنه ويلي:((چې له کوم وخت راهيسې ما له رسول الله صلی الله عليه وسلم نه دا حديث اورېدلی،

1- التذکره فی احوال الموتی وامورالآخرة، مخ:۸۱.

پر ما يوه شپه هم داسې نه ده تېره شوې، چې له ما سره دې زما وصيت په ليکلي ډول نه وي.))[1]

دا چې اوس مهال خلك د مړي په تجهيز، تکفين، جنازې، ښخولو او تعزيت کې رنگارنگ بدعتونه او رواجونه سرته رسوي، دې لپاره مناسب ده چې انسان د مړينې وړاندې وصيت وکړي، چې زما د مرگ نه وروسته زما ټول معاملات يانې: غسل، جنازه، ښخول، د قبر جوړول او د تعزيت مراسم، د رسول الله صلی الله عليه وسلم د سنتو مطابق سرته ورسوئ او له بدعتونو او دودونو ځان وساتئ، د بېلگې په توگه زما جنازه مه ځنډوئ، زما قبر پوخ مه جوړوئ، جنډې پرې مه ودروئ، ليکل پرې مه کوئ، همداراز زما د مړينې وروسته د ماښامي په نوم د ډوډۍ ورکړه، اوومه، څلوېښتمه او کليزه نمانځل مه کوئ.

گرانو لوستونکو!

هيله ده، چې زما او هم ستاسې وصيت همداسې وي.

وروستۍ خبره

1- رواه صحيح البخاري، صحيح مسلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

امام مسلم رحمه الله د ابو سعیدالخدري رضی الله عنه په روایت حدیث نقل کړی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((خپلو مړیو (هغوی ته چې د ځنکدن شېبې یې نېږدې شوې وې) د لااله الاالله د کلمې تلقین او تکرار کوئ!))

معاذ بن جبل رضی الله عنه د حدیث راوي دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((د چا چې وروستۍ خبره (لااله الاالله) وي، جنت ته به ننوځي.))

شداد بن اوس رضی الله عنه د حدیث راوي دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((کله مو چې مړیو ته مرګ راشي، نو سترګې یې پټې کړئ.))[1]

ځکه چې سترګې د روح پسې وي او تاسې خیر او د خیر خبرې کوئ، ځکه پرښتې پر هغه دعاګانو امین وایي، چې د مړي کورنۍ خپل او خپلوان یې کوي.

د همدې نبوي هدایت پر بنسټ اسلامي عالمان وایي:((د مړ کېدونکي انسان څنګ ته دې د خیر خلک، نېکان او عالمان وروبلل شي، چې هلته ښې خبرې وکړي، د الله

1 - رواه سنن ابن ماجه.

تعالی یاد او الله تعالی ته دعاګانې وکړي، تر هغې چې پر مړ کېدونکې شخص د ځنکدن ګرانې شېبې اسانې شي.

وروستۍ شېبه

سهل بن سعد رضی الله عنه د حدیث راوي دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((یقیناً یو بنده د دوزخ والاوو عملونه سرته رسوي او په حقیقت کې دی له جنتیانو څخه وي او کله چې یو بنده د جنتیانو عمل سرته رسوي او دی له دوزخیانو څخه وي او په تحقیق سره ټول عملونه خاتمو پورې اړه لري.))[1]

دا حدیث پر دې دلیل دی، چې خاتمې پټې دي، یوازې الله تعالی پوهېږي، چې څوک به دوزخ او څوک جنت ته ځي، ښایي الله تعالی نه تل دا سوال وکړو، چې: ای الله تعالی! د ژوند وروستۍ شېبې مو پر ایمان او د توحید پر عقیده ښایسته کړه او خاتمه مو ښکلې کړه.

اسلامي عالمان وایي:ان شاءالله هغوی به له بدې خاتمې نه خلاص وي، چې ظاهر او باطن یې پر دین برابر وي، زړه کې یې ایمان پوخ وي، هلته د زړه په مانۍ کې یې د

1- رواه صحیح البخاري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

توحید د عقیدې مشالونه روښانه وي او څرګند حالت یې پر اسلامي، نبوي او اخلاقي ګاڼه سینګار وي.

ډېر ځلې هغوی د بدې خاتمې بلا داړي، چې عقل یې فاسد او خراب شوی وي، د کوچنیو ګناهونو سربېره پر لویو ګناهونو هم ټینګ ولاړ وي، د الله تعالی د احکامو خلاف په څرګنده اقدام کوي.

پر همدې بنسټ په پای کې د شیطان په جال کې ښکار شي، د مرګ وړاندې د ځان اصلاح او توبې ته تیار نه شي او وروستۍ شېبه یې تر ټولو بده شېبه شي، کله کله هم داسې کېږي، چې پر دین جوړ او برابر کسان خپل حالت ته ناسم بدلون ورکړي، د دین احکام پرېږدي، د دنیا پر شیطاني مینه اخته شي، د الله تعالی د شرعي حریم او نبوي سنتو له دایرې نه بهر ووځي او خپله خاتمه د شیطان په شاګردۍ او غلامۍ کې بده او ناکاره خاتمه کړي.

د بلعم بن باعوراء په څېر ډېری بېلګې شته، چې پر دین او مذهب پوه خلك و، خو د دنیا جاه و جلال او شتمنیو بې لارې کړ.

نصرانۍ پېغله

امام قرطبي رحمه الله د بدې خاتمې په اړه یوه کیسه نقل کوي، وایي:((چې د مصر هېواد په یو جومات کې یو مؤذن و، چې تل به یې پر عبادت او نېکو کړنو بوخت و، د عبادت پر مانیز لباس او اطاعت پر الهي انوارو او رڼاګانو پوښلی و، یوه ورځ د خپل عادت پر اساس د جومات هسکې منارې ته د اذان لپاره اوچت شو.

هلته د جومات په څنګ کې د یو نصراني ذمي کور و، هغه کور لور ته یې وکتل، د نصراني پر پېغلې لور یې سترګې ولګېدې، پر عشقي فتنه اخته شو، زړه یې د هغې طرف ته لاړ، اذان یې پرېښود، له منارې نه راښکته شو او د انصاري کور ته ورننوت.

هغې پېغلې ورته وویل: څنګه راغلې، څه غواړې؟

د مصر د جومات مؤذن وویل: تا غواړم.

هغه وویل: د څه لپاره؟

ده وویل: زما عقل دې له منځه وړی او زما ټول زړګی دې رانه اخیستی.

پېغلې په لومړي ځل د ده د غوښتنې هرکلی ونه کړ.

مؤذن وویل: زه به له تا سره واده وکړم؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغې وویل: دا ناشونې ده، زه نصرانۍ پېغله یم او ته مسلمان یې او پلار به مې هم درنه کړي.

مسلمان مؤذن له نصرانۍ پېغلې سره د واده کولو لپاره نصراني شو او دا ورځ هملته له هغوی سره په کور کې ایسار شو، د همدې ورځې په منځ کې د کور بام ته د کوم څه لپاره اوچت شو، ناڅاپه د بام له سره پرېوت او مړ شو.

نو دا بدبخته نه پر خپل دین او نه د هغې پر دین پاتې شو.))[1]

د غوره خاتمې نښې

د غوره خاتمې ځینې نښې په قرآن او حدیث کې ذکر شوي دي، خو له دې سره سره بیا هم د انسان اخروي کامیابي او ناکامي په بشپړ ډول د الله تعالی په لاس کې ده، په دې څوک نه پوهېږي، چې الله تعالی به په خپلو بنده ګانو کې څوک او د چا کړنې خوښې وي، څوک به د هغه د رحمت وړ ګرځېږي او څوک به د عذاب وړ وي، الله تعالی پخپل ستر کتاب سورة ال عمران کې د ځینو کسانو د غوره خاتمې یاد داسې کړی:

[1] - التذکره فی احوال الموتی واموراالآخرة.

﴿وَلاَ تَحْسَبَنَّ ٱلَّذِينَ قُتِلُواْ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ أَمْوَاتاً بَلْ أَحْيَاءٌ عِندَ رَبِّهِمْ يُرْزَقُونَ ﴿١٦٩﴾ فَرِحِينَ بِمَآ آتَاهُمُ ٱللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَيَسْتَبْشِرُونَ بِٱلَّذِينَ لَمْ يَلْحَقُواْ بِهِم مِّنْ خَلْفِهِمْ أَلاَّ خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلاَ هُمْ يَحْزَنُونَ﴿١٧٠﴾ يَسْتَبْشِرُونَ بِنِعْمَةٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَفَضْلٍ وَأَنَّ ٱللَّهَ لاَ يُضِيعُ أَجْرَ ٱلْمُؤْمِنِينَ﴿١٧١﴾﴾

ژباړه:((کوم کسان چې د الله په لار کې وژل شوي دي، هغوی مړه مه ګڼئ، هغوی خو په حقیقت کې ژوندي دي، د خپل رب پر وړاندې روزي مومي. څه چې الله د خپلې لورېنې له مخې هغو ته ورکړي دي، پر هغه خوښ او سوکاله دي او ډاډه خوشاله دي، په دې چې کوم مؤمنان له هغو وروسته په نړۍ کې پاتې دي او لاتراوسه پورې هلته نه دي رسېدلي، د هغو لپاره هم څه وېره او کړاو نشته. هغوی د الله په لورېنه او د هغه په مهربانۍ خوشاله او سوکاله دي او هغو ته څرګنده شوې ده، چې الله د مؤمنانو اجر نه ضایع کوي.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

دویم، د مرګ په مهال د مؤمن بنده پر تندي د خولې راتلل.[1]

درېیم، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي: کوم کس چې د جمعې په شپه او یا ورځ کې مړ شي، الله تعالی هغه د قبر له فتنې او عذاب نه ساتي.[2]

څلورم، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي: د الله تعالی د خوشالۍ لپاره د (لااله الاالله) ویونکی که ترمرګه پورې په همدې عقیده پاتې شي الله تعالی به ورته جنت ورکړي.[3]

پینځم، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي: د الله تعالی په لار (جهاد) کې یوه ورځ او یوه شپه څوکۍ کول د یوې میاشت د عبادت نه غوره ده.

که هغه په دې حال کې مړ شي، نو هم به یې اجر او رزق جاري وي او د فتنې نه به هم ساتل شوی وي.[4]

1- رواه الترمذی.

2- رواه الترمذی.

3- مسند احمد.

4- صحیح مسلم.

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((د الله تعالی د رضا لپاره صدقه کوونکی که ټول عمر خپله صدقه جاري وساتي، د مړینې پرمهال به الله تعالی جنت ورکړي.))[1]

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((د چا چې په ژوند کې وروستۍ کلمه په اخلاص سره (لااله الاالله) وي، هغه به جنت ته ننوځي.))[2]

د رحمت نبي صلی الله علیه وسلم ویلي:((څوک چې د خپل ځان په ساتنه کې مړ شي، شهید دی.))[3]

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((د الله تعالی په لاره کې د یوې ورځې نفلي روژې ساتونکی که پر دې عمل مړ شي، جنت ته به ننوځي.))[4]

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((د (T.B) پر ناروغۍ مړ کېدونکی شهید دی.))[5]

1- مسند احمد.

2- مستدرک الحاکم.

3 - صحیح بخاري.

4 - مسند احمد.

5-مجمع الزوائد.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((څوک چې د خپل اهل و عیال د عزت په ساتنه کې مړ شي، شهید دی.))[1]

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((د الله تعالی په لاره کې مړ کېدونکی شهید دی.))[2]

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((څوک چې د خپل دین په ساتنه کې مړ شي، شهید دی.))[3]

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((څوک چې د خپلې وینې په ساتنه کې مړ شي، شهید دی.))[4]

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((کومه ښځه، چې د خپل بچي د زیږېدنې له امله مړه شي، شهیده ده.))[5]

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((د ذات الجنب (د اړخ په درد) یانې په نمونیه ناروغۍ مړ کېدونکي، شهیدان دي.))[6]

1- سنن النسائی.

2- صحیح مسلم.

3- سنن ابي داود.

4- سنن الترمذی.

5- مسند احمد.

6- موطا امام مالک رحمه الله.

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((د طاعون پر ناروغۍ مړ کېدونکی شهید دی.))[1]

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((څوک چې د الله تعالی په لاره کې ووژلی شي، شهید دی.))[2]

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((څوک چې د ګېډې په ناروغۍ (د درد له امله) مړ شي، شهید دی.))[3]

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((څوک چې غرق یا په اوبو کې ډوب شي، شهید دی.))[4]

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((پر چا چې دېوال راپرېوځي او مړ شي، شهید دی.))[5]

د جبین پرخه

امام ترمذی، نسائی او ابن ماجه رحمهم الله علیهم په ګډه صحیح حدیث نقل کړی:(الْمُؤْمِنُ یَمُوتُ بِعَرَقِ الْجَبِینِ).

یانې: مؤمن د جبین (تندي) پر خولو سره مري.[1]

1- صحیح مسلم.

2- صحیح مسلم.

3- صحیح مسلم.

4- صحیح مسلم.

5- موت سے قبر تک، د اردو ژبې اثر.

(c) ketabton.com: The Digital Library

سلمان فارسي رضی الله عنه وايي: له رسول الله صلی الله علیه وسلم څخه مې واورېدل، ويل يې ((د ځنکدن په حالت کې د مړ کېدونکي انسان درېو نښو ته گورئ: که پر جبین يې خوله راغلې وه او سترگو ته يې اوښکې راغلې وې او د پوزې سوري يې خلاص شوي وو، نو دا د الله تعالی له لوري رحمت دی (او که د ځوان زندۍ کړای شوي اوښ په څېر يې غړ وځي)، رنگ يې پیکه او الوتی و، له خولې نه يې ځگونه وځي، نو دا د الله تعالی له لوري عذاب دی، چې پر ده نازل شوی.))[2]

عالمان وايي:((پر تندي يې خولې د دې له امله راغلې وي، چې دی له خپل رب نه حياء کوي، چې چېرې يې د خپل رب له احکامو مخالفت نه وي کړی او دا خوله په تندي ځکه راځي، چې له تندي نه لاندې غړی خو مړه وي، ساه ترېنه وتلې وي او د ژوند او روح قوه يې يوازې د بدن په برنۍ برخې کې پاتې وي او حياء په سترگو کې وي

1- مسند أحمد ط الرسالة (38/ 154).

2- التذکره فی احوال الموتی واموالآخرة، مخ:۲٤.

او دا وخت هم د حياء وي، خو کافر بيا له دې ټولو ړوند وي.))

د همدې له امله اسلامي عالمان دا وايي:((د چا پر جبین چې خوله معلومېږي، دا سمه ده، چې دا د الله تعالی رحمت دی، خو دا يوازې له ولي او نېک انسان څخه نه وي؛ بلکې دا د دې له امله وي، چې دی سره له زېري، کرامت او ډاليو له الله تعالی څخه حياء کوي.))

عبدالله بن مسعود رضی الله عنه وايي:((پر مؤمن چې د هغه له گناهونو څخه کوم گناهونه پاتې وي، هغه ترېنه د مرگ پرمهال لرې کېږي، د همدې له امله يې پر تندي خوله راځي.))

امام قرطبي رحمه الله ويلي:((کله کله په ځينو کسانو کې درې واړه نښې څرگندې شي، ځينو کې يوه نښه يا دوه نښې ښکاره شي او موږ د ځينو کسانو پر تنديو د خولو راتللو شاهد يو او د نښو ښکاره کېدو توپير په اعتبار د عملونو د خلکو سره وي.))

ابراهيم نخعی رحمه الله نه روايت دی، چې علقمه، اسود ته وصيت وکړ، ورته يې وويل: زما د مرگ پرمهال له ما سره

(c) ketabton.com: The Digital Library

اوسه، ماته د کلمې ویلو تلقین وکړه، کله چې زما پر وچولي خوله وګورې، نو ماته زېری راکړه.[1]

ابن ابی شیبه رحمه الله له سفیان ثوري رحمه الله څخه روایت کړی، چې د اسلام د سپېڅلي دین عالمانو او زاهدانو به د مړي پر تندي خوله راتلل، د هغه د ښې خاتمې نښه ګڼله.[2]

د غرغرې شېبې

الله تعالی د قرآن کریم په ډېرو ایاتونو کې خپل بنده ګان توبې کولو ته هڅولي او دوی یې پر دې پوه کړي، چې د دنیا او اخرت نېمکرغي په توبه کې ده، د الله تعالی امر او هڅونې ته په پام لازم ده، چې له مرګ او مرض وړاندې هر مؤمن له خپلو ګناهونو سره اړیکه وشلوي، پښېماني ښکاره کړي او په اخلاص سره الله تعالی ته توبه وباسي، د ځنکدن په شېبو کې توبه د اعتبار وړ نه ده.

الله تعالی د سورة النساء په یو ځای کې ګناهګارانو ته خبر ورکړی، چې د مرګ پرمهال توبه نه قبلېږي:

1 - شرح الصدور.

2 - شرح الصدور.

﴿وَلَيْسَتِ ٱلتَّوْبَةُ لِلَّذِينَ يَعْمَلُونَ ٱلسَّيِّئَاتِ حَتَّىٰ إِذَا حَضَرَ أَحَدَهُمُ ٱلْمَوْتُ قَالَ إِنِّي تُبْتُ ٱلآنَ وَلاَ ٱلَّذِينَ يَمُوتُونَ وَهُمْ كُفَّارٌ أُوْلَـٰئِكَ أَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَاباً أَلِيماً﴿١٨﴾﴾

ژباړه:((خو د هغو خلکو لپاره توبه نشته، چې پرله پسې بد کارونه کوي، تر دې پورې چې کله له هغو نه د یو تن د مرګ نېټه رارسېږي؛ نو په هغه وخت کې وايي، چې اوس مې توبه وایستله او همدغه راز د هغو کسانو لپاره هم توبه نشته، چې د مرګ تر وخته پورې په کفر کې پاتې شي، د دغه ډول خلکو لپاره خو موږ دردناکه سزا تیاره کړې ده.))

د رسول الله صلی الله علیه وسلم حدیث هم پر دې دلیل دی، چې د غرغرې په حالت کې توبه نه قبلېږي.

امام ترمذي رحمه الله په حسن سند سره حدیث نقل کړی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((الله تعالی د بنده توبه قبلوي، تر هغې چې د غرغرې حالت ته نه وي رسېدلی.))[1]

1- التذکره فی احوال الموتی واموراالآخرة، مخ:۴۹.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رسول الله صلی الله علیه وسلم حدیث ته په عقیده او پام ښايي په عادي شېبو کې له ګناه څخه سملاسي توبه وباسو، بیا ګناه ونه کړو او هم د توبې لړۍ د غرغرې تر شېبو ونه غځوو، ځکه هغه مهال توبه نه قبلېږي.

سپینه ماڼۍ

حسن بصری رحمه الله ویلي:((کله چې د مؤمن روح واخیستل شي، اسمان ته پورته کړای شي او د مؤمنانو له روحونو سره یوځای شي، له ده څخه پوښتنه کوي، وایي: فلانکي څه وکړ؟

دی به ورته وایي: هغه تاسو ته نه دی راغلی؟

هغوی وایي: پر الله تعالی سوګند! نه راغلی او نه پر موږ تېر شوی.

بیا دوی وایي: هغه به دوزخ ته استول شوی وي... .))

وهب بن منبه رحمه الله ویلي:((یقیناً په اووم اسمان کې الله تعالی د روحونو د یوځای کېدلو لپاره یو لوی کور جوړ کړی، چې (البیضاء) یانې: سپینه ماڼۍ ورته ویل کېږي.

کله چې له دنیاوالو نه یو کس مړ شي او نورو روحونو سره یې لیدن وشي، هغوی ترې د دنیاوالو په اړه داسې پوښتنې

کوي، لکه غایب او مسافر انسان چې کله کور ته راشي او د خپلې کورنۍ د غړو، خپلو خپلوانو او دوستانو په اړه پوښتنې کوي.[1]))

د الله تعالی دوسته سلام!

انس بن مالك رضی الله عنه د حدیث راوي دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((چې کله د مرګ پرښته د الله تعالی نېك بنده ته راشي، داسې سلام کوي: ای د الله تعالی دوسته! پر تا دې سلام وي، پاڅېږه او د خپل هغه کور نه ووځه (چې تا پکې د نفس غوښتنې قرباني کړې) او وران دې کړ، هغه کور ته لاړشه چې تا پر (عبادت) ودان کړی.))[2]

الله تعالی مو پر مینه نازوي

د ژوندانه د شېبو پای ته رسېدل، له مرګ سره غاړه غړی کېدل، له بدن نه د روح جلا کېدل او د مؤمن روح د پېغلو پرښتو په ورا کې د (علیین) هسکې الهي ماڼۍ ته تلل، الله تعالی سره د وصال او ملاقات په خبر دي، هغوی چې د

1- التذکره فی احوال الموتی واموالآخرة، مخ: ٥٧.
2- احوال برزخ، مخ:٣٤ (اردو).

(c) ketabton.com: The Digital Library

عباداتو پرګاڼه ښکلي او پسوللي وي، د ایمان پر نوراني سورلۍ د لنډمهالې دنیا نه رخصت اخلي، د الله تعالی ملاقات ته لېواله وي او له دې سره مینه ساتي، چې د الله تعالی لور ته ورستانه شي.

الله تعالی یې هم ملاقات ته لېواله وي، امام بخاري رحمه الله د عباده بن صامت رضی الله عنه په روایت حدیث نقل کړی، رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل:((څوک چې د الله تعالی ملاقات خوښوي، الله تعالی د هغه ملاقات خوښوي او څوک چې د الله تعالی ملاقات نه خوښوي، الله تعالی د هغه ملاقات نه خوښوي.))[1]

روحونه چېرته ځي!؟

د برزخي ژوند په هکله د اهل السنة د عالمانو دوه قوله دي:

لومړی: دا ژوند په جسد (بدن) او روح دواړو سره دی؛ مګر روح په جسد کې نشته، په دلیل کې دا ایت دی:

1- صحیح البخاري.

﴿ٱللَّهُ يَتَوَفَّى ٱلْأَنفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَٱلَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ ٱلَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا ٱلْمَوْتَ وَيُرْسِلُ ٱلْأُخْرَىٰٓ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَءَايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴿٤٢﴾ سورة الزمر)

ژباړه:((هغه همدغه الله دی چې دمرګ په وخت کې ساګانې اخلي او څوك چې لاتر اوسه پورې نه دی مړه شوي، د هغه روح په خوب کې قبض کوي، بیا چې هغه دمرګ فیصله پر چا نافذوي، هغه ساتي او د نورو ساګانې تر یو ټاکلي وخت پورې بېرته (جسدونو ته) لېږي. په دی کې غټې نښانې دي، د هغو کسانو لپاره چې غور او فکر کوونکي دي.))

دارنګه هغه حدیث د بخاري چې پر دوه کسانو باندې په قبرونو کې عذاب و، رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل: (يُعَذَّبَانِ فِي قُبُورِهِمَا).

یانې: پر دوی د دوی په قبرونو کې عذاب دی او عذاب په داسې څیز کې نه دی، چې د هغې نه ځان بچ کول ګران دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

همدارنگه بل حديث کې راغلي دي، چې سورلۍ د رسول الله صلى الله عليه وسلم ودرېدله، رسول الله صلى الله عليه وسلم وويل:(دا د دې له امله چې پر يهوديانو د دوی په قبرونو کې عذاب دی (او په قبر کې بدن وي، روح نه وي)).

دا پر دې دلالت کوي، چې بدن لپاره هم تنعيم يا تعذيب[1] شته او د روح لپاره په خپل مستقر (ارام ځای) کې تنعيم يا تعذيب دی.

دويم قول: دا دی چې برزخي ژوند يوازې د روح لپاره دی، مگر د روح لپاره يو مثالي جسد ورکړای شي، چې د هغې په واسطې سره تنعيم يا تعذيب ورکېدلای شي.

او د دې قول لپاره دليل صحيح حديث دی، چې امام مسلم رحمه الله ذکر کړی دی، چې د شهيدانو روحونه په ججورو د شنو مرغيو کې دي او سيل کوي، په جنت کې چې کوم ځای يې خوښه وي او ارام لپاره هغه پنجيرو ته راځي، چې د عرش نه لاندې ځړېدلي دي، الله تعالی د دوی طرف ته يو ځل ښکاره شو، چې تاسې څه غواړئ،

1- تنعيم د نعمتونو په مانا دی او تعذيب د کړاوونو په مانا کارېږي.

دوی وويل: ای ربه! موږ نور څه وغواړو، تا موږ ته هر څه راکړي دي، بيا دويم ځل الله تعالی دوی ته وويل: هر کله چې دوی پوه شول، ويې ويل: الله تعالی! غواړو چې موږ دنيا ته واپس کړه. (بل روايت کې دي) چې زموږ روحونه زموږ پخوانيو جسدونو (بدنونو) ته واپس کړه، چې قتال وکړو ستا په لار کې بيا شهيدان شو، ځکه ډېر ثوابونه د شهادت يې وليدل.

الله تعالی ورته وويل: ما پرېکړه کړې ده، چې دوی (روحونه) دنيا ته بېرته نه شي تللی، دا حديث دلالت کوي، چې د دوی ژوند برزخي او روحاني دی.

او د دوی بدنونه په نورو بدنونو سره بدل کړای شوي دي، يا يې د دوی روحونه په نورو جسدونو کې اچولي دي.

شيخ القرآن عبدالسلام وروسته ليکلي:

((زما رايه دا ده، چې اول قول غوره دی، چې له بدن سره هم د هغې مناسب معامله الله تعالی کولای شي او روحونو له يې هم نور اجساد (بدنونه) مثاليه ورکړي دي، د

(c) ketabton.com: The Digital Library

دې لپاره چې په ټولو احاديثو عمل وکړای شي-والله اعلم.))[1]

د روحونو ارام ځای

په برزخ کې روح جدا دی له بدنه، په دې اړه د مفسرينو ډېر اقوال دي، لومړی دا چې، روحونه د مؤمنانو په جنت کې دي او روحونه د کافرانو په اور کې دي.. دويم قول دا دی، چې روحونه د مؤمنانو په دروازه د جنت کې دي، د جنت راحت او نعمتونه ورته رسېږي.

درېيم دا، چې د قبرونو په خوا کې دي او د کعب رضی الله تعالی عنه نه نقل دی، چې روحونه د مؤمنانو په عليين[2] کې دي (په اوم اسمان کې) او روحونه د کافرانو په سجين[3] کې دي (په اومه ځمکه کې).

ابن حزم رحمه الله ويلي دي: مستقر (ارام ځای) د روحونو هغه دی، چې د پيدايښت له بدن نه مخکې کوم ځای کې و او ابن عبدالبر ويلي دي، چې روحونه د

---

[1]- احسن الکلام، ټوک:۷. فاروقي، محمد غني، الشهيد، ۲۱مخ.

2- عليين له اسمانونو او ځمکې نه پورته دی، لاندې د عرش نه او پلنوالی يې د اسمانونو او ځمکې په څېر دی.

3- سجين له اوو ځمکو څخه لاندې د مشرکانو او کافرانو د روحونو دفتر دی.

شهيدانو په جنت کې دي او روحونه د عامو مؤمنانو د قبرونو په خوا کې دي.

شرح عقيدة الطحاوية کې ليکل شوي: خلاصه د دليلونو دا ده، چې ځينې په اعلی عليين کې دي، ځينې په ملاء اعلی[1] کې دي او ځينې په ججورو د شنو مرغيو کې دي گرځي په جنت کې، چې کوم ځای يې خوښه وي او ځينې يې بند دي د جنت له دروازو سره...[2].

له دې نه معلومه شوه، چې مستقر د روح بدن نه دی، کله چې د شهيد په اړه دا خبره ياده شوه، کله چې د هغه روح د شنې مرغۍ په ججوره کې دی، دارنگه د هر مؤمن په اړه په صحيح البخاري کې راغلي:(چې د هر مؤمن روح يو مارغه دی، چې د جنت په ونو کې گرځېږي.[3])

درېيم څپرکی

غسل

---

1 - ملاء اعلی (پاسنۍ نړۍ) د ملايکو مجلس ته وايي.

2 - شرح عقيدة الطحاوية ٤٥٤ مخ.

3- مؤطا امام مالک رحمه الله.

(c) ketabton.com: The Digital Library

مړي ته غسل ورکول فرض کفايي دي، په دې اړه د رسول الله صلی الله علیه وسلم هغه حدیث فقهاوو په دلیل کې نیولی، چې یو کس له اوښ نه غورځېدلی و، بیا مړ شوی و، رسول الله صلی الله علیه وسلم هغه مهال ویلي و: پر اوبو او د بېرو پر پاڼو یې ولمبوئ او دوه جامو کې کفن ورکړئ.

اسلامي فقهاء مړي ته د غسل و رکولو کې بېړي ته ژمن دي او دا سنت بولي په هغه صورت کې چې د مړي ثبوت یقیني شي، که چېرې د غسل نه مخکې څوک ښخ کړای شي، د هغه بېرته راویستل او غسل ورکول لازم دي، که چېرې د مړي د بدن څه برخه وموندل شي، غسل به ورکوي او د جنازې لمونځ به پرې کوي، ځکه صحابه کرامو اتحاد کړی دا د شوافعو او حنابله وو مسلک دی.

امام ابوحنیفه رحمه الله او امام مالک رحمه الله ویلي: که چېرې د مړي د بدن ډېره برخه وموندل شي، غسل به ورکوي او د جنازې لمونځ به پرې کوي او که لږه برخه یې موندل شوې وه بیا پرې د جنازې لمونځ نه کېږي او نه غسل ورکول کېږي، همدا راز اسلامي فقهاء و ایي که مړي ته د غسل پرمهال اوبه نه وي یا د غسل ورکولو

سره د بدن د غړو پرېوتلو وېره وه، تیمم د غسل پرځای ورکولای شي.

د غسل ورکوونکي ځانګړنې:په دې اړه اتفاقي نظر دا دی، چې سړی به سړي ته غسل ورکوي او ښځه به ښځې ته غسل ورکوي.

د امام ابوحنیفه رحمه الله د مسلک عالمان په دې نظر دي، چې سړي ته نه دي روا چې خپلې مړې مېرمنې ته غسل ورکړي او د هغې پر بدن دې لاسونه ولګوي، ځکه د دوی ترمنځ د نکاح اړیکه پرې شوې ده.

خو له دوی نه په صحیح قول کې دا ثابته ده، چې د خپلې مېرمنې بدن ته کتلای شي، همداراز د احنافو یو شمېر علماء په دې نظر دي، چې ښځه خپل خاوند ته غسل ورکولای شي؛ که څه هم چې د رجعي طلاق په عدت کې وي، د جمهورو علماوو نظر دا دی، چې د ښځې او خاوند دواړو څخه هر یو، یو بل ته غسل ورکولای شي.

د جمهورو فقهاوو دلایل:امام احمد بن حنبل او ابن ماجه رحمهم الله علیهم د عائشې رضی الله عنها په روایت حدیث نقل کړی. عائشه رضی الله عنها وایي، رسول الله صلی الله

(c) ketabton.com: The Digital Library

عليه وسلم جنة البقيع ته د جنازې لپاره تللی و، کله چې د جنازې نه راستون شو، کور ته راغی، زما پر سر درد و او ويل به مې: وی پر سر مې درد دی.

رسول الله صلی الله عليه وسلم وويل: هو! زما پر سر هم درد دی. بيا يې راته وويل: عائشې ته ولې خپه يې، که له مانه مخکې مړه شوې، غسل به درکړم، کفن به درکړم، د جنازې لمونځ به درباندې وکړم او ښخه به دې کړم.

عائشې رضی الله عنها به ويل: که زه د خپل کار په اړه له وړاندې خبره وای، چې د کوم په اړه چې وروسته خبره شوم، نو رسول الله صلی الله عليه وسلم ته به له خپلو مېرمنو پرته بل چا ته غسل ورکړی نه وای.[1]

دغه راز علي کرم الله وجهه فاطمة الزهرا رضی الله عنها ته غسل ورکړی و او ابوبکر صديق رضی الله عنه خپلې مېرمنې اسماء رضی الله عنها ته وصيت کړی و.

امام احمد بن حنبل رحمه الله ويلي: غسل ورکوونکي لپاره لاندې شرطونه لرل اړين دي:۱. اسلام. ۲. عقل. ۳. نيت.

1- رواه احمد، ابوداود، و ابن ماجه.

د احنافو عالمان بيا د پاکوالي صحت لپاره نيت لازم نه بولي؛ بلکې دا د مکلف انسان د غاړې نه د فرضو د ادا کېدلو لپاره شرط بولي.

اسلامي فقهاء د غسل ورکوونکي لپاره د غسل پر احکامو پوهه او امانتکاري مستحب بولي.

ابن عمر رضی الله عنه ويلي: ستاسې مړو ته دې غسل نه ورکوي، مګر هغوی چې امينان وي.

يانې: که د غسل ورکولو په وخت کې د مړي څه رازونه او عيبونه ووينې، هغه امانت ساتي او نه يې رسوا کوي.

حديث کې راځي: څوک چې مړي ته غسل ورکړي او د هغه څه عيبونه او نور څه رازونه پټ کړي، الله تعالی به ورته ځلوېښت ځلې ښښنه وکړي.

که چېرې مړي ته د غسل ورکولو پرمهال د خير څه نښې نښانې وګوري، لکه د مړي پر مخ رڼا، د هغه پر شونډو موسکا او داسې نور...[1] مستحب خبره دا ده، چې خلکو ته وويل شي، د دې لپاره چې نور خلک پرې ترحم وکړي، د

1- رواه الحاکم، صحيح.

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغه د لارې پیروي او د هغه د ښایسته سیرت په څېر خپل سیرت هم برابر کړي.

امام ابوداود، ترمذی، حاکم او بیهقي رحمهم الله علیهم د ابن عمر رضی الله عنهما په روایت صحیح حدیث نقل کړی. رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((د خپلو مړو ښېګڼې یادوئ او له بدګڼو څخه یې ځان وساتئ.))

د دې لپاره چې د مړي بدن د عامو خلکو له لیدنې ساتل شوی وي، پکار دا ده، چې د غسل لپاره ځانګړی ځای برابر شي، په اطاق یا بل کوم پرده پوښ ځای کې وي، چې د باد او باران څخه بچ وي.

غسل ورکوونکی دې بیا غسل وکړي

جمهور عالمان وایي: هغه کس لپاره غسل مستحب دی، چې مړي ته یې غسل ورکړی وي، ابوهریره رضی الله عنه د حدیث راوي دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((څوک چې مړي ته غسل ورکړي، بیا دې خپله هم غسل وکړي.))[1]

1- ابوداود، ابن ماجه.

بیهقي رحمه الله ویلي:((صحیح خبره دا ده، چې دا له ابوهریره رضی الله عنه څخه موقوف حدیث دی.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

د مړي تخت

کله چې د غسل ورکولو لپاره لازم توکي، یانې: ګرمې- یخې اوبه، د اوبو جوړولو لپاره لوښی، صابون او نور برابر شول.

سړی به د خلکو له نظر نه هاخوا په پرده کې پر تخته کېږدي، له خپلو خیالي او مینه ناکو جامو څخه به یې بربنډ کړي، په داسې طریقه چې پر عورت به یې ورته څه ټوټه خوره کړې وي.

بیا به یې شا لور ته په مایل ډول کېنوي، په داسې حال کې چې ښی لاس به یې د مړي پر اوږه ایښی وي او غټه ګوته یې د هغه د په نُقره (ژور ځای) کې ایښې وي.

پر ګېډه به یې لاس راکاږي، که چېرې په ګېډه کې یې څه وي، چې هغه ترې ووځي، د غسل ورکوونکي لاسونو ته به پلاستیکي دستکشې (دستانې) پرتې وي، د نامه نه پر لاندې برخه به یې ډېرې اوبه تېرې کړې، که څه وي، چې هغه له اوبو سره لرې شي، بیا به پر صابون او اوبو هغه برخه ښه صفا کړي، کله چې ښه ډاډمن شي، چې دواړه خواوې ښه پاکې شوې.

د غسل د پیل اودس

د ټولو مذاهبو امامان پر دې متفق دي، چې غسل ورکوونکی به مړي ته اودس ورکوي. هو؛ داسې اودس څرنګه چې ژوندي انسان ته د غسل نه وړاندې پکار دی.

د احنافو او حنابله وو د مسلك فقهاء وایي: چې مړي ته د اودس ورکولو پرمهال خولې او پوزې ته د اوبو اچولو اړتیا نشته، ځکه کله چې اوبه ګېډې ته د خولې او پوزې له لارې ورسېږي، د ګېډې دننه پیلیتی ته حرکت ورکوي.

خو د الفقه الاسلامي وادلته لیکوال لیکي:((چې د اودس پرمهال به غسل ورکوونکی د مړي خولې ته ګوته ننباسي، مګر په بشپړ ډول به د مړي خوله نه خلاصوي؛ بلکې د مسواك په څېر به پر ګوتو د هغه غاښونه پاکوي، همداراز د نوکانو لاندې برخې به یې هم پاکوي. کله چې په درست ډول مړي ته د اودس له ورکولو وزګار شي، بیا به یې سر او ږیره ووینځي.[1]))

د یادونې وړ ده، چې د مړي سر دې په داسې طریقه لږ پورته کړای شي، چې د غوږونو په سوریو کې اوبه داخلې نه شي.

1- الفقه الاسلامي وادلته.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځینې فقهاوو لیکلي:((غوره دا ده، چې غاښونه او پوزه یې په لمده ټوټه مسح کړي، تر دې چې دننه طرف یې پاک شي.[1]))

د یادونې وړ ده، چې غسل ورکوونکی مړي ته اودس ورکولو پرمهال د ژوندیو په څېر د سر مسح هم ورکولای شي.

د شهادت پر ګوته به د مړي د غوړږونو په داخلي برخه او دواړو غټو ګوتو سره د غوږونو شا مسح کړي، د ګوتو خلال به ورته وکړي، په هر حال داسې اودس به ورکړي، چې د اودس په اندامونو کې څه شی وچ پاتې نه شي.

بیا یې سر ووینځي، د سر وینځلو وروسته به یې ږیره ووینځي، بیا به یې پر کینې اړخ په ارام سره واړوي، پر ښي اړخ به یې اوبه واړوي، صابون به پرې ووهي، بیا به پرې اوبه واړوي او د اوږې نه تر قدم پورې به یې ښي اړخ ښه پاک کړي، بیا به یې پر ښي اړخ واړوي او پر کینې اړخ به یې اوبه واچوي، صابون به پرې ووهي او بیا به پرې اوبه واړوي. د دواړو اړخونو د اړولو را اړولو پر مهال به هڅه

1- صحیح فقه السنة وادلته، ټوک:۳، مخ:۵۵۱.

کوي، چې د مړي د بدن پر مخامخ او شا برخو کې کوم ځای وچ پاتې نه شي. که چېرې په غسل کې د بېرو د پاڼو اوبو کارول کېدلای شي، نو د لومړي غسل وروستي ځل کې به پرې خالصې اوبه واړوي.

لومړی ځل غسل واجب دی او تر درې څلورو پورې د سړي پر بدن اوبه تېرول مستحب عمل دی.

غسل دې وتر (طاق) وي، لکه حدیث کې چې راځي:((الله تعالی طاق دی او طاق خوښوي.))[1]

که د سړي بدن په درېو ځلو کې پاک نه شو، د اوو ځلو پورې غسل ورکولای شي، که په اووه ځلونو کې یې بدن پاک نه شو، غوره دا ده، چې تر هغې یې ووینځي، چې بدن یې پاک شي... .

بیا به یې پر یو نوي او پاک جان-پاک پاک او وچ کړي... د سجدې پر اندامونو به یې (کافور) ووهي، پر سر او ږیرې به یې خوشبویي وشیندي.[2]

1- صحیح الترمذی.

2- الفقه الاسلامي و ادلته، ټوک:۲، مخ:۴۱۲.

(c) ketabton.com: The Digital Library

زړه مـــې له غيرته په گوگل دننه دود شي
ږمنځ چې دې بې پامه و هې گوتې په کاکل

اسلامي فقهاوو ليکلي: د مړي د سر او ږيرې د ويښتانو ږمنځول، خرېيل، همدارنگه د نوکانو اخيستل يې نشته، ځکه دا کار د زينت لپاره وي او مړی له زينت او سينگار څخه خلاص دی.

دا په ټوله کې د احنافو او مالکيانو مسلك دی او د احنافو په نېز کراهت يې هم کراهت تحريمي دی، که نوکان يا ويښتان يې پرې کړي وي، د هغه سره دې يې په کفن کې ونغاړي، او دا غوره رايه ده... په هر حال د مړي د سر، ږيرې، برېتونو، تخرگونو او د نامه نه لاندې ويښتانو اخيستل او همداراز د نوکونو اخيستل مکروه دي، د مړي د بدن ټولې برخې د درناوي وړ دي؛ خو د اصلاح او اخيستلو په اړه يې څه ثبوت نشته، دا يو نوی کار دی او په دين کې له ځانه جوړ شوی دی.

هر نوی کار بدعت دی او رسول الله صلی الله عليه وسلم په دين کې له ځانه د نويو کارونو د جوړولو او منځ ته راوړلو څخه منع کړې ده.

د حديثو ستر امام احمد بن محمد بن حنبل رحمه الله نه په راجح (غوره) روايت کې نقل شوي، هغه ويلي:((چې د احرام په حالت کې مړ شوی وي، برېتونه يې لنډولای شي او هم يې نوکونه پرېکولای شي، که اوږده وي، همدارنگه د تخرگونو ويښتان به يې اخيستلای شي، ځکه دا نظافت دی، د غړي د پرې کولو پورې اړه نه لري او دا يې د خيرو د لرې کولو سره تشبيه کړې.))

د برېتو، نوکانو او تخرگونو نه چې څه واخيستلای شي، له مړي سره به يې په قبر کې ږدي، لکه څنگه چې د هغه پرېوتي غړي ورسره په قبر کې ايښودل کېږي.

امام احمد بن حنبل رحمه الله د ام عطيه رضی الله عنها حديث نقل کړی. هغې ويلي:((د مړې ښځې سر دې ووينځل شي، کوم ويښتان چې د دوی په لاسونو کې وغورځېدل، هغه دې ووينځي او بېرته دې يې سر پورې کړي.))

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ویښتانو او نوکانو ښخول د ژوندي په حق کې مستحب دي، نو د مړي په حق کې خو تر ټولو زیات غوره او مناسب دي؛ ځکه د مړي د بدن هره برخه داسې ده، لکه د هغه د بدن غړي.[1]

د قبر جوړه!؟

کفن د مسلمانانو په اجماع سره فرض کفايي دی او په دې برخه کې ډېر نصوص شته. ابن عباس رضی الله عنهما ویلي:((یو سړی د احرام په حال کې له خپلې اوښې وغورځېد، موږ هم له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره وو.

رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل: پر اوبو او د بېرو پر پاڼو غسل ورکړئ، د احرام په جوړه کې کفن ورکړئ، خوشبويي پرې مه لګوئ او سر يې مه پټوئ، بې شکه الله تعالی به يې د قیامت په ورځ په داسې حال کې راپاڅوي، چې تلبیه به وايي.[2]))

1- الفقه الاسلامي، وادلته، ټوک:۲، مخ:۴۱۳.

2- صحيح البخاري، صحيح مسلم.

د نارينه وو کفن: امام بخاري رحمه الله د عائشې رضی الله عنها په روایت صحیح حدیث نقل کړی:((رسول الله صلی الله علیه وسلم ته په درېو سپينو، یمني سحُولي[1] جامو کې کفن ورکړل شوی و، چې له (کُرَسُف) پنبې (مالوچو) جوړې شوې وې، چې کمیس او پګړۍ پکې نه وو.))

له دې او ځینو نورو حدیثونو نه لاندې لارښوونې په پام کې نیول مستحب دي: ۱. کفن باید سپین رنګ کې وي، تایید په دې حدیث کې کېږي:((سپین رنګې جامې واغوندئ، ځکه دا غوره جامې دي او خپلو مړو ته پکې کفنونه هم ورکړئ.))[2]

۲. سړي ته دې په درېو جامو کې کفن ورکړل شي. ۳. له مالوچو څخه باید جوړ شوی وي.۴. کمیس او پګړۍ به پکې نه وي.

که کمیس او پګړۍ ورکړل شي، څه پروا نه لري، که څه هم چې پرېښودل يې غوره دي، ابن عمر رضی الله عنهما و ايي:

1- سحول، د یمن د علاقې نوم دی.

2 - صحيح البخاري، صحيح مسلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((کله چې عبدالله بن اُبی رضی الله عنه وفات شو، زوی یې رسول الله صلی الله علیه وسلم ته راغی، ویې ویل: ای د الله تعالی رسوله! کمیس مو راکړئ، چې پلار ته مې پکې کفن ورکړم او تاسې پرې د جنازې لمونځ وکړئ او ښښنه هم ورته وغواړئ.

رسول الله صلی الله علیه وسلم ورته کمیس ورکړ... .[1]))

۵. چې یوه له جامو دې (ثوب حبیرة)یانې:نرمه او نقش داره وي.

٦. پر کفن دې خوشبویي لګوي. جابر رضی الله عنه د حدیث راوي دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((کله چې پر مړي خوشبویي لګوئ، نو درې ځلې یې ولګوئ.))[2]

نارینه کفن: ۱. کمیس؛ له غاړې نه تر پښو پورې وي. ۲. پرتوګ؛ له سر نه تر پښو پورې وي. ۳. څادر؛ به له ټولو نه اوږد وي، دومره چې د سر نه تر پښو پورې طرفونو ته اوږد وي او پراخوالی باید ولري، چې غوټې ورته واچول شي.

1- صحیح البخاري، صحیح مسلم.

2- مسند احمد. صحیح فقه السنة، ټوک:۱، مخ:۵۵۹.

ښځینه کفن: ۱. کمیس. ۲. پرتوګ. ۳. پړونی. ٤. سینه بند. ۵. څادر.

نارینه ته د کفن ورکولو طریقه:نارینه مړي لپاره به لومړی (لفافه) لوی څادر وغوړوي، بیا به پرې دپاسه ازار (پرتوګ) وغوړوي، بیا به کمیس وغوړوي. کمیس به د (T) په شکل منځ کې قیچي کړي، او په داسې ډول به یې پر پرتوګ وغوړوي، چې د کمیس یو طرف د مړي لاندې او بل طرف پرې دپاسه راشي، کمیس به مړي تهورواغوندي. بیا به پرې د کیڼ لوري نه د پرتوګ غاړه راواړوي، بیا به پرې له ښي لور نه د پرتوګ اړخ راتاو کړي.

دې لپاره چې د پرتوګ ښي طرف پرې دپاسه راشي، لکه څرنګه چې د ژوند پرمهال ښي طرف پر کیڼ لوري دپاسه راځي. دریم قدم کې به پرې د لوی څادر د کیڼ لوري برخه راتاوه کړي، بیا به پرې ښی خوا راتاوه کړي او د پښو او سر لور یو ته به غوټې ورکړي.

ښځینه ته د کفن ورکولو طریقه: لومړی به لوی څادر وغوړوي، بیا به پرې پرتوګ وغوړوي، بیا به کمیس ورواغوندي، ویښتان به یې دوه کمڅۍ کړي، پر سینه به

(c) ketabton.com: The Digital Library

يې ورته ښي او کيڼ لور ته (د کميس له پاسه) راخواره کړي. بيا به ورته زړوکی ورپه سر د څادر لاندې کړي، بيا به پرې پرتوگ او څادر راتاو کړي او له دې وروسته به يې کفن د قدمونو دپاسه په ټوټو وتړي.

د ښخولو حکم

اسلامي فقهاء پر دې متفق دي، چې د مړي ښخول فرض کفايي دي. ځکه د ځمکې پرمخ د مړي پرېښودل د هغه سپکاوی دی، همداراز خلکو ته يې له بدبويي نه زيان رسيږي. اصل په دې کې د الله تعالی دا قول:(أَلَمْ نَجْعَلِ ٱلأَرْضَ كِفَاتاً﴿٢٥﴾أَحْيَآءً وَأَمْواتاً﴿٢٦﴾)

ژباړه:((ايا موږ ځمکه راغونډوونکې ساتونکې نه ده گرځولې. د ژونديو لپاره هم او د مړو لپاره هم.))

د مړي ښخول په لويه هديره کې غوره دي، ځکه رسول الله صلی الله عليه وسلم به د مدينې مړي د بقيع په هديره کې ښخول... .

ځکه لويې هديرې ته ډېر خلک راځي او مړو ته ډېرې دعاگانې کوي، په کور کې د مړو ښخول جواز لري او حرام نه دی.

ځکه رسول الله صلی الله عليه وسلم د عائشې رضی الله عنها په کور کې ښخ شوی و.

د الفقه الاسلامي وادلته ليکوال ليکلي:((په کور کې د مړو ښخول که څه هم چې زيان شوی نيمگړی ماشوم وي، مکروه دی؟

ځکه کور کې د مړو ښخول يوازې د انبياء کرامو ځانگړنه ده.

همدا راز پکار دا ده، چې مړي په غوره هديره کې ښخ کړای شي او دا هغه چې نېکان او شهيدان پکې وي، د دې لپاره چې ده ته د هغوی برکتونه هم ورسيږي.))

امام بخاري رحمه الله او مسلم رحمه الله صحيح حديث نقل کړی. رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلي:((کله چې موسی عليه السلام ته مرگ حاضر شو، الله تعالی نه يې سوال وکړ، چې د بيت المقدس سپېڅلې ځمکې ته يې د يو کاڼي

(c) ketabton.com: The Digital Library

د گوزار او د هغې د غورځېدلو د ځای په اندازه نېږدې کړي.))

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((که چېرې تاسې هغه ځای کې وای، نو هوري به مو د کثیب احمر (سره ډېره کې) سره د موسی علیه السلام قبر لیدلای وی.))

عمر فاروق رضی الله عنه هم د عائشې رضی الله عنها نه اجازه غوښتې وه، چې د خپلو دوو یارانو رسول الله صلی الله علیه وسلم او ابوبکرالصدیق رضی الله عنه په څنگ کې د قبر لپاره ځای ورکړي.[1]

مړي ښکلولی شئ؟

د تبرک، دوستانې او درناوي په نیت د مړي ښکلول روا دي، ځکه محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم عثمان بن مظعون رضی الله عنه ښکل کړی و.

همدا راز ابوبکرالصدیق رضی الله عنه گران قدره پیغمبر محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم ښکل کړی و.

د مړي مخ ته کتل روا دي، اسلامي عالمانو د نبوي نصوصو پر بنسټ د مړي مخ ته کتل روا بللي او له بلي لوري

1- الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ:٤٥٨.

د مړي مخ ته په کتلو کې له دنیا سره د انسان اړیکې کمزورې کېږي، مرگ ته د تیاري نیولو خبر دی.

او اخرت لور ته د نېږدې کېدلو ژوندۍ وسیله ده.

جابر رضی الله عنه ویلي: کله چې زما پلار شهید شو، ما به یې له مخ نه څادر لرې کاوه، ورته به مې لیدل او ژړل به مې.[1]

مړی مه ځنډوئ!

امام احمد رحمه الله ویلي: د مړي کرامت دا دی، چې ژر ژر یې د کفن او د فن چارې بشپړې شي.

کله چې طلحه بن براء رضی الله عنه ناروغ و، رسول الله صلی الله علیه وسلم یې پوښتنې ته ورغی، د هغه د لیدلو پرمهال یې داسې وویل: زه طلحه په داسې حال کې وینم چې د مرگ شېبې یې رانېږدې شوي، بیا ماته خبر راکړئ او په کفن او ښخولو کې یې بیړه وکړئ، ځکه مناسب نه ده، چې د مسلمان مړي جسد د هغه د کورنۍ غړو په منځ کې ډېر وځنډولی شي.

1- الفقه الاسلامي وأدِلتُه، ټوک:۲، مخ:٤٠٠.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې نور احاديث هم شته، چې د مړي د کفن-دفن او جنازې په اړه د بېړې لارښوونه کوي.

امام احمد او ترمذي رحمهم الله عليهم هغه حديث نقل کړی، چې رسول الله صلی الله عليه وسلم علي کرم الله وجهه ته ويلي و:((ای علي! درې کارونه دي، چې (وخت يې راشي) له خپل وخت نه يې مه وروسته کوئ، لمونځ چې کله يې وخت راشي، جنازه چې کله حاضره شي او بې واده هلک او جينۍ چې کله خپل سيال ومومي.[1]))

ابوهريره رضی الله عنه د حديث راوي دی، رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلي:(نفس المؤمن معلقة بدينه حتی يقضی عنه.) يانې: د مؤمن روح د هغه تر پور پورې نښتی وي، تر هغې چې د هغه له لوري ادا کړای شي.[2]

اسلامي عالمان وايي: دا په هغه وخت کې چې له مړي نه مال پاتې وي، ښايي پور يې ترېنه ادا کړي، مګر څوک چې دومره مال نه لري، چې پور پرې ادا کړي او په داسې حال کې مړ شي، چې د پور د ورکړې هوډ ولري، په دې

1- الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ:۴۰۲.

2- احمد، ابن ماجه، الترمذی.

اړه احاديثو کې داسې څه شته، چې پر دې دلالت کوي، چې الله تعالی د ده پورونه ادا کوي.

د ابي امامه رضی الله عنه په روايت حديث کې راغلي: څوک چې پر داسې پور پوروړی وي، چې په زړه کې يې د پور ورکړه وي او مړ شي الله تعالی ترېنه تېرېږي.

او د هغه غريم (قرض خواه) چې په څه راضي کېږي، ورکوي يې.

او څوک چې پور واخلي او په زړه کې يې د هغې اداکول نه وي او په همدې حال کې مړ شي، الله تعالی ترېنه د پور خاوند لپاره بدله اخلي.[1]

حديث د ابن عمر رضی الله عنه کې راغلي: پور په دوه ډوله دی، څوک چې مړ شي او د پور د ورکړې نيت يې زړه کې و، نو زه د هغه (ولي) وارث يم او څوک چې په داسې حال کې مړ شي، چې د پور د ورکړې نيت نه لري، د ده له نېکيو څخه به نېکۍ اخيستل کېږي او د پور خاوند

1- رواه الطبراني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ته به ورکول کېږي، په هغه ورځ به نه دنيار او نه درهم وي.[1]

د قبر څنګ کې ژړا

د رسول الله صلی الله عليه وسلم دريم يار او د رسول الله صلی الله عليه وسلم د دوو ګرانو لورګانو (رقيه او ام کلثوم رضی الله عنهما) خاوند عثمان بن عفان رضی الله عنه به چې کله پر قبر (د قبر څنګ کې) ودرېد، دومره به يې وژړل، چې ږيره مبارکه به يې لمده شوه.

چا ورته وويل:د جنت او دوزخ د ياد پرمهال نه ژاړې او له قبره ژاړې؟

عثمان بن عفان رضی الله عنه وويل: رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلي:((قبر د اخرت له منزلونو څخه لومړی منزل دی، که له دې څخه څوک د ژغورنې ځولۍ ته وغورځېږي، نو وروستي منزلونه به يې اسانه وي او که له دې څخه څوک نجات ونه مومي، نو وروستي منزلونه يې له قبره هم سخت دي.))

1- الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ:۴۰۳.

براء بن عاذب رضی الله عنه وايي: موږ له رسول الله صلی الله عليه وسلم سره په يوه جنازه کې حاضر و، رسول الله صلی الله عليه وسلم د قبر پر غاړه کېناست، ويې ژړل او نور يې هم وژړل، تر دې چې پر اوښکو يې د قبر خاورې لمدې شوې.

بيا يې وويل: ای ورونو! د دې لپاره ځانونه تيار کړئ.[1]

معاذ رضی الله عنه له عائشې رضی الله عنها څخه پوښتنه وکړه: چې په قبر کې له مؤمن سره څه ډول سلوک کېږي؟

د مؤمنانو مور عائشې رضی الله عنها ورته په ځواب کې وويل: که مؤمن وي، قبر يې څلوېښت ګزه (لاسه) پراخه کېږي.

امام قرطبي رحمه الله وايي:((د قبر پراخوالی له سوال او ځواب څخه وروسته کېږي.[2]))

د جنازې د لمانځه طريقه

1- رواه سنن ابن ماجه.

2- شرح الصدور.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د نورو لمونځونو په څېر د جنازې لمانځه لپاره هم اودس ضروري عمل دی. قبلې لور ته مخامخ ودرېدل او صفونه برابرول ضروري خبره ده.

کوم الفاظ، چې د نیت لپاره خلکو کې دود دي، دا شرعاً ثابت نه دي، بلکې له ځانه جوړ شوي دي، نیت د زړه عمل دی، په زړه کې نیت کول بسنه کوي، په ژبه د نیت ویل په شریعت کې نشته.

لومړی به تکبیر تحریمه یانې الله اکبر ووایي، بیا به سورت الفاتحه (الحمدلله) ولولي.

څکه چې طلحه بن عبیدالله رضی الله عنه وایي:((عبدالله بن عباس رضی الله عنهما د جنازې لمونځ وکړ، د جنازې په لمانځه کې یې سورت فاتحه په لوړ غږ سره ولوسته، بیا یې د لمانځه وروسته وویل: دا مې د دې لپاره په لوړ غږ وویله، چې تاسې پرې پوه شئ، چې دا سنت ده.[1]))

له دې حدیث څخه څرگندېږي، چې د جنازې په لمانځه کې قرائت په جهر (ښکاره) سره لوستل هم روا دي.

1- صحيح البخاري.

له سورت فاتحې سره به د قرآن کریم څه برخه هم لولي.[1]

بیا به الله اکبر وایي. له الله اکبر څخه وروسته به درود لولي:

(اَللّٰهُمّ صَلّ عَلی مُحَمَّدٍ وَعَلَی اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا صَلَّيْتَ عَلَی اِبْرَاهِيْمَ وَعَلَی اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ. اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلی مُحَمَّدٍ وَعَلَی اٰلِ مُحَمَّدٍ كَمَا بَارَكْتَ عَلَی اِبْرَاهِيْمَ وَعَلَی اٰلِ اِبْرَاهِيْمَ اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ.) له دې درود پرته که بل کوم مسنون او په احادیثو کې ثابت درود ورته یاد وي، د دې پرځای یې هم لوستلی شي.

بیا به درېیم ځل الله اکبر ووایي.

له تکبیر څخه وروسته به دغه مسنونې دعاگانې ولولي:

(اَللَّهم إغفر لِحَيِّنا وَمَيِّتِنا وَشَاهِدِنا وَغَآئِبِنَا وَصَغِيْرِنَا وكَبِيْرِنَا وذَكَرِنَا وَأُنْثَانَا، أ للّهُمّ مَن أ حْيَيْتَه مِنا فأ حْيِه عَلی الإِسْلام، وَمَن تَوَفَيتَه مِنّا فَتَوفّه عَلی الإِ يمَانِ.[2])

1- سنن نسائی.

2- رواه احمد (٥/ ٤١٢)، والنسائی (١٠٩٢٣)، والترمذی (١٠٢٤) وقال حديث: حسن صحيح.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او بله:

(اللَّهُمَّ اغْفِرْ لَهُ وَارْحَمْهُ وَعَافِهِ وَاعْفُ عَنْهُ وَأَكْـرِمْ نُزُلَـهُ وَوَسِّعْ مُدْخَلَهُ وَاغْسِلْهُ بِـالْمَاءِ وَالـثَّلْجِ وَالْـبَرَدِ وَنَقِّـهِ مِـنَ الْخَطَايَا كَمَا نَقَّيْتَ الثَّوْبَ الأَبْيَضَ مِـنَ الـدَّنَسِ وَأَبْدِلْـهُ دَارًا خَيْرًا مِنْ دَارِهِ وَأَهْلاً خَيْرًا مِنْ أَهْلِهِ وَزَوْجًا خَيْرًا مِنْ زَوْجِهِ وَأَدْخِلْهُ الْجَنَّةَ وَأَعِـذْهُ مِـنْ عَـذَابِ الْقَـبْرِ أَوْ مِـنْ عَذَابِ النَّارِ.[1])

بيا به څلورم ځل الله اكبر ووايي.

او په دې الفاظو (اَلسَّلاَمُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَـةُ الله) بـه سـلام وگرځوي.

له سلام وروسته به صفونه مات کړي، مړی بـه پـه شرعـي طريقه قبر ته ورښکته کړي او قبر ته د ورښکته کولو يـانې د مړي د سپارلو پرمهال به دا دعا:

(بِسْمِ اللَّهِ وَعَلَى سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) ووايي.[2]

1. صحيح مسلم - (3 / 59)

2- سنن أبي داود (3/ 214).

د ماشوم په جنازه کې به له درېيم تکبير څخه وروسته دا دعا وايي:

(أللهمَ اجعَلهُ لَنَا فَرطًا وَاجعَلَهُ لَنَا فَرطًا، أَللهُمَ اجعَلهُ لَنَا أَجراً وَذُخراً أ للهُم اجعَلهُ لَنَا شَافِعًا وَمُشَفَعًا)

يا دا دعا:(اللَّهُمَّ اجْعَلْهُ لَنَا فَرَطًا وَسَلَفًا وَأَجْرًا.[1])

يادونه: همدا دعا د ماشوم هلك او ماشومې جينۍ دواړو لپاره ويل کېدلای شي.

1- صحيح البخاري (2/ 89).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د جنازې لمونځ چېرې کېږي؟

په قبر د جنازې لمونځ اداکول روا دي.[1]

د اړتیا په وخت کې په جومات کې هم د جنازې لمونځ اداکېدلای شي. رسول الله صلی الله علیه وسلم پر سهیل بن بیضاء رضی الله عنه باندې په جومات کې د جنازې لمونځ ادا کړی و.[2]

د مړي د ښخولو وروسته د هغې پر قبر د جنازې لمونځ اداکول هم روا دي.[3]

رسول الله صلی الله علیه وسلم نه په کور کې هم د جنازې لمونځ اداکول ثابت دي.[4]

د کومو کسانو د جنازې لمونځ کېږي او د کومو نه؟!

- د شهید جنازه کول صحیح دي.[5]

[1]- صحیح البخاري، صحیح مسلم.

[2]- صحیح البخاري، صحیح مسلم.

[3]- صحیح مسلم.

[4]- مستدرک حاکم. موت سے قبر تک، مخ:۵۹-چاپ: لاهور.

[5]- صحیح البخاري. په دې اړه د تفصیلي بحث لپاره د (الشهید) کتاب لوستلای شئ.

- په غایبانه ډول د جنازې لمونځ اداکول روا دي. رسول الله صلی الله علیه وسلم په غایبانه ډول د نجاشي د جنازې لمونځ ادا کړی و.[1]
- د الله تعالی په حدودو کې چې مړ شي، د جنازې لمونځ پرې اداکېدلی شي.[2]
- رسول الله صلی الله علیه وسلم د خیبر په ورځ پر هغه کس د جنازې لمونځ نه و اداکړی، چې د غنیمت په مال کې یې خیانت کړی و، بلکې خلکو ته یې وویل: پر خپل ملګري مو د جنازې لمونځ ادا کړئ.[3]
- رسول الله صلی الله علیه وسلم پر پوروړي د جنازې لمونځ نه و اداکړی؛ بلکې نورو خلکو ته یې وویل: پر ملګري مو د جنازې لمونځ اداکړئ.[4]
- رسول الله صلی الله علیه وسلم پر ځان وژونکي د جنازې لمونځ نه و ادا کړی.[5]

[1]- صحیح البخاري او صحیح مسلم.

[2]- صحیح مسلم.

[3]- سنن ابي داود.

[4]- صحیح البخاري او صحیح مسلم.

[5]- صحیح مسلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اسلامي عالمان وايي: پر ځان وژونکي دې حاکم یا ستر عالم د جنازې لمونځ نه اداکوي، عام خلک دې پرې لمونځ ادا کړي، چې خلکو ته څرګنده شي، چې په غیر شرعي ډول د ځان وژنه څومره ستر جرم دی او خلک ترې ځان وساتي.

- همدا راز د فاسق (نافرمان) کس سره هم داسې معامله ده.[1]

1- مسند احمد. موت سے قبر تکک، مخ: ۵۸.

دوه ستر غرونه

امام بخاري رحمه الله او مسلم رحمه الله حدیث نقل کړی. رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((څوک چې د جنازې سره لاړ شي، بیا د جنازې لمونځ وکړي، هغه لپاره یوه قیراط اجر دی او که تر ښخولو هلته ایسار شي، هغه لپاره دوه قیراطه اجر دی او قیراط د اُحد د غر په څېر دی.))[1]

او په یو حدیث کې راغلي:((دوه قیراطه د دوو سترو غرونو په څېر دي.))

پر قبر که د اور پر سکروټو ناسته؟

د اسلامي امت فقهاء پر دې متفق دي، چې د قبرونو درناوی د رسول الله صلی الله علیه وسلم په سنتو کې ثابته خبره ده، پر قبر ناسته، پښې ایښودل، دپاسه پرې خوب، هلته د تشو یا غټو بولو حاجت رفع کول او داسې نورې بدې او غیر شرعي کړنې دي.

1- الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ:۴۵۲.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((پر قبرونو مه کېنئ او هغه لور ته لمونځ مه کوئ!!!))[1]

همدغه ډول بل حدیث کې راغلي، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:((دا چې سړی د اور پر سکروټو کېني، بیا یې اور د بدن پوستکي ته ورسېږي، ده لپاره دا غوره ده، چې پر قبر کېني.))

د امام ابوحنیفه رحمه الله د مسلك فقهاء کراهت، کراهت تحریمي ګڼې یانې پر قبر ناسته حرامه ده.[2]

1- رواه مسلم، عن ابي مرثد الغنوي.

2- الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ:٤٦٤.

څلورم څپرکی

د قبر بنسټګر

په دې اړه بېلابېلې نظریې او رایې ورکول شوي، ځینې وایي: د قبر د کیندلو لومړی بنسټ کارغه ایښی دی؛ هغه مهال چې قابیل خپل ورور هابیل وواژه.

ځینې بیا وایي: بني اسرائلو یې بنسټ ایښی؛ خو دا خبره بې بنسټه ده.

ځینې لا دا هم وایي: چې قابیل ته د ښخولو طریقه او چل زده و، خو د سپکاوي له امله یې در په در په میدان کې وګرځاوه.

خو ډېری مفسرین په دې نظر دي، چې ده ته د ښخولو چل یاد نه و، قرآن کریم دې حقیقت ته د مائدې په سورة کې داسې اشاره کړې ده:

﴿فَبَعَثَ ٱللَّهُ غُرَابًا يَبۡحَثُ فِي ٱلۡأَرۡضِ لِيُرِيَهُۥ كَيۡفَ يُوَٰرِي سَوۡءَةَ أَخِيهِۚ قَالَ يَٰوَيۡلَتَآ أَعَجَزۡتُ أَنۡ أَكُونَ مِثۡلَ هَٰذَا ٱلۡغُرَابِ فَأُوَٰرِيَ سَوۡءَةَ أَخِيۖ فَأَصۡبَحَ مِنَ ٱلنَّٰدِمِينَ ٣١﴾ سورة المائدة

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه:((بیا الله یو کارغه ولېږه، چې د ځمکې په کیندلو یې لاس پورې کړ، چې هغه ته وښیي چې د خپل ورور جوسه څنګه پټه کړي. د دې کار په لیدلو هغه وویل: افسوس پر ما! ما د دې کارغه په څېر هم ونه شو کړای، چې د خپل ورور د جوسې د پټولو تدبیر مې کړی وای، له هغه وروسته یې په خپلو کړو ډېره پښېمانتیا وکړه.))

په تسهیل کې راغلي دي، چې:((دوه کارغانو جګړه وکړه، تر دې چې یو بل سره مړ کړ.))[1]

او قرطبي کې دي، چې:((بیا یې کنده وکیندله، ښخ یې کړ، پایله یې دا شوه، چې وښایي ده ته یانې: چې د ورور لاش په خاورو کې پټ کړي.))[2]

د قبر ودانیز جوړښت

قبر باید ماهي پوش جوړ کړای شي، په شریعت کې د قبر د پخولو، سنګکاري کولو، چونه کولو او رنګولو اجازه نشته.

1- تسهیل، ټوک:۱، مخ:۱۰٤.

2- قرطبي، ټوک:٦، مخ:۱٤۱. (فتح الرحمن فی ترجمة القرآن وتفسیرالفرقان، محمد عبدالجبار باجوړی، مخ:۱۷۸).

امام مسلم رحمه الله د جابر رضی الله عنه په روایت حدیث نقل کړی، هغه وایي: رسول الله صلی الله علیه وسلم د قبر له چونه کولو پر هغې د کېناستلو او پر هغې د ابادۍ له جوړولو نه منع کړې ده.

همدارنګه امام ترمذی رحمه الله د جابر رضی الله عنه په روایت حدیث نقل کړی، دی وایي: رسول الله صلی الله علیه وسلم د قبر له چونه کولو، پر هغې د لیکلو او ابادۍ جوړولو او د هغې له پایمالولو منع کړې ده.[1]

امام قرطبي رحمه الله لیکلي:((امام مالك رحمه الله هم د قبر چونه او رنګول بد ګڼي، ځکه دا د دنیا د زینت او سینګار پورې اړه لري او قبر د اخرت کور دی، د دې په لوړولو، پخولو او رنګولو ویاړ نه دی پکار او نه دا د ویاړ ځای دی، د انسان شخصیت پر ښکلي او رنګین قبر سره نه ښیاسته کېږي، اصل زینت په قبر کې د مړي لپاره د تقوا او عمل صالح زینت او سینګار دی.))

قبر پر ایمان او عمل صالح رڼا کېږي، پر قبر رنګینه غلافونه خورول، جنډې پرې درول، ډیوې او شمعې پرې

1- رواه مسلم، ابوداود، وترمذی. د حدیث سند صحیح دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بلول، مالګه پرې کېښودل، قرآني اياتونه او شعرونه پرې ليکل د اسلامي شريعت او نبوي لارښوونو خلاف عمل دی، هلته د منجاورانو ناسته او د زيارت په نوم پيسې ټولول او دغه راز د قبر په خوا کې مېلې جوړول، د هغه پر نوم نذرونه منل او بيا هلته د څارويو حلالول او پخول او داسې نور... دا ټول شرکي، کفري، ناروا او حرام عملونه دي.

ځينې ځايونو کې پر قبرونو جوماتونه جوړ شوي، ډېری خلک د قبر والا روح ته په احترام هلته لمونځونه کوي او داسې انګېري، چې د قبر په څنګ کې لمونځ کول ډېر ثواب لري، دا فاسده او غير شرعي عقيده ده.

رسول الله صلی الله عليه وسلم پر يهودو او نصاراوو د دې له امله د الله تعالی د لعنت يادونه کړې، چې د خپلو انبياوو له قبرونو يې جوماتونه جوړ کړي و، اوس مهال ليدل کېږي، چې ډېری زيارتونو ته نارينه او ښځينه د دې لپاره ورځي، چې هلته مېلې او خوښۍ ونمانځي، د دې خلکو ډېری برخه ښځينه جوړوي، که اسلامي او نبوي لارښوونې مطالعه کړای شي، نو الله تعالی او رسول الله صلی الله عليه

وسلم پر هغو ښځينه وو لعنت ويلی دی، چې ډېری زيارتونو ته ځي.

دې خلکو په حقيقت کې قبرونو ته د ورتللو عقيدوي بنسټ نړولي، ځکه هديرو، زيارتونو او قبرونو ته ورتلل، د دې لپاره نه دي چې هلته دې نارينه او ښځينه په ګډه اسلامي حجاب مات کړي، ناسم او ناروا دودونه دې ترسره کړي؛ محمد مصطفی صلی الله عليه وسلم د دې لپاره قبرونو ته، د ورتګ امر کړی، چې په دې سره په دنياوي ژوند کې انسان پرهېزګاره کېږي او همدار راز مرګ او اخرت پرې يادېږي.

پر همدې بنسټ له ټولو مسلمانو ورونو او خورلڼو څخه مې هيله دا ده، چې قبرونو ته د ورتللو پرمهال اسلامي عقيدوي او نبوي مقررات په پام کې ونيسي او په هديرو او زيارتونو کې له ناروا او دوديزو کړنو څخه په کلکه ډډه وکړي.

د مسافرۍ کور

رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلي: د خوندونو ختموونکی يانې مرګ زيات يادوئ، ځکه پر قبر هېڅ داسې

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورځ نه تېرېږي؛ مګر هغه پکې اعلان کوي، وايي: زه د مسافرۍ کور يم، زه د يوازې والي کور يم، زه د خاورو کور يم او زه د چينجو کور يم.

کله چې مؤمن بنده په قبر کې کېښودل شي، قبر ورته وايي:((ستړی مه شې، ښه دې وکړ چې راغلې، د ځمکې پرمخ چې څومره خلك ګرځېدل، په هغه ټولو کې ته ماته ګران وې، کله چې نن ورځ ته ماته وسپارل شوې، نو وبه ګورې، چې زه له تا سره څنګه سلوك کوم.))

بيا به هغه لپاره قبر د هغه د نظر د لګېدلو په اندازه پراخه کړای شي او د جنت طرف ته به يوه دروازه پرانيستل شي او کله چې بدعمله او کافر بنده په قبر کې کېښودل شي، قبر ورته وايي:((بد دې وکړ، چې ته راغلې، د ځمکې پرمخ چې څومره کسان ګرځېدل، په هغو ټولو کې ته زما بد راتلې، کله چې نن ورځ ته ما ته وسپارل شوې، اوس به نو وويني، چې زه له تا سره څه کوم؟!))

بيا به پرې قبر راتنګ کړای شي، تر دې چې يوه پوښتۍ به يې په بله پوښتۍ کې ننوځي.

د حديث راوي ابوسعيدالخدري رضی الله عنه وايي: رسول الله صلی الله عليه وسلم د خپلو ګوتو په وسيله د قبر د بد سلوك تصوير انځور کړ، ځينې ګوتې يې په ځينو نورو کې ننويستې، موخه يې دا وه، چې د بدعمله او کافر انسان پوښتۍ داسې يو بل کې ننوځي.

بيا پر هغه نوي (۹۰) يا (۹۹) ښاماران مقرر کړای شي، که چېرې يو ښامار له هغوی څخه په ځمکه کې پوکی وکړي، تر قيامته پورې به له ځمکې څخه څه شين بوټی رازرغون نه شي، دغه ښاماران به دا بدعمله او کافر شخص د قيامت تر ورځې پورې چيچي.

بيا رسول الله صلی الله عليه وسلم ويل: يقيناً قبر باغچه ده، د جنت له باغونو څخه يا يوه کنده ده، د اور له کندو څخه.[1]

1- د حديث سند حسن، غريب دی او ځينې ضعيف بولي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قبر ژبه

الله تعالى د نااشنا او بې نمونو قدرتونو لرونکى ذات دى، هغه ستر ذات پر هر څه زورور او واک لرونکى دى، څه چې وغواړي په هغه شېبه يې پيداکولاى شي، د ځمکو، اسمانونو او د هغوى په غېږه کې د کايناتو پالونکى او تنظيموونکى ذات دى، پر دې هم قدرت لري، چې د کايناتو هر څيز ته د ونيا ژبه ورکړي او هغه پرې وغږيږي، د بېلګې په توګه قبر ته به هم د وينا او خبرو کولو وړتيا ورکوي.

عبدالله بن عبيد بن عمير وايي:

الله تعالى به قبر لپاره ژبه ورکړي، چې هغه به پرې خبرې کوي، وايي به"اى د ادم زويه! زه دې ځنګه هېر کړى وم؟ ايا ته نه پوهېدې، چې زه د چينجيو کور يم، د يوازې والي او وحشت کور يم".))[1]

لحد

¹ - مأخذ، شرح الصدور.

په اتفاق د فقهاء سره لحد له شق (صندوقي قبر) نه غوره دى، لحد چې د قبلې لور ته په قبر کې دومره ځاى ژور کړي، چې مړى پکې ځاى شي.

شق: چې ژوره کنده وباسي، لکه د نهر په څېر، يا يې دواړه اړخونه پر خښتو يا بل څه جوړ کړي او منځ کې يې داسې (شق) جوړ کړي، چې مړي پکې ايښودل کېږي او دپاسه پرې لرګي، تيږي، خښتې او نور د چت په څېر کېږدي، چت به د مړي له بدن نه لږ پورته وي، چې بدن سره يې ونه لګېږي.

د حنابله وو په نيز شق مکروه دى، دليل کې يې دا حديث راوړى.

رسول الله صلى الله عليه وسلم ويلي:((لحد زموږ لپاره دى او شق د نورو لپاره دى.[1]))

د احنافو، مالکيانو او شوافعو پرېکړه:

که ځمکه کلکه او وچه وه، لحد غوره دى؛ ځکه سعد بن ابى وقاص رضى الله عنه د مرګ پرمهال ويلي و:((زما لپاره لحد وباسئ او پر خښتو يې جوړ کړئ. لکه څرنګه چې د

1- د حديث سند ضعيف دى. الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ:٤٥٩.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله صلی الله علیه وسلم پر قبر خښتې درول شوې وې.))

او که ځمکه نرمه او ښوره وه، بیا (شق) ډېر غوره دی، چې قبر ژر ونه نړېږي.

قبر به څومره ژوروئ!؟

رسول الله صلی الله علیه وسلم یو قبر کیندونکي ته ویلي وو:((د سر او پښو له پلوه یې ازاد جوړ کړه.))

رسول الله صلی الله علیه وسلم د اُحد د شهیدانو لپاره د قبرونو د کیندلو پروخت ویلي و:((قبرونه ورته وباسئ، ښه یې پراخه او ژور کړئ.))

اسلامي فقهاء وايي:((ژور قبر دا ګټه لري، چې د مړي له بدن څه داسې بدبوی نه حس کېږي، چې ژوندي ترې نه په کړاو شي او همدارنګه د مړي پر ویستلو هم په اسانۍ سره څوك نه بریالی کېږي او مړي ښه پټ وي.))

شوافع او حنابله وايي:((د قبر ژوروالی دې د یو معتدل او برابر انسان د قامت په اندازه وي، ځکه عمر فاروق رضی

الله عنه داسې وصیت کړی و او چا ترې انکار نه دی کړی او دا دواړه لاسه شرعي څلورنیم ګزه کېږي.))[1]

امام احمد رحمه الله ویلي:((قبر به د سړي د سینې برابر ژور وي او په دې کې سړی او ښځه یوشان دي.))

د احنافو په نیز:((قبر به د انسان د نیمايي قامت په اندازه ژوروي او یا به یې د سینې تر حد پورې ژور وي. او که د قامت له اندازې نه زیات شو، هغه ډېر ښه دی، غوره یې د نیمايي قامت په اندازه دی او (اعلی) ډېر لوړ او غوره یې د قامت په اندازه دی.))

((اوږدوالی به یې د مړي د قد د اوږدوالي په اندازه وي. او عرض (پلنوالی) به یې د طول (اوږدوالي) په نیمايي وي.))[2]

د مړو قبله

ټول اسلامي فقهاء پر دې متفق دي، چې په قبر کې به د مړي ښکلی او نازک رخسار قبلې لور ته اړوي او مخ به یې د قبر دېوال ته لګوي، شاته دې یې خښته یا بل کوم څیز په

[1]- الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ:۴۵۹.
[2]- الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ:۴۵۹.

(c) ketabton.com: The Digital Library

داسې طريقه کېدي، چې بېرته د قبلې لور نه راوانه وړي او ستونې ساخت نه شي، ځکه رسول الله صلى الله عليه وسلم ويلي:((دا ستاسې د ژونديو او مړو قبله ده.))

او دا د مسلمانانو طريقه هم ده، رسول الله صلى الله عليه وسلم هم داسې ښخ کړای شوی و.

لحد ته دې هغه کس مړی ښکته کړي، چې ډېر ورته نږدې وي او لحد کې د ايښودلو وروسته دې ووايي:(بِسْمِ اللَّهِ وَعَلَى سُنَّةِ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.)

صوفي او د حقيقت ترجمان شاعر د خپل جنس ملگرو ته په خطاب کې ويلي دي:

د رحمان وينا به هله درپـــه يـــــــاد شــــي
چې دې يو ديوال ته مخ بل ته دې شا شي

تابوت

په تابوت کې د مړي ښخول اصلاً د نصاراوو طريقه ده، هغوی به خپل مړي تابوتونو کې ښخول.

دا مهال د عذر له امله کارول کېږي، څنگه چې د فقهاوو له وينا معلومېږي.

د احنافو عالمان وايي: که اړتيا وه، لکه د ځمکې ښوره والی، چې قبر پکې سم نه راځي، يا ځمکه نمجنه وي، يا مړی د سمندر په اوبو کې خراب شوی وي، سنت طريقه دا ده، چې تابوت کې خاوره واچول شي.

د امام مالک رحمه الله د مسلک عالمان وايي: غوره دا ده، چې مړی تابوت سره ښخ نه شي.

د امام احمد بن حنبل رحمه الله عنه د مسلک فقهاوو ليکلي:((په تابوت کې د مړي ښخول ښه عمل نه دی، ځکه دا نه له رسول الله صلى الله عليه وسلم او نه له صحابه کرامو رضی الله عنهم نه نقل دی... .))

په دې مسئله کې همدا غوره خبره ده، (زه همدې ته ژمن يم.)(1)

درې لپې خاوره

حاضرينو ته سنت دي، چې لحد کې د مړي د ايښودلو او ورته د تيږو برابرولو وروسته د سر له لوري درې لپې خاورې په قبر واچوي، دا به پر قبر د خاورو له اړولو وړاندې کوي.

1- الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ:۴۷۴.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابي هريره رضی الله عنه د حديث راوي دی، رسول الله صلی الله عليه وسلم پر يو کس د جنازې لمونځ وکړ. بيا يې قبر ته ورغی او د سر له لوري يې پر هغه د هغه قبر ته درې لپې خاورې ورواچولې.[1]

عامر بن ربيعه د حديث راوي دی، رسول الله صلی الله عليه وسلم پر جليل القدر صحابي عثمان بن مظعون رضی الله عنه د جنازې لمونځ ادا کړ، څلور تکبيرونه يې وويل: بيا يې وروسته قبر ته ورغی د قبر سرته يې ودرېد او درې لپې خاورې يې قبر ته ورواچولې.[2]

1- ابن ماجه.

2- دارهطني.

څلور پوړيزه قبرونه

دا مهال د مسلمانانو په هديرو کې ليدل کېږي، چې قبرونه د شرعي طريقې خلاف جوړېږي، د قبرونو لوړوالی يوه هغه ناوړه پديده ده، چې د وياړ په توگه ترسره کېږي، څوك يو منزل، څوك دوه، څوك درې او ځينې يې بيا څلور پوړيزه جوړوي، چې دا ډول اوچت قبرونه په څرگنده د شريعت او نبوي سنتو خلاف دي.

اسلامي فقهاوو ليکلي:

((قبر د يو لوېشت په اندازه پورته کولای شي، يوازې دومره چې خلك پوه شي، چې دا قبر دی. د رسول الله صلی الله عليه وسلم قبر هم له ځمکې څخه يوه لوېشت اوچت و.))

قاسم بن محمد ويلي:

(c) ketabton.com: The Digital Library

ام المؤمنين عائشې رضی الله عنها ته وویل:ای مورې! د رسول الله صلی الله علیه وسلم او د هغه د جوړه یارانو قبرونه راته ښکاره کړه، چې ویې ګورم.

ام المؤمنين عائشې رضی الله عنها راته درې واړه قبرونه ښکاره کړل، نو ما ولیدل نه اوچت و او نه ډېر ټیټ و او د مدینې واړه سره کاڼي پرې شیندل شوي وو.[1]

1- سنن أبي داود (3/ 215)، نیل الاوطار، ټوک:٤، مخ:٨٢.

د خپلوانو هدیره

دوکتور وهبة الزحیلي لیکلي:

((دا مستحب دي، چې ټول خپلوان په یو ځای کې ښخ کړای شي؛ ځکه رسول الله صلی الله علیه وسلم د عثمان بن مظعون رضی الله عنه د قبر سرته نېږدې یوه تیږه کېښوده او ویې ویل: دا مې د دې لپاره کېښوده، چې زه پرې د خپل ورور قبر وپېژنم او د ده د کورنۍ غړي هم بیا د ده د قبر په ګاونډ کې ښخ کړای شي.))

که شونې وي او د خپلو خپلوانو هدیره جلا جوړه کړای شي، قبرونو ته ورتګ او ټولو ته په یوځای دعاکولو لپاره اسانه ده.

د قبر شپه او تش پالنګونه

غوره دا ده، چې مړی د ورځې له مخې ښخ کړای شي او په هغو درېو وختونو کې نه وي، چې نفل پکې مکروه دي، لکه: د لمر ختلو، لمر برابرېدلو او لمر پرېوتلو وختونو کې.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څه هم چې شپه کې د مړي خاورو ته سپارل، ښخول هم له کراهت پرته روا دي، دا د احنافو، حنابله وو او شوافعو غوره دريځ هم دی... .

د شپې د مړي د ښخولو د جواز دليل: رسول الله صلی الله عليه وسلم هم په شپه کې ښخ کړای شوی و، امام احمد بن حنبل رحمه الله د عائشې رضی الله عنها نه نقل کړی.

ابوبکرالصديق رضی الله عنه هم شپه کې ښخ کړای شوی و... .

صحابه کرامو هم د رسول الله صلی الله عليه وسلم د ژوند پرمهال يو مړی شپه کې ښخ کړی و.

ابوداود د جابر رضی الله عنه نه نقل کړی، چې رسول الله صلی الله عليه وسلم هم يو مړی د شپې ښخ کړی و.[1]

د يادونې وړ ده، چې د افغانستان د جهاد په زرين دور کې ډېر زلميان سپېڅلي شهيدان د شپې په تروږميو کې د قبر غېږې ته سپارل شوي.

د مولانا بجلي ګر له خولې مې اورېدلي:

څمکې قلنګ دې زورور دی

1- الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ:۴۷۱.

څوانان خوندي کړې رالېږې تش پالنګونه

د عليين مانۍ او د سجيين زندان!

امام احمد بن حنبل رحمه الله د براء بن عازب رضی الله عنه په روايت حديث نقل کړی، وايي: موږ له رسول الله صلی الله عليه وسلم سره د يو انصاري جنازې ته لاړو، کله چې هديرې ته ورسېدو، د قبر لحد لا تيار شوی نه و، رسول الله صلی الله عليه وسلم کېناست موږ هم له هغه چاپېره داسې غلي ناست وو، ګوا چې پر سرونو مو مرغان ناست دي.

د رسول الله صلی الله عليه وسلم په لاس کې يو لرګی و، چې ځمکه يې پرې ګروله، بيا يې سر اوچت کړ او ويې ويل:((اسْتَعِيذُوا بِاللَّهِ مِنْ عَذَابِ الْقَبْرِ.)) يانې: پناه غواړئ په الله تعالی سره د قبر له عذاب نه.

دا يې دوه يا درې ځلې وويل، بيا يې وويل: د مؤمن بنده چې کله له دنيا سره اړيکه پرې کېږي او اخرت ته يې مخه کېږي، له اسمان څخه ورته داسې سپين مخې پرښتې راشي، چې مخونه به يې د لمر په څېر روښانه ځلېږي او

(c) ketabton.com: The Digital Library

هغوی سره جنتي کفن او جنتي خوشبويي هم وي، تر دې چې د سترګو نظر په اندازه لرې (له مؤمن بنده څخه) وړاندې کېني، بیا ملك الموت یانې د مرګ پرښته یې څنګ ته راشي او سرته نږدې یې کېني، بیا ورته وایي: ای پاکه روحه! د الله تعالی د بښنې او رضامندۍ لور ته راوځه.

رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل: روح یې داسې په اسانۍ سره له بدنه راووځي، لکه د اوبو څاڅکی چې د مشك له خولې نه راوځي، د مرګ پرښته یې چې کله روح واخلي، د سترګو د رپ په اندازه هم د ده په لاس کې نه پاتې کېږي، تر دې چې د پرښتو هغه بله ډله یې له دې واخلي، بیا یې د جنت په کفن کې ونغاړي او پر جنتي خوشبويي یې خوشبويه کړي او د مشکو په څېر داسې خوشبويه وږمې ترې پورته کېږي، چې د ځمکې ټول مخ یې نیولی وي.

بیا د ده روح مخ پورته وړي، د ده روح چې د پرښتو په هره ډله ورتېروي، هغوی وایي: دا ښکلی روح د چا دی؟

دوی ورته وایي: دا د فلانکي د فلانکي د زوی روح دی، چې په دنیا کې به خلکو په ښایسته نومونو نوماوه، تر دې

چې د دنیا اسمان ته یې ورسوي، پرښتې به د ده د روح لپاره د اسمان د دروازې د خلاصولو غوښتنه وکړي، دروازه به ورته پرانیستل شي.

د هر اسمان پرښتې یې تر هغې بل نږدې اسمانه پورې د درناوي په توګه بدرګه کوي، تر دې چې اووم اسمان ته یې ورسوي، بیا به الله تعالی ووایي:(اكْتُبُوا كِتَابَ عَبْدِي فِي عِلِّيِّينَ، وَأَعِيدُوهُ إِلَى الأَرْضِ، فَإِنِّي مِنْهَا خَلَقْتُهُمْ، وَفِيهَا أُعِيدُهُمْ، وَمِنْهَا أُخْرِجُهُمْ تَارَةً أُخْرَى)

یانې:زما د بنده عملنامه په علیین کې ولیکئ او بېرته یې ځمکې ته واپس کړئ؛ ځکه دوی ما له همدې ځمکې څخه پیداکړي، همدې ته به یې بېرته راګرځوم او له همدې څخه به یې بیا راوباسم.

رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل: بیا به یې روح بدن ته وروګرځول شي، دوه پرښتې به ورته راشي، دی به قبر کې راکېنوي، دواړه به ورته وایي: (مَنْ رَبُّكَ؟) یانې: رب دې څوك دی؟

دی به وایي: (رَبِّيَ اللَّهُ) رب مې الله تعالی دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

بیا به ورته وویل: (مَا دِینُكَ؟) دین دې څه دی؟

دی به ووايي: (دِينِيَ الْإِسْلَامُ) دين مې اسلام دی.

بیا به وپوښتل شي: دا سړی څوک دی، چې په تاسې کې استول شوی و؟

دی به ووايي: (هُوَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ) دا رسول الله صلی الله علیه وسلم دی.

پرښتې به ترې پوښتنه وکړي: (وَمَا عِلْمُكَ؟) څنګه پوه شوې؟

دی به ووايي: د الله تعالی کتاب مې ولوست، ایمان مې پرې راوړ او د هغه رښتینولي مې ومنله!

د اسمان له لوري به یو غږ کوونکی اواز وکړي: (أَنْ صَدَقَ عَبْدِي، فَأَفْرِشُوهُ مِنَ الْجَنَّةِ، وَأَلْبِسُوهُ مِنَ الْجَنَّةِ، وَافْتَحُوا لَهُ بَابًا إِلَى الْجَنَّةِ) یانې:زما بنده رښتیا وویل، جنتي فرش ورته وغوړوئ، جنتي جامې ورواغوندئ او د جنت لور ته ورته یوه دروازه پرانیزئ.

رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل: بیا به د جنت هواګانې او خوشبويي ورته راځي او د سترګو د نظر په

اندازه به یې ورته قبر پراخه کړای شي، یو داسې کس به ورته راشي، چې د ښکلي مخ خاوند به وي، ښايسته جامې به يې پرتن وي، ښکلې خوشبويي به ترې اوچتېږي.

وبه وايي: پر هغه څه زېری درکوم، چې نن به تا خوشاله کړي؛ دا هغه ورځ ده، چې له تا سره يې وعده شوې ده.

دی به ورته وايي: ته څوك يې؟ ستا له مخه خو خير معلومېږي، د خير مخ دی.

هغه خوش رنګه کس به وايې:(أَنَا عَمَلُكَ الصَّالِحُ) زه ستا نېک عمل يم.

دی به وايي: ای ربه! قيامت راوله، ای ربه! قيامت راوله، تر هغې چې خپلې کورنۍ، مال، اهل و عيال ته لاړ شم.

بيا رسول الله صلی الله علیه وسلم وويل: د کافر بنده چې کله له دنيا سره اړيکه پرې کېږي او اخرت لور ته يې مخه کېږي، د اسمان له لوري د پرښتو يو ډله راشي، چې تور مخونه به لري، له هغوی سره به يوه بدرنګه کمپله وي.

له ده نه د سترګو د نظر په اندازه لرې به کښني، بيا به ملك الموت راشي، تر دې چې سرته نېږدې يې کښني.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ورته وايي به: اى خبيثه (پليته) روحه د الله تعالى د غضب او ناخوښۍ لور ته راوځه.

د هغه روح به په بدن کې خور شي او پرښتې د هغه روح په دومره سختۍ سره راوباسي، لکه اغزي لرونکی سيخ، چې له لمدو وړيو څخه وويستل شي.

کله يې چې روح واخلي، د سترګو د رپ په اندازه يې هم د ده په لاس کې نه پرېږدي، تر دې چې په ممسوح (کمپل) کې يې ونغاړي او له هغه څخه د مردارې په څېر دومره سخته بدبويي خوره شي، څومره چې د ځمکې پرمخ موندلای شي.

بيا يې مخ په بره وړي، د پرښتو پر هر ډله چې ورتېرېږي، پرښتې به وايي: دا پليت روح د چا دی؟

دوی به ورته ووايي: دا فلانکی د فلانکي زوی دی، چې په دنيا کې به پر بدو نومونو يادېده.

تر دې چې د دنيا اسمان ته به يې ورسوي، د دروازې د خلاصولو غوښتنه به وکړای شي، خو د اسمان دروازه به دغه روح ته خلاصه نه شي.

بيا رسول الله صلى الله عليه وسلم دا ايت:

(لاَ تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ ٱلسَّمَآءِ وَلاَ يَدْخُلُونَ ٱلْجَنَّةَ حَتَّىٰ يَلِجَ ٱلْجَمَلُ فِي سَمِّ ٱلْخِيَاطِ) ولوست.[1]

ژباړه:((د هغو لپاره به د اسمان دروازې هېڅکله خلاصې نه شي، جنت ته د هغو تګ دومره ناممکن دی، لکه د ستنې له سپم (سوم) څخه د اوښ تېرېدل.))

بيا به الله تعالى ووايي:(اكْتُبُوا كِتَابَهُ فِي سِجِّينٍ فِي الْأَرْضِ السُّفْلَى، فَتُطْرَحُ رُوحُهُ طَرْحًا) يانې: زما د بنده عملنامه د ځمکې تر ټولو لاندينۍ برخې (سجيين) کې وليکئ، بيا به يې روح په ځمکه کې راوويشتل شي... .

بيا يې دا ايت:(وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ ٱلسَّمَآءِ فَتَخْطَفُهُ ٱلطَّيْرُ أَوْ تَهْوِى بِهِ ٱلرِّيحُ فِي مَكَانٍ سَحِيقٍ) ولوست.[2]

ژباړه:((او څوك چې له الله تعالى سره شريك ونيسي، نو داسې وګڼه، چې هغه له اسمانه راوغورځېده، اوس به يا هغه الوتونکی په الوزولو وتښتوي يا به يې باد داسې ژور

1- سورة الاعراف، ايت:٤٠.

2 سورة الحج، ايت:٣١.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ځای ته یوسي، وبه یې غورځوي چې هلته هغه ذرې ذرې لاړ شي.))

بیا به یې روح بدن ته واپس کړای شي، دوه پرښتې به ورته راشي، په قبر کې به یې راکښنوي، دواړه به ورته ووایي: (مَنْ رَبُّكَ؟) یانې: رب دې څوک دی؟

دی به ورته ووایي:(هَاهْ هَاهْ لَا أَدْرِي)یانې: هاه...هاه... زه نه پوهېږم.

دواړه به ورته ووایي:(مَا دِينُكَ؟) یانې: دین دې څه دی؟.

دی به ورته ووایي:(هَاهْ هَاهْ لَا أَدْرِي)یانې:هاه...هاه... زه نه پوهېږم.

بیا به ورته ووایي:دا کس (محمد صلی الله علیه وسلم) څوک دی، چې په تاسې کې لیږل شوی دی؟

دی به ورته ووایي:(هَاهْ هَاهْ لَا أَدْرِي)یانې: هاه...هاه... زه نه پوهېږم.

یو اواز کوونکی به له اسمان نه اواز وکړي:(أَنْ كَذَبَ، فَافْرِشُوا لَهُ مِنَ النَّارِ، وَافْتَحُوا لَهُ بَابًا إِلَى النَّارِ، فَيَأْتِيهِ

مِنْ حَرِّهَا، وَسَمُومِهَا، وَيُضَيَّقُ عَلَيْهِ قَبْرُهُ حَتَّى تَخْتَلِفَ فِيهِ أَضْلَاعُهُ، وَيَأْتِيهِ رَجُلٌ قَبِيحُ الْوَجْهِ، قَبِيحُ الثِّيَابِ، مُنْتِنُ الرِّيحِ).

یانې: دروغ یې ووېل، د اور فرش ورته وغوړوئ او دوزخ لور ته ورته دروازه خلاصه کړئ، چې له هغې څخه به ورته د دوزخ تاو او ګرمي راځي، قبر به پرې راتنګ کړای شي، تر دې چې یوه پوښتۍ به یې په بلې هغې کې ننوځي، بیا به ورته یو بدرنګ او د بدرنګو جامو والا بدبویه سړی راشي، وبه وایي: پر هغه بد خبر زېری درکوم، چې تا به ډېر خپه کړي، دا ستا لپاره هغه ورځ ده، چې له تا سره یې وعده کېدلای شوه.

قبر والا به ورته ووایي: ته څوک یې؟ ستا مخ خو په شر او بدۍ راتلل کوي.

هغه بدرنګه او بدبویه سړی به ورته ووایي:(أَنَا عَمَلُكَ الْخَبِيثُ) یانې: زه ستا ناوړه او بد عمل یم.

دی به ووایي: ای الله تعالی قیامت مه راوله.[1]

1- تفسیر ابن کثیر، ټوک:۳، مخونه:۶۷۴-۶۷۵، چاپ: بیروت. مسند أحمد مخرجا (30/ 499).

(c) ketabton.com: The Digital Library

د ازموينې پاڼه

امام قرطبي رحمه الله وايي:

((چې له ځينو احاديثو څخه څرګنديږي، چې د قبر پوښتنې به درې درې ځلې کيږي، مګر نور روايات په دې کې چوپ دي، مګر د شمېر لحاظ پکې ساتل شوی، په دې مانا، چې د خلکو پر بنسټ به د پوښتنو په شمېر کې توپير وي.

ځکه طاؤس رحمه الله ويلي: مړی تر اوو ورځو پورې ازموينه کې وي.))[1]

امام قرطبي رحمه الله دا خبره هم ياده کړې، چې پوښتنې به په د توحيد، رسالت، دين يانې د عقايدو مضمون کې وي.

اسلامي عالمانو ليکلي: چې امتحان اخيستونکې پرښتې به د ډېرى رواياتو په تاييد دوه تنه وي، چې يو يې په نکير او بل يې په منکر نومول شوی، دا ځکه چې شکل يانې بڼه به يې په بشپړ ډول د نورو مخلوقاتو په څېر نه وي، جلا شکلونه به لري، منکر او نکير په دې مانا، چې قبر والاوو ته

1- تفسير قرطبي.

به ډېر نااشنا وي، د احاديثو پر بنسټ د مؤمن لپاره به د ازموينې ډګر ډېر سخت نه وي او له نااشنا ازموينه اخيستونکي نه به هم نه ډاريږي، خو بدعمله او منافق به يې په ليدلو خپل حواس له لاسه ورکوي.

علامه ابن حجر رحمه الله ويلي: مړی به په قبر کې کېنوي او بيا به ترې د عقايدو مضمون کې پوښتنې پيلوي.

دی زياتوي، چې د ازموينې پرمهال به مړي ته هماغه خپل روح راګرځي، مګر داسې څرګنديږي، چې روح د بدن برنۍ برخې ته راځي.

نوموړي عالم دا خبره هم روښانه کړې، چې دا خبره ناسمه ده، چې په قبر کې مړي ته محمد مصطفی صلی الله عليه وسلم خپله راځي.

او هغوی چې حديث کې د (هذالرجل) کلمو نه استدلال کوي، استدلال يې ناسم دی.

دا د عالم برزخ د ځانګړې نړۍ پورې اړه لري، چې ازموينه اخيستونکي پرښتې به د الله تعالی د حکم مطابق له مړي څخه د محمد رسول الله صلی الله عليه وسلم په اړه

(c) ketabton.com: The Digital Library

انځوریزه پوښتنه کوي او که څنګه پر دې الله تعالی ښه پوهېږي.

علامه ابن حجر رحمه الله دا هم ویلي:((په قبر کې به له ماشومانو نه پوښتنې نه کېږي، ځکه چې پوښتنې له مکلف انسان څخه کېږي او کوچنیان مکلف نه دي.))

د ازموینې ژبه

علامه ابن حجر رحمه الله ویلي، چې د حدیث له ظاهر نه معلومېږي، چې په قبر کې به د سوال او ځواب ژبه عربي وي، پوښتنې او ځوابونه به دواړه په عربي ژبه وي.

دا هم شونې ده، چې له هر چا څخه به د هغوی په ژبه پوښتنې وشي (الله تعالی ښه پوهېږي).

پینځم څپرکی

په قبر کې روح بدن ته څنګه راځي!؟

علامه عبدالسلام د سورة الزمر د ٤٢ ایت په تفسیر کې په دې اړه د نورو مفسرینو او محدثینو په حواله لیکلي:

(ٱللَّهُ يَتَوَفَّى ٱلْأَنفُسَ حِينَ مَوْتِـهَا وَٱلَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِـهَا فَيُمْسِكُ ٱلَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا ٱلْمَوْتَ وَيُرْسِلُ ٱلْأُخْرَىٰ إِلَىٰٓ أَجَلٍ مُّسَمًّى إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴿٤٢﴾ سورة الزمر.)

ژباړه:((هغه همدغه الله دی، چې د مرګ په وخت کې ساګانې اخلي او څوك چې لا تراوسه پورې نه دی مړ شوی، د هغه روح په خوب کې قبض کوي، بیا چې هغه د مرګ فیصله پر چا نافذوي، هغه ساتي او د نورو ساګانې تر یو ټاکلي وخت پورې بېرته (جسدونو ته) لېږي، په دې کې غټې نښانې دي د هغو کسانو لپاره چې غور او فکر کوونکي دي.))

جمهور عالمان د براء بن عازب رضی الله عنه د حدیث له امله چې ابوداود او امام احمد رحمهم الله علیهم روایت

(c) ketabton.com: The Digital Library

کړی، د دې قایل دي، چې روح به قبر کې بدن ته راګرځي.

او ابو محمد بن حزم ویلي: چې هېڅا دا روایت نه دی کړی، چې قبر کې روح بدن ته واپس کېږي، پرته له منهال بن عمرو نه او هغه قوي نه دی.

او دا ایت:(وَكُنْتُمْ أَمْوَاتاً فَأَحْيَاكُمْ ثُمَّ يُمِيتُكُمْ ثُمَّ يُحْيِيكُمْ[1])

او بیا یې ترې منصوصي او معجزانه ځایونه جدا کړي دي، مګر علامه ابن القیم الجوزی رحمه الله د ابوداود شرح کې په تفصیل سره دا خبره ذکر کړې، ویلي یې دي:په کوم حدیث کې چې بدن ته د روح د راګرځېدلو مسئله ذکر شوې، په دې چې ابوحاتم بستي او ابن حزم کومه جرح کړې، هغه جرح صحیح نه ده او ابوموسی اصفهاني ویلي دا حدیث حسن دی، هر کله چې دا روایت ثابت دی. نو د دې ایت د سورة بقرې سره موافقت څرنګه دی؟ دې کې یو قول دا دی، چې علامه الوسي رحمه الله په روح المعاني کې غوره کړی، چې روح په قبر کې زوړ بدن ته نه واپس

1- سورة البقرة، ایت:۲۸.

کېږي؛ بلکې مثالي بدن ته ورننوځي او پر دې یې هغه حدیث په دلیل کې ذکر کړی، چې د ((شهیدانو روحونه د شنو مرغانو په ججورو کې اچول کېږي او جنت کې ګرځي راګرځي.))

دویم قول دا دی، چې ابن القیم په شرح د ابوداود کې ذکر کړی، چې واپسي د روح بدن ته په قبر کې عارضي وي، په دې سره په قبر کې همېشنی ژوند نه حاصلېږي او ابن عبدالهادي په الصارم المتکي کې ویلي، چې په قبر کې بدن ته د روح ورګرځېدلو سره حقیقي ژوند نه حاصلېږي او دا له مرګ سره منافع او ضد نه دی، یانې دغه واپسي له متشابهاتو نه ده، پر حقیقت یې نه پوهېږو؛ مګر ایمان پرې لرو، د همدې امله ملا علي قاري په (المرقات- صفحه ۱۹۸، لومړي ټوک) کې ذکر کړي، چې امام ابوحنیفه رحمه الله په قبر کې بدن ته د روح راګرځېدلو په مسئله کې توقف کړی دی او دارنګه یې په (۲۰۳مخ، لومړي ټوک کې) ذکر کړي، چې تعلق د روح د بدن له مړي سره په طریقه د حلول سره نه دی، د همدې تحقیق پر بنسټ د دې ایت

(c) ketabton.com: The Digital Library

(فَيُمْسِكُ ٱلَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا ٱلْمَوْتَ) د راګرځېدلو سره هېڅ منافات نشته او له هغې نه انکار کول مناسب نه دي.[1]

د قبر عذاب په قرآني هینداره کې

د قبر د عذاب شتون او د هغه منل ايماني عقيدوي مسئله ده، که څوک د قبر له عذاب يا په قبر کې له عذاب نه انکار کوي، په حقيقت کې د قرآن کريم او نبوي احاديثو انکار کوي او له يادو دوه اصلونو څخه انکار څرګند کفر دی.

که څه هم چې د قرآن کريم په ډېرى اياتونو کې په څرګندو يا اشاروي ډول سره د قبر د عذاب ثبوت او شتون معلومېږي، دلته يې د بېلګې په توګه يوازې څو نمونې را اخلو:

(وَمَنْ أَعْرَضَ عَن ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنكاً وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ ٱلْقِيامَةِ أَعْمَىٰ﴿١٢٤﴾ قَالَ رَبِّ لِمَ حَشَرْتَنِيۤ أَعْمَىٰ وَقَدْ كُنتُ بَصِيراً﴿١٢٥﴾ سورة طه)

ژباړه:((او څوك چې زما له ((ذکر)) د نصيحت له درس، نه مخ واړوي د هغه لپاره به په دنيا کې تنګ ژوند وي او د

1- تفسير احسن الكلام، ټوک:۷، مخ:۳٤۹.

قيات په ورځ به موږ هغه ړوند راپاڅوو. هغه به وايي:"پروردګاره! په دنيا کې خو زه سترګور وم، دلته دې ولې ړوند را پاڅولم؟".))

دې ايت کې له ذکر نه کتاب الله، حق دين او د رسول الله صلى الله عليه وسلم سنت مراد دي.

امام قرطبي رحمه الله هم دې ته اشاره کړې ده او له تنګ ژوند نه مراد د دنيا ژوند او يا د قبر عذاب دی.

همدا خبره له ابوسعيد الخدري، ابو هريره او ابن مسعود رضى الله عنهم څخه هم روايت شوې ده.

د (معيشة) لفظ کې اشاره ده، چې د خوراك، څښاك، ټولې اسانتياوې به لري، د دنيا له خوندونو به برخمن وي؛ مګر زړه به يې تنګ وي، پر غمونو او پرېشانيو به اخته وي او قبر به يې هم تنګ وي.

(وَإِنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُواْ عَذَاباً دُونَ ذَٰلِكَ وَلَـٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لاَ يَعْلَمُونَ ﴿٤٧﴾ سورة الطور)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه:((او د هغې نېټې د عذاب له راتګ نه مخکې هم د ظالمانو لپاره یو بل عذاب دی، خو له دوی نه زیاتره نه پوهېږي.))

تفسیر جواهر القرآن لیکلي:((د دې نه جنګ بدر کې قید، وچکالي او د قبر عذاب مراد دی.))

﴿ٱلنَّارُ يُعْرَضُونَ عَلَيْهَا غُدُوّاً وَعَشِيّاً وَيَوْمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ أَدْخِلُوٓاْ آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ ٱلْعَذَابِ﴿٤٦﴾ سورة المؤمن (غافر)

ژباړه:((د دوزخ اور دی چې هغه ته سهار او ماښام (په عالم برزخ کې) هغوی وړاندې کولی شي او کله چې د قیامت ساعت راشي نو امر به وشي چې آل فرعون ډېر سخت عذاب ته ورننباسئ.))

دا هم له قرآني هینداري څخه د قبر پر عذاب دلیل دی.

﴿كَلاَّ سَوْفَ تَعْلَمُونَ﴿٣﴾ ثُمَّ كَلاَّ سَوْفَ تَعْلَمُونَ﴿٤﴾ سورة التكاثر)

ژباړه:((هېڅکله داسې نه ده ډېر ژر به تاسې پوه شئ. بیا (واورئ چې) هېڅکله داسې نه ده ډېر ژربه تاسې پوه شئ.))

په لومړي ځل کې اشاره ده، وخت د ځنکدن ته، چې په هغه وخت کې به یې پر خپلې غلطۍ یقین راشي او په دویم کې اشاره ده، د قبر عذاب ته.

علامه ابن قیم رحمه الله دا قول په بدائع التفسیر کې د حسن، مقاتل او عطاء رحمهم الله علیهم او ابن عباس رضی الله عنه په روایت کړی دی. او ابن قیم رحمه الله دې قول ته په پینځو وجو سره ترجیح ورکړې ده.

او حدیث د ترمذي چې د علي رضی الله نه یې نقل کړی، هغه ویلي:((چې موږ د قبر په عذاب کې شک کاوه، تر دې پورې چې دا سورت نازل شو.))[1]

او ابوهریره رضی الله عنه ویلي:((پر کافر به قبر دومره راتګ کړای شي، چې یوه پوښتۍ به یې په بلې کې ننوځي او همدا تنګ ژوند دی.))[2]

1 - تفسیر احسن الکلام، ټوک:۹، مخ:۴۰۱.
2 - التذکره فی احوال الموتی وامورالآخرة، مخ: ۱۲۱.

(c) ketabton.com: The Digital Library

د قبر عذاب له څه سرچينه اخلي!؟

ابوبکر بن ابی شيبه د ابو هريره رضی الله عنه په روايت حديث نقل کړی، رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلي:((د قبر ډېری عذاب له تشو بولو څخه وي.))

دا په دې مانا چې څوک د تشو بولو له ځاځکو څخه ځان نه ساتي او په دې برخه کې بې غوري کوي، د قبر پر عذاب به اخته کېږي.

امام بخاري او امام مسلم رحمهم الله عليه د رئيس المفسرين ابن عباس رضی الله عنه په روايت حديث نقل کړی، دی وايي:((رسول الله صلی الله عليه وسلم پر دوو قبرونو ورتېر شو، ويې ويل: دې دواړو ته عذاب ورکول کېږي او په داسې لوی څيز کې عذاب ورکول کېږي، چې (ډېری خلك يې لوی نه ګڼي).

له دوی څخه يو تن به د نميمت (چغلۍ) دنده سرته رسوله ياني د يو کس خبره به يې يو او د هغه بل کس خبره به يې ده ته رسوله او دې بل به د تشو بولو نه ځان نه ساته، رسول الله صلی الله عليه وسلم د ونې يوه شنه ښاخګه راوغوښتله، هغه يې په منځ کې دوه ځايه کړه، نيمه هغه يې

د يو پر قبر او نيمه نوره يې د هغه بل پر قبر وټومبله، بيا يې وويل: کېدای شي له دې دواړو څخه د قبر عذاب سپك کړای شي، تر هغې چې دا دواړه شنې وي.))

طحاوي د عبدالله بن مسعود رضی الله عنه په روايت حديث نقل کړی، رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلي:((الله تعالی د خپلو بنده ګانو نه د يو بنده په اړه په قبر کې د هغه د عذاب حکم ورکړ، چې دا کس دې سل دُرې ووهل شي.

د همدې بد خبر له امله هغه الله تعالی ته سوالونه او دعاګانې پيل کړې، تر دې چې يوه دره ورته پاتې شوه، چې د يوې دُرې له امله يې قبر د اور نه ډك شو، کله چې ترې د اور لمبې پورته شوې او په خپل هوش کې راغی، ويې ويل: ولې مو په دُرو ووهلم؟

ورته وويل شو: تا به له اودس پرته لمونځ کاوه او پر مظلوم تېر شوی وې او د هغه مرسته دې نه وه کړې.[1]

امام ابوداود رحمه الله د انس بن مالك رضی الله عنه په روايت حديث نقل کړی، رسول الله صلی الله عليه وسلم

1- التذکره فی احوال الموتی واموراالآخرة، مخ: ۱۲۳.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ويلي:((د معراج په شپه مې پر داسې خلكو تېرېدل وشو، چې د مسو نوكان يې لرل او خپل مخونه او سينې يې پرې راشكولې، ما جبرايل عليه السلام وپوښته، دا څوك دي؟

جبرايل عليه السلام راته وويل:دا هغه كسان دي، چې دنيا كې د خلكو غوښې خوري او د هغوی په اعراضو (شخصياتو) كې په خبرو اترو بوخت وي.

حديث كې د مسلمانانو سپكاوی د هغوی په شخصياتو كې ځان بوخت ساتل په داسې طريقه چې پر هغوی ملنډې وهلی شي، د هغوی د غوښو له خوراك سره تشبيه شوي.

څرنگه چې قرآن كريم كې د مسلمان غيبت د مړ مسلمان ورو د غوښو له خوراك سره تشبيه شوې دي، ځكه چې غيبت د انسان شخصيت قصابي كېږي او شخصيت يې سپك او شيندل كېږي، څرنگه چې دوی د خلكو غوښې خوړلي، همداسې به دوی د قيامت په ورځ د ميسو په نوكانو له خپلو سينو او مخونو غوښې راشكوي او دا به دوی لپاره عذاب او كړاو وي.

د قبر عذاب

﴿ٱلنَّارُ يُعۡرَضُونَ عَلَيۡهَا غُدُوّٗا وَعَشِيّٗاۚ وَيَوۡمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ أَدۡخِلُوٓاْ ءَالَ فِرۡعَوۡنَ أَشَدَّ ٱلۡعَذَابِ﴿٤٦﴾﴾ سورة المؤمن)

ژباړه:((د دوزخ اور دی، چې هغه ته سهار او ماښام (په عالم برزخ كې) هغوی وړاندې كولی شي او كله چې د قيامت ساعت راشي، نو امر به وشي چې آل فرعون ډېر سخت عذاب ته ورننباسئ.))

د دې ايت نه ډېرو مفسرينو محدثينو او د عقايدو عالمانو استدلال كړی، چې د قبر عذاب حق دی.

امام بخاري رحمه الله په ترجمة الباب عذاب قبر كې دا ايت ذكر كړی دی، په دې اړه لومړی ضروري خبره دا ده، چې په ډېرو صحيحو احاديثو كې د قبر د عذاب لفظ راغلی او عذاب فی القبر هم راغلی، د بېلگې په توگه((إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ فِي قُبُورِهِمَا... .))[1]

يانې قبورهما كلمه پر دې دليل دی، چې په قبر كې عذاب شته، نو له دې تعبير نه انكار كول گمراهي ده.

1- (إِنَّهُمَا لَيُعَذَّبَانِ فِي قُبُورِهِمَا، وَمَا يُعَذَّبَانِ فِي كَبِيرٍ؛ كَانَ أَحَدُهُمَا يَمْشِي بِالنَّمِيمَةِ، وَالْآخَرُ لَا يَتَّقِي الْبَوْلَ) المنتخب من مسند عبد بن حميد ت صبحي السامرائي (ص: 210)

(c) ketabton.com: The Digital Library

مگر تفصيلي څرنګوالی د هغې زموږ له شعور او علم نه پورته دي، ځينې هغه تفصيلات چې په صحيح احاديثو کې راغلي، لکه: پوښتنه او ځواب کول، د هغې لپاره د مړي کېنول، د چا لپاره د قبر پراخوالی او د چا لپاره تنګوالی، د مرغيو په ګېډو او ججورو کې د روح اچول او داسې نور، د دې منل ضروري دي. بيا د اهل السنت والجماعت د عالمانو په دې کې دوه قوله دي، لومړی دا چې عذاب پر روح په خپل مستقر کې او پر بدن په خپل ځای کې، برابره خبره ده که روغ او سالم او که ذرې ذرې د حيواناتو په ګېډو کې، که په سمندر کې وي او که ايرې شوی وي او داسې نور... .

او بدن ته الله تعالی دومره ژوند ورکړی، چې د عذاب احساس کولای شي، مگر د روح تعلق او اړيکه له بدن سره، پر دې صريح صحيح دليل نشته. (دا چې روح څنګه بدن ته راګرځي، په دې به وروسته تر ځانګړي سرليک لاندې بحث وکړو).

دويم قول دا دی، چې عذاب يوازې په روح دی؛ مگر په شرط د مثالي جسد سره، چې پر هغې دا حديث ((چې د

مؤمن روح به د مرغيو په څېر د جنت ونو پورې نښتی وي.)) دلالت کوي او د عذاب اړيکه له اصل بدن سره نشته.

په دې کې لومړی قول صحيح دی، که څېرې پوښتنه وکړای شي، چې دا ايت مکي دی او د امام احمد بن حنبل رحمه الله حديث کې راغلي، چې د قبر عذاب نشته.

هو! څه وخت وروسته رسول الله صلی الله عليه وسلم ته د قبر د عذاب په باره کې وحې وکړای شوه او دا حديث وارد (راغلی) په مدينه منوره کې، نو چې په مکه کې الله تعالی دا ايت رالېږلی و او په دې کې د قبر د عذاب اثبات و، نو رسول الله صلی الله عليه وسلم انکار ولې کاوو.

د دې ځواب ابن کثير رحمه الله په لاندې طريقو سره کړی، لومړی ځواب: په دې ايت سره يوازې د روح وړاندې کېدل پر اور په برزخ کې ثابت دي او دا دلالت نه کوي، چې بدن سره د عذاب اړيکه نشته او که نه نو بدن لپاره د عذاب حاصلېدل د دې ايت له نزول نه وروسته په احاديثو سره ثابت شو.

دويم ځواب دا دی، چې ايت يوازې دلالت کوي په عذاب د کافرانو او له دې نه د مؤمن عذاب په قبر کې نه

(c) ketabton.com: The Digital Library

ثابتېده او په احاديثو سره عذاب د مؤمنانو گناهگارانو ثابت شو.

درېيم ځواب دا دی، چې ايت دلالت کوي، په عذاب د روحونو باندې او په احاديثو کې عذاب د بدنونو هم ثابت شو.[1]

د قبر عذاب حق دی!

د اهل سنت والجماعة د فقهاوو عقيده ده، چې د قبر عذاب حق دی، څرنگه چې نېکو مؤمنانو ته په قبر کې ارام او خوشالي وي او تر قيامته به د ښکلي برزخي ژوند نه گټې پورته کوي، همدارنگه کافرانو او بدکارانو ته په قبر کې عذاب ورکول کېږي او دا په صحيح احاديثو کې ثابت دي.

عائشه رضی الله عنها ته يوه يهودۍ مېرمن راغله او له هغې سره يې د قبر د عذاب ياد وکړ، بيا يې ورته وويل: الله تعالی دې د قبر له عذاب نه پناه درکړي.

عائشې رضی الله عنها په دې اړه له رسول الله صلی الله عليه وسلم نه پوښتنه وکړه، هغه مبارک صلی الله عليه وسلم وويل: هو؛ د قبر عذاب حق دی.[1]

1- تفسير احسن الکلام، ټوک:۷، مخ:۳۹۷.

ابو سعيد رضی الله عنه د حديث راوي دی، رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلي:((پر کافر په قبر کې نهه نوي ښاماران مقررولی شي، چې تر قيامته پورې به کافر چيچي، هغه داسې نااشنا زهر لري، که چېرې يو ښامار هم پر ځمکې پوکی ووهي؛ نو د ځمکې پرمخ به شين بوټی راښکاره نه شي.))[2]

د شيخ القرآن سردارولي د خولې خبره راته د دې حديث په اړه مولانا اجرالدين کوله، چې (۹۹) ښاماران به پرې د دې له امله مقررېږي، چې دغه کافر د الله تعالی د (۹۹) اسماءالحسنی نومونو نه انکار کړی و.

زيد بن ثابت رضی الله عنه وايي: يوه ورځ رسول الله صلی الله عليه وسلم پر خپلې قچر سپور و، د بنو نجار قبيلې يو باغ ته يې تشريف يوړ، موږ ورسره هم د لارې ملگري وو، ناڅاپه د رسول الله صلی الله عليه وسلم قچر ټوپونه کړل، وترېده، دومره وترېده چې نېږدې وه رسول الله صلی الله عليه وسلم ترې نه غورځېدلی وای، هلته پينځه يا شپږ قبرونه وو،

1- مرنے کے بعد کیا ہوگا، مخ:۳۷، مولانا محمد عاشق الهی بلند شهري، اردو.

2- د حديث سند صحيح دی.

(c) ketabton.com: The Digital Library

رسول الله صلی الله علیه وسلم پوښتنه وکړه: څوك د دې قبرونو والا پېژني؟

یو کس وویل: زه یې پېژنم.

رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل: دوی کله مړه شوي؟

هغه کس وویل: د جاهلیت په زمانه کې.

رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل: انسانانو ته په قبرونو کې عذاب ورکول کېږي، که ماته دا وېره نه وی، چې تاسې به د مړو ښخول پرېږدئ، الله تعالی نه به مې غوښتې وای، چې تاسې ته یې هم د د دوی د قبر د عذاب څه برخه اورولی وای، کوم چې زه اورم.[1]

ګرُز

براء بن عازب رضی الله عنه وایي: له رسول الله صلی الله علیه وسلم سره یوې جنازې ته لاړو... رسول الله صلی الله علیه وسلم د حدیث په اوږدو کې وویل: کله چې د یو مؤمن بنده روح ووځي، هغه روح ته ټولې پرښتې د ښنې

1- مرنے کے بعد کیا ہوگا، مخ:۴۰.

دعاګانې کوي، هغه که په اسمان کې وي او که د ځمکې او اسمان په منځ کې وي.

د اسمان دروازې د هغه روح ته پرانیستلای شي، د هرې دروازې والا، الله تعالی ته دا دعاګانې کوي، چې د دغه مؤمن بنده روح دې د هغوی له لوري بره لاړ شي.

د حدیث په پای کې یې وویل: یانې په هغه برخه کې چې د بدعمله انسان سره په قبر کې څه چال-چلند کېږي، الله تعالی پر کافر، مشرك بنده یوه ړنده، کڼه او ګونګه پرښته مقرره کړي، د هغه په لاس کې داسې میرزبه (ګرُز) وي، که چېرې پر هغه غر ووهل شي، خاورې به وګرځي، پر هغه ګرُز به دغه بد عمله انسان ووهل شي، چې د هغې له امله به یې بدن خاورې شي، بیا به یې الله تعالی خپل هغه حالت ته وروګرځوي، څنګه چې و.

بیا به پرښته بل داسې ګوزار ورکړي، (چې دومره به یې ودردوي) چې د ثقلینو (انسانانو او پېریانو) پرته به یې هر څه چغې واوري.

(c) ketabton.com: The Digital Library

براء رضی الله عنه وایي: بیا به د دوزخ په لور ورته یوه دروازه وکړای شي او د اور فرش او بستر به ورته وغوړولای شي.

سفیان ثوري رحمه الله د خپل پلار نه، هغه له خیثمه او خیثمه له براء رضی الله عنه د الله تعالی په دې قول کې:(يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ آمَنُواْ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِي ٱلْحَيَاةِ ٱلدُّنْيَا)[1] تفسیر کې نقل کړي، چې مراد له دې ایت څخه د قبر عذاب دی.[2]

قبر یې له غېږې غورځوي؟

انس رضی الله عنه د حدیث راوي دی، وایي: چې یو کس د رسول الله صلی الله علیه وسلم لیکونکی و، له اسلام منلو وروسته بېرته مشرک شو، رسول الله صلی الله علیه وسلم د هغه په حق کې ښېرا وکړه، چې ځمکه یې قبول نه کړي.

کله چې مړ شو، ابوطلحه رضی الله عنه یې قبر ته ورغی، ګوري چې له قبر نه بهر پروت دی.

1- سورة ابراهیم، ایت: ۲۷.

2- مسند احمد، تفسیر ابن کثیر، ټوک:۳، مخ:٦٧٤.

هلته نېږدې خلکو نه یې پوښتنه وکړه، چې دا څه خبره ده؟

هغوی وویل: موږ څو څو ځلې دا ښخ کړی، ځمکه یې نه قبلوي، هر ځل مو چې ښخ کړی ځمکې بېرته بهر راغورځولی.

د همدې له امله مو بیا ښخ نه کړ او بهر مو د قبر پر غاړه پرېښود.[1]

1- مرنے کے بعد کیا ہوگا، مخ:٤٨.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپږم څپرکی

د قبر له عذاب نه نجات ورکوونکی سورت

عبدالله بن عباس رضی الله عنه ویلي: د رسول الله صلی الله علیه وسلم یو صحابي پر قبر خېمه درولې وه، هغه ته دا پته نه وه، چې دا قبر دی.

له قبر نه د:

﴿تَبَارَكَ ٱلَّذِی بِیَدِهِ ٱلْمُلْكُ وَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَیْءٍ قَدِیرٌ﴿١﴾سورة الملك)

لوستلو غږ راتله، چې انسان لوسته. یاد شوی سورت لوستل کېده، تر دې چې ټول سورت یې ترپایه ولوست، هغه صحابي رضی الله عنه رسول الله صلی الله علیه وسلم ته د دې کیسې یاد وکړ، رسول الله صلی الله علیه وسلم

وویل:"دا منع کوونکی دی، دا نجات ورکوونکی دی، چې خپل لوستونکي ته د قبر له عذاب نه نجات ورکوي."[1]

1- تفسیر ابن کثیر، ټوک:٦، مخ:٢٦٥.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژغورونکې ډالۍ

عبدبن حمید په خپل (منتخب) کې د عکرمه رضی الله عنه په روایت حدیث نقل کړی، چې ابن عباس رضی الله عنهما یو کس ته وویل: داسې حدیث درته ډالۍ نه کړم؟ چې ته به پرې خوشاله شې؟

هغه کس وویل: ولې نه.

ابن عباس رضی الله عنهما وویل:"(تَبَارَكَ ٱلَّذِى بِيَدِهِ ٱلْمُلْكُ) یانې سورت الملک لوله، خپلې مېرمن، د کورنۍ غړو، ټولو بچیانو، کوچنیانو او ګاونډیانو ته یې هم ورزده کړه.

ځکه دا نجات ورکوونکی یا جګړه کوونکی سورت دی، چې د قیامت په ورځ به د خپل لوستونکي له خوا د خپل رب په وړاندې جګړه او دفاع کوي، له الله تعالی څخه به غواړي، چې ده ته د قبر او دوزخ له عذابونو نه نجات ورکړي، بیا یې وویل: رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي، زما دا خوښېږي، چې دا سورت زما د هر امتي په زړه کې وي."[1]

جابر رضی الله عنه د حدیث راوي دی، دی وایي: رسول الله صلی الله علیه وسلم به تر هغې نه ویده کېده، چې (آلم) تنزیل او (تَبَارَكَ ٱلَّذِى بِيَدِهِ ٱلْمُلْكُ) سورتونه به یې لوستي نه و...[2]

ابوهریره رضی الله عنه د حدیث راوي دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي: په قرآن کریم کې د دېرشو ایتونو والا یو سورت دی، چې د قیامت په ورځ به تر هغې خپل (مینه وال) لوستونکي ته شفاعت کوي، چې ښښنه ورته وکړای شي او دا سورة (تَبَارَكَ ٱلَّذِى بِيَدِهِ ٱلْمُلْكُ) دی.[3]

دوه ورځې، دوه شپې

د کایناتو په نظام او د وختونو په ښکلې لړۍ کې ځینې داسې ورځې او شپې شته، چې له نورو جلا ځانګړنې لري، لکه:د قبر شپه، د جمعې شپه، د واده شپه، د اخترونو

1- تفسیر ابن کثیر، ټوک:٦، مخ: ٢٦٦.
2- تفسیر ابن کثیر، ټوک:٦، مخ: ٢٦٥.
3- د حدیث سند صحیح دی، تفسیر ابن کثیر، ټوک:٦، مخ:٢٦٥.

(c) ketabton.com: The Digital Library

شپې، د جمعې ورځ، د عرفې ورځ، د عاشورا ورځ او داسې نورې... .

انس بن مالك رضی الله عنه ويلي:((ايا پر داسې دوه ورځو او دوه شپو خبر درنه کړم، چې خلکو د هغې په څېر د ورځو او شپو په اړه څه نه دي اورېدلي؟

لومړی: هغه ورځ چې د الله تعالی له لوري تاته زېری درکوونکی راشي، يا د الله تعالی د رضا او يا له تا څخه د الله تعالی د ناراضيتوب او خپګان خبر درکړل شي.

دويمه: هغه ورځ چې ته په کې د خپل رب حضور ته د عملنامې اخيستلو لپاره حاضرېږي، يا به عملنامه په ښي لاس او يا به په کيڼ لاس کې درکول شي.

لومړی شپه: هغه چې ته به په قبر کې په لومړي ځل شپه تېرول پيلوي او له دې وړاندې دې پکې هېڅ کله هم شپه نه ده تېره کړې.

دويمه شپه: هغه شپه ده، چې د سحر له سپينې غېږې به يې د قيامت ستره ورځ راښکاره کېږي.[1]

د قبر ياران

1- التذکره فی احوال الموتی وامورالآخرة ، مخ:۸٤.

ابوهريره رضی الله عنه وايي: کله چې مړی په قبر کې کېښودل شي، نو د هغه نېک عملونه ترې ګردچاپېره تاوېږي، که چېرې ګناه د هغه د سر له لوري راځي، نو د قرآن کريم د تلاوت ثواب له هغه دفاع کوي او که د پښو له لوري راځي، نو د تهجدو لمونځونه يې دفاع کوي، که د لاسونو له لوري راځي، نو لاسونه وايي: پر الله تعالی سوګند، چې ده به موږ د صدقې او دعا لپاره غزولو، نو د ده لور ته د راتللو لار نشته، که د مخ له لوري راځي، نو د الله ذکر (ياد) او روژه به په خپل معنوي قوت د هغه دفاع کوي، همدارنګه لمونځ او روژه يو لور ته ولاړ وي، وايي: چې که چېرې کوم کمی وي، نو موږ به يې پوره کړو.

لنډه دا، چې د هغه نېک عملونه به قبر والا ته له عذابونو څخه داسې نجات ورکوي، دفاع به يې کوي، لکه څوک چې د خپلې کورنۍ نه غمونه لرې کوي او مخه يې نيسي، له دې وروسته ورته ويل کېږي، چې د الله تعالی برکت دې درباندې وي، په ارام ويده شه، ځکه له تا سره ډېر ښه ملګري (نېک عملونه) دي.

(c) ketabton.com: The Digital Library

په دې هیله، چې ګران قدره لوستونکي به د دنیاوي ژوند په څېر د برزخي (قبري) ژوند لپاره هم ربښتیني او وفا لرونکي ملګري او دوستان پیداکړي، تر هغې چې په قبر کې هم بې مینې او بې یاره پاتې نه شي.

د لرې پښتونخوا پیاوړی او خوږ ژبی شاعر، چې دا مهال د قبر نړۍ ته تللی، صاحب شاه صابر هم خپل ژوند د خوږو یارانو په غېږه کې ګوري:

دا یو څو یاران که نه وي، بیا به نه یم
زمـــا ژوند دغه یو څو خـــواږه یاران دي

شینکی قبر

انس بن مالك رضی الله عنه د حدیث راوي دی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي: کله چې بنده په قبر کې کېښودل شي، خپل خپلوان، ملګري او نور خلك ترېنه راستانه شي، دی د خلکو د پایزار غږ اوري، بیا دوه پرښتې ورته راشي.

دی په قبر کې راکېنوي، دواړه ورته وایي:د دې کس په اړه څه وایې؟

رسول الله صلی الله علیه وسلم وویل: مؤمن به په ځواب کې ووايي:(أَشْهَدُ أَنَّهُ عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ).

بیا به ده ته وویل شي، اور کې دې د خپل ځای ننداره وکړه، ستا ځای په اور کې و، مګر الله تعالی تاته د هغه په بدل کې په جنت کې ځای درکړ.

د الله تعالی نبي کریم صلی الله علیه وسلم وویل: دی به دواړه ځایونه ګوري.

قتاده رضی الله عنه وایي: دا هم موږ ته ذکر شوي، چې قبر به ورته اویا ګزه پراخه کړای شي او قبر به یې د قیامت تر ورځې پورې له شینکی او سرسبزۍ نه ډک شي.[1]

زه د عمل صالح ځای یم

1- تفسیر ابن کثیر، ټوک:۳، مخ:۶۷۶. صحیح البخاري (2/ 98)

(c) ketabton.com: The Digital Library

وايي چې کله د جنتي مېرمنو سرداره فاطمة الزهرا رضی الله عنها له دې نړۍ نه مخ واړوه، سترګې يې پر ابدي خوب ويدې شوې.

د جنازې د لمانځه، تلقين او تجهيز نه وروسته يې د څلورو کسانو علي، حسين، حسن او ابوذر رضی الله عنهم په بدرګه د هغې لاش ترقبره ورساوه، د جنتي مېرمن د جنازې کټ يې د قبر پر غاړه کېښود.

ابوذر رضی الله عنه قبر ته په خطاب کې وويل: قبره! پوهېږې څوک مو درته راوړې؟ دا فاطمة الزهرا رضی الله عنها، د محمد مصطفی صلی الله عليه وسلم ګرانه لور ده، د علی المرتضی رضی الله عنه مېرمن او د جنتي زليميانو د سردارانو حسن او حسين رضی الله عنهما مهربانه مور ده.

د قبر نه غيبي اواز پورته شو:((زه د حسب او نسب ځای نه يم، زه د عمل صالح ځای يم، له مانه يوازې هغه څوک نجات موندلای شي، چې د خير چارې يې ډېرې وي، زړه يې سالم او روغ وي او عمل يې د اخلاص پر ګاڼه سينګار وي.))[1]

1- درة الناصحين، تاليف: عثمان بن حسن بن احمدالخويري، مخ:۱۹۱، سعيديه کتب خانه، مردان.

د قبر ناوې

ابو هريره رضی الله عنه د حديث راوي دی، رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلي:((کله چې سړی په قبر کې کېښودل شي. يا يې وويل: چې ستاسې يو کس په قبر کې کېښودل شي، دوه سپين سترګې پرښتې ورته راشي، چې يوې ته يې منکر او بلې ته يې نکير وايي. دواړه به ووايي: د دې سړي (محمد صلی الله عليه وسلم) په اړه دې څه ويل؟ دی به ووايي، هغه څه چې ويل يې، ياني وبه وايي، دا د الله تعالی بنده او رسول دی؟

(اشهد ان لااله الاالله و اشهد ان محمد عبده ورسوله)

دواړه به ووايي: موږ پوهېدو، چې ته به همداسې و ايې، بيا به ورته قبر اوياګزه په اوياګزو کې پراخه کړای شي، قبر به يې له نور (رڼا) نه ډک کړای شي.

بيا به ورته وويل شي: ويده شه! دی به ووايي: زه به خپلې کورنۍ ته ورشم، چې هغوی خبر کړم؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

پرښتې به ورته ووايي: د هغې ناوې په څېر ويده شي، چې يوازې د کورنۍ هغه غړي يې له خوبه راويښولی شي، چې ده ته ګران وي.

تر هغې چې الله تعالی يې د قيامت په ورځ د خپل ارام ځای نه راپاڅوي.

او که قبر والا منافق وي، د پرښتو ځواب کې به وايي، له خلکو نه مې چې څه اورېدل ما به هم هماغه رنګ ويل، بس نه پوهېږم!

دواړه پرښتې به ووايي: موږ پوهېدو چې ته به همداسې وايي، بيا به ځمکې ته ووايي: پرې راټوله! نو له هرې خوا به پرې ځمکې داسې راټوله شي، چې پايله کې به يې يوه پوښتۍ په بله کې ننوځي، ده ته به تر هغې د قبر عذاب ورکول کېږي، چې الله تعالی يې بيا په قيامت کې له ځمکې نه راپورته کړي.[1]

شنې څانګې

1- ترمذی، ابن کثير، ټوک:۳، مخ:٦٧٨.

د امام شافعي رحمه الله د مسلك فقهاء وايي، د قبر خوشبويه کول څه باك نه لري، د حنابله وو او احنافو فقهاء هم ورته خبره کوي.

دا هم مستحب خبره ده، چې پر قبر اوبه وشيندلی شي، همدغه ډول شنې څانګې، ريحان او نور پرې لګول سنت دي. هغه که شين بوټی يا د کبلو د چمن څه برخه وي.

له وچېدلو مخکې له قبر نه د هغې اخيستل پکار نه دي، ځکه شنو څانګو او بوټو کې مړي ته د ښښې غوښتلو او د الله تعالی د ثنا ويلو راز نغښتی دی.

رسول الله صلی الله عليه وسلم يوه شنه څانګه دوه ځايه کړې وه، نيمه يې د يو کس پر قبر او نيمه نوره يې د بل کس پر قبر درولې وه... همدا شان د خپل زوی ابراهيم پر قبر يې اوبه ورشيندلې وي او هم يې پرې واړه واړه کاڼي ايښي وو.[1]

1- الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ:٤٦٧.

(c) ketabton.com: The Digital Library

اووم څپرکی

درې ګونې نړۍ

د ژوند مینه والو!

خوښ یم، چې پر دې حقیقت پوهېږئ، چې د دنیوي ژوند هره شېبه د ژوند د دوو نورو پړاووونو لپاره مدرسه ده، دا خبره هم تر ډېرې کچې سمه ده، چې وايي:((لومړی د وروستي پل دی.))

رښتیا هم داسې ده، ډېر ځلې یو زلمی د ژوندانه نړۍ کې د کوچنیتوب له شېبو د الهام او زده کړې کیسې کوي، دا ځکه چې د تجربې پر مټ روزل شوی وي او د تجربې پوهنتون محصلان د ژوندانه په چارو کې ډېر بریالي وي.

پوهان وايي:((تجربه هغه پوهنتون دی، چې په ډېره لوړه بیه محصلان روزي.))

او دا حقیقت هم دی، چې هغوی د ژوندانه په لومړي پړاو یانې دنیا کې د الله تعالی د پېژندګلوۍ، بنده ګۍ او د هغه پر وړاندې د غاړه ایښودلو پر عبادتي سینګار مزین وي، هره شېبه یې د الله تعالی بنده ګي د محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم د سنتو په رڼا کې انجام کړی وي، طبیعي ده چې د دنیوي او اخروي ژوند ترمنځ د برزخي نړۍ په غېږه کې به د الله تعالی له فضل او مهربانۍ او لورېینو برخمن وي، د ژوند دویم کور قبر کې به یې د ایمان او عقیدوي مشالونو د رڼا وړانګې خپرې وي او د قبر شپه به یې د نېک عمل په رڼا روښانه او ځلېدونکي وي، د قبر له کړاوونو به په امن کې وي او روحونه به یې له اووه اسمانونو وربره د علیین په مانیزه ماڼۍ کې استوګن کوي.

او هغوی چې د ایمان عقیدې او د دې په رڼا کې د نېکو اعمالو، عقایدو او اخلاقو بې برخې وي، یقیني ده چې دنیوي ژوند به یې هم ګډوډ او له ستونزو ډک وي او برزخي نړۍ کې به هم د قبر په شپه کې په تورو تیارو کې ډول ډول عذابونو په ورکولو ځورول کېږي، د قبر په نااشنا او هیبتناک کور کې به پرې د ځمکې نااشنا حشرات،

(c) ketabton.com: The Digital Library

ښاماران او لړمان ګومارل شوي وي او د دنیوي ژوند د لنډو ورځو شپو د مستیو او نافرمانیو غچ به ترینه اخلي او روحونه به یې د اووه ځمکو لاندې د سجیین په زنداني دفتر کې قید وي.

هوکی ګرانو لوستونکو!

د ژوند درېیمه نړۍ چې تلپاتې نړۍ ده، ژوند، نعمتونه او خوندونه یې حقیقي او تلپاتې دي.

هو هغه نړۍ چې یوازې ژوند به پکې د بادشاهۍ پر ګدۍ ناست وي او مرګ به د کایناتو د ستر بادشاه پر امر حلال او قصابي شي.

د اخرت نړۍ ده، چې هر چا سره به د ذرې ذرې په کچه محاسبه کېږي، عدالت به واکمن وي، د میزان تله به ولاړه وي، پر چا به ظلم نه کېږي، هر چاته به د هغه د نېکو او بدو اعمالو په کچه مکافات او مجازات ورکول کېږي، څوک به د ښي لاس پر عملنامو نازول کېږي او چاته به په چپ لاس کې ورکول کېږي، څوک به نېکبخته اعلانېږي او څوک به بدبخته، چاته به مهربان پیغمبر محمد مصطفی صلی الله علیه وسلم د حوض کوثر سپینو او خوږو اوبو نه

ډک جام ورکوي او څوک به د پرښتو له لوري د کوثر له حوض نه شړل کېږي.

څوک به د صراط له خطرناک پل نه د خپلو ښو اعمالو په رڼا کې تېرېږي او ځینې به یې د دوزخ ژورې او هیبتناکې کندې ته د خپلو بدو کړنو له امله ورغورځېږي.

چاته به وویل شي، چې تاسو د جنتیانو ډله کې جنت ته لاړ شئ او چاته به وویل شي، چې تاسې د کافرانو، مشرکانو، منافقانو او مجرمانو په ډله کې دوزخ ته لاړ شئ او دې ته ورته نورې نااشنا پرېکړې به د ژوند په درېیمه نړۍ کې انجامېږي.

په دې هیله چې زما په شمول مې درانه لوستونکي ورونه او خویندې او په ټولیز ډول مسلمانان د ژوند په لومړۍ، دویمه او درېیمې نړۍ کې نېکمرغه او بریالی شي.

لومړۍ ګومبزه

د ښځینه مړي د تابوت یا جنازې پر کټ پرده نیول مستحب عمل دی، ځینې وایي، چې تر ټولو لومړی د ام

(c) ketabton.com: The Digital Library

المؤمنين زينب بنت جحش رضی الله عنه د جنازې کټ لپاره پرده نیول شوې وه.

او ابن عبدالبر ویلي: فاطمة الزهرا رضی الله عنها د رسول الله صلی الله علیه وسلم لور لومړۍ هغه مېرمن وه، چې په اسلام کې یې د جنازې پرکټ پرده جوړه شوې وه، له دې وروسته بیا د زینب بنت جحش د جنازې کټ د پټولو لپاره پرده نیول شوې وه.[1]

فقهاء وایي: دا د یو گومبز په ډول دجنازې پر کټ جوړېږي، ځینې یې د لرگو نه، ځینې یې د خرما له څانگو او ځینې یې د ډُرمو نه جوړوي؛ ځکه په دې ښه ستر راځي.

تر ټولو به لومړی زه له قبره پاځېږم!

امام مسلم رحمه الله د ابي هریره رضی الله عنه په روایت حدیث نقل کړی، رسول الله صلی الله علیه وسلم ویلي:(أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَأَوَّلُ مَنْ يَنْشَقُّ عَنْهُ الْقَبْرُ،

1- الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ: ٤٥٢.

وَأَوَّلُ شَافِعٍ وَأَوَّلُ مُشَفَّعٍ.)[1] یانې:زه به د قیامت په ورځ د ادم علیه السلام د اولاد سردار یم او تر ټولو لومړی به زه له قبر نه پاځېږم، تر ټولو لومړی به زه شفاعت کوم او تر ټولو لومړی به زما شفاعت قبلېږي.

امام ترمذي رحمه الله د ابی سعیدالخدري رضی الله عنه په روایت حدیث نقل کړی:(أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا فَخْرَ، وَبِيَدِي لِوَاءُ الحَمْدِ وَلَا فَخْرَ،... وَأَنَا أَوَّلُ مَنْ تَنْشَقُّ عَنْهُ الأَرْضُ وَلَا فَخْرَ)[2]

یانې: زه به د قیامت په ورځ د ادم علیه السلام د اولاد سردار یم او پر دې فخر نه کوم او زما په لاس کې به د حمد بیرغ وي او پر دې فخر نه کوم، ... او تر ټولو لومړی به زه د ځمکې له چاودلو سره له قبره پاځېږم او زه دا خبره د فخر په توگه نه کوم (بلکې د شکر او منني په ډول یې کوم).

امام احمد بن محمد بن حنبل رحمه الله د بخاري او مسلم په شرط برابر حدیث نقل کړی، وایي:((یوې یهودۍ مېرمنې به د عائشې رضی الله عنه خدمت کاوه، کله به چې

1- صحيح مسلم (4/ 1782).

2- سنن الترمذي ت شاكر (5/ 587).

(c) ketabton.com: The Digital Library

عائشې رضی الله عنه له هغې مېرمنې سره څه نېکي وکړه او هغه به خوشاله شوه، نو عائشې رضی الله عنها ته به يې داسې دعا کوله:((الله تعالی دې د قبر له عذاب څخه پناه درکړي.)) عائشه رضی الله عنها وايي، رسول الله صلی الله عليه وسلم کور ته راننوت. ما ترې وپوښتل: ايا د قيامت نه وړاندې د قبر عذاب شته.

هغه وويل: نه؛ ولې دا پوښتنه کوې؟

عائشې رضی الله عنها په ځواب کې وويل: له دې يهودی مېرمنې سره چې کله څه نېکي او يا مرسته وکړم، نو دا راته وايي، چې الله تعالی دې د قبر له عذابه وساته.

رسول الله صلی الله عليه وسلم وويل: يهوديان دروغ وايي او دوی پر الله تعالی تر ټولو لوی دروغ وايي.

بيا چې څومره د الله تعالی خوښه وه، له دې وروسته په کور کې تم شو.

يوه ورځ غرمه مهال په داسې حال کې له کوره ووت، چې جامې يې پر ځان رانغاړلې وې، سترګې يې تکې سرې وې، په اوچت غږ يې خلکو ته داسې وويل:ای خلکو! قبر د تورې شپې د يوې برخې په څېر دی، که چېرې تاسې پر

هغه څه پوه شوئ، چې زه پرې پوهېږم، ډېر به وژاړئ او لږ به وخاندئ، ای خلکو! پر الله تعالی د قبر له عذاب نه پناه وغواړئ، ځکه د قبر عذاب حق دی.[1]

د مړي هډوکي

که ډېر اهم ضرورت نه وي، د مړي د قبر سپړل او هډوکي يې هاخوا-دېخوا وړل راوړل نه دي پکار.

که چېرې د کوم شرعي مطلب پر بنسټ او د کوم روا هدف په خاطر د مړي هډوکي قبر نه ويستل کېږي، ډېره پاملرنه دې وشي، چې هډوکي يې مات نه شي، ځکه د مړي د هډوکو ماتول ګناه ده.

رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلي:

((د مړي د هډوکو ماتول په ګناه کې داسې دي، لکه د ژوندي انسان هډوکي چې ماتولای شي.))

يا دا چې:

1- د حديث سند صحيح دی، تفسير ابن کثير، ټوک:۵، مخ:۴۵۱.

(c) ketabton.com: The Digital Library

((د مړي د هډوکو ماتول داسې دي، لکه د ژوند پرمهال يې چې هډوکي ماتولای شي.))

لومړی حديث ابن ماجه د ام سلمه رضی الله عنها په روايت نقل کړی. او دويم يې احمد، ابوداود، ابن ماجه د ام المؤمنين عائشې رضی الله عنها په روايت نقل کړی.[1]

1- الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ:٤٦٤.

کوم هډوکي نه خاورې کېږي!؟

بخاري، مسلم او د حديثو په نورو کتابونو کې د ابو هريره رضی الله عنه په روايت حديث نقل شوی، رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلي: د انسان په بدن کې داسې کوم غړی يا د غړي برخه نشته، چې نه خاورې کېږي؛ مگر يوازې يو هډوکی دی، چې په قبر کې نه خاورې کېږي، هغه (عجب الذنب) يانې د ملا د بېخ هډوکی دی، چې له دې نه به د قيامت په ورځ د دوباره پيدايښت د لړۍ جوړښت پيلېږي.

د ابوهريره رضی الله عنه په روايت بل حديث کې راغلي، رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلي: د قبر خاورې د بني ادم هر غړی او هره برخه خوري، پرته له عجب الذنب يانې د ملا هډوکي نه، چې د انسان پيدايښت هم له دې ځايه پيلېږي او د دويم ژوند پرمهال به هم د انسان د بدن فزيکي جوړښت له همدغه ځايه پيلېږي.[1]

1- صحيح بخاري، مسلم.

(c) ketabton.com: The Digital Library

ابن اثير رحمه الله په خپل کتاب (النهاية فی غريب الحديث والاثر) کې حديث ذکر کړی:د بني ادم د بدن هره برخه خاورې کېږي، پرته د ملا له هډوکي څخه.

او په يو روايت کې راغلي (الا عجب الذنب) مگر د ملا هډوکی.[1]

وروسته پياوړی عالم او څېړونکی ابن اثير الجزري رحمه الله د دې (عجب الذنب) څېړنه داسې کړې ده:"(عجب) هغه هډوکي ته ويل کېږي، چې د ملا په لاندينۍ برخه کې، کوناټو ته نېږدې ساحه کې ځای لري.

او په څارويو کې دې برخې ته (عسيب) ويل کېږي، يانې د لکۍ هډوکی يا د ويښتو د شنه کېدلو ځای يوه نازکه برخه ده."[2]

په ټوليزه او ساده اصطلاح کې د لکه لمي هډوکي په نوم پېژندل کېږي.

تعزيه که فاتحه!؟

1 -النهاية فی غريب الحديث والاثر، ټوک: ، مخ:۱٦۷.

2 - التذکره فی احوال الموتی واموارالآخرة ، مخ:۱٤۵.

د مړي لپاره دعا کول او ښښنه غوښتل ښه عمل دی او د شرعي تعزيې موده درې ورځې او شپې وي.

له دې وروسته مکروه ده؛ مگر د غائب لپاره جواز لري، له درې ورځو هاخوا؛ ځکه پکار نه ده چې په دې سره د مړي کورنۍ ته غم تازه کېږي.

رسول الله صلی الله عليه وسلم ويلي: هېڅ يوې مسلمانې مېرمنې ته دا روا نه دي، چې پر الله تعالی او د اخرت په ورځ ايمان لري، پر مړي له درېو ورځو زيات وير او خپگان وکړي؛ مگر پر خپل خاوند چې مړ شوی وي، څلور مياشتې او لس ورځې وير او غم کولای شي.[1]

د شوافعو او حنابله وو په نېز د تعزيې (فاتحې) ته کېناستل مکروه دي، چې د مړي والا ځانگړي ځای کې کېني او خلک دې ورته راځي، ځکه دې سره غم اوږدېږي.

د ابوحنيفه رحمه الله د مسلك فقهاوو ليکلي: د تعزيې (فاتحې) لپاره له جومات پرته تر درېو ورځو لپاره کېناستل څه باك نه لري؛ خو لومړۍ ورځ يې غوره ده.[2]

1- الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ:٤۷۸.

2- الفقه الاسلامي وادلته، ټوک:۲، مخ:٤۷۸.

(c) ketabton.com: The Digital Library

باید یادونه وکړو، چې جوماتونو کې د مړو فاتحې اخیستل د امام ابوحنیفه رحمه الله د مسلك خلاف عمل دی.

ځکه له جوماتونو نه د حجرو-دېرو په ډول کار اخیستل د اسلامي مقرراتو خلاف عمل دی. له بده مرغه چې ډېری خلك ځانونه کلك حنفیان ګڼي؛ خو په لوی لاس د حنفي مسلك ودانۍ نړوي.

كه تر درېو ورځو پورې څوك فاتحه اخلي، په کور یا بل کوم ځانګړي ځای کې دې کېني، چې هم اسلامي او هم ټولنیز اخلاقي اصول مراعت شي.

اتم څپرکی

اوس دې د ګور خونه را ورانه شوه د بامه سره!

د اسمان ښکلی مخ نیمه نیمه ورېځو پر خپل شال پوښلی و، لمر به کله پر دې بریالی شو، چې د ورېځو شال له خپل سپېڅلي رخسار نه لرې او د څو شېبو لپاره خپلو نورو همزولو کایناتو ته د رڼا وړانګې ډالۍ کړي.

د ورېځو خدمتګار شمال هم په غمازۍ کې ډېره تجربه لرله، په دومره بیړه به یې د ورېځو شال د لمر پر ځلېدونکي څېرې وروغوړاوه، چې تا به ویل، ورځ د مازیګر له شېبو سره غاړې غړۍ ده او نور نو لمر د سفر تابیا نیولې... هاخوا سپین غر د همت ناك زلمي په څېر د رنګینو کایناتو ننداري ته ولاړ و او د سپینو واورو په رحمتي لباس د کایناتو خالق نازولی و، شمال به هم د واورین سپین غره له لوري راښکته او د پسرلي پر وړمو مست ګلونه بوټي او فصلونه به یې مات رامات پرمخ ښکل او بیا به بل خوا لاړ.

(c) ketabton.com: The Digital Library

که څه هم چې زما خیال د چاپېریال رنګینیو د کایناتو د ښکلا بڼ ته وربللی و او د ژوند مسافرې شپې مې له یاده وتې وې.

هلته څنګ کې د تللو مسافرو ښارګوټي ته ورستون شوم، چې پر سلام او پوښتنه یې څه ناڅه حق ورپوره کړم.

دې ښارګوټي کې زما پلار، مور او تره هم دېره نیولې وه، ډېری مشرانو، ځوانانو، کوچنیانو، نارینه او ښځینه وو دلته د نااشنا ژوند خوږې او ترخې شپې ازمویلې، الله تعالی ته پته ده، چې د چا د بدن جوړې روحونه به علیین او د چا به د سجیین په دفترونو کې قید وي.

څوک به په ازموینه کې بریالی او څوک به ناکام شوي وي، د جنت له ښکلې او خوشبویه بڼ نه به د چا د قبر مانۍ ته خوشبویۍ او رڼاګانې ورننوځي؟

او څوک به بیا د دوزخ له ګرم اور نه په اور سوځېږي، چاته به قبر هرکلی ویلی وي.

غېږه به یې ورته خلاصه کړې وي، مینه او د مینې خواږه به یې ورکړې وي او چاته به یې ویلي وي، چې بد دې وکړه، زما غېږې ته راغلې، چاته به د جنت له باغچو باغیچه

ګرځېدلي وي او چاته به د دوزخ له کندو څخه یوه کنده ګرځول شوې وي.

سره او سپین غلافونه او شالونه پرې غوړېدلي وو، آن پر ځینو په دودیزه غیر شرعي ډول جنډې هم درول شوې وي، چې شمال به یې رنګینې ټوټې پرمخ وهلې او غږ به یې تر لرې ځایه اورېدل کېده.

د دغه ښارګوټي مسافرو ته د دعا او ښښنې غوښتلو وروسته مې د هدیرې په خاموشه نړۍ کې پر یو داسې قبر سترګې ولګېدې، چې په ټولیز ډول له څلورو خواو نه شلېدلی او غرق شوی و او له خاورو او شناختو سره یوځای او د ځمکې تل ته ښکته شوی و، د قبر دغه ورانې او ړنګې خونې د لرې څخه د خلکو سترګې ځان ته را اړولې او په لیدو یې په لیدونکو هومره وحشت او وېره راتله، تا به ویل، چې همدلته کېنم او د دې ړنګ شوي قبر څخه د دنیا د لنډمهالي ژوند په اړه زده کړه وکړم.

که څه هم چې قبرونو ته په شرعي توګه تګ د شریعت له نظره دا ګټه لري، چې د ژوندي انسان اړیکه له دنیا او د دنیا د لنډمهالیو خوندونو سره پرېکوي، د اخرت فکر ته

(c) ketabton.com: The Digital Library

وده ورکوي، انسان پرې له بديو نه راګرځي او الله تعالی د نېکيو توفيق ورکوي، خو د مسافرو په ښارګوټي کې دې رنګې شوې ماڼۍ زما په ژوند کې يو مثبت انقلاب رامنځ ته کړ.

د دنيا ماڼۍ او رنګين کورونه يې زما د ذهن له نړۍ نه وويستل او زه يې پر دې پوه کړم، چې د دنيا ماڼۍ رنګېدونکي دي.

هو؛ د قبر ماڼۍ هم رنګېږي، يوازې نېک عمل به له انسان سره ملګرى او پاتې وي.

هماغه شېبه مې د يو شاعر پر دې بيت خپل زړګي ته د دنيا د پناه کېدونکي رڼا او ښکلا ياد تازه کړ:

اول دې ښې لوړې ماڼۍ لوړې بنګلې درلودې
اوس دې د ګور خونه راورانه شوه له بامه سره

ډالر يم!

شمشاد د خپل معنوي غرور عظمت، خپلواکۍ او ملي مسووليت پر بنسټ د بې کوره کډوالو، تلونکو-راتلونکو کړېدلو افغانانو سلام او هر کلي ته په احترام ولاړ و، د سپرلي مستو او خوشبويه څپو يې تازه تازه پر ښکلي مخ د

زلميتوب شنه ليکه راښکلې وه، ورځې هم شېبه په شېبه د لمر په اشاره د رڼا څادر ټولاوه او رخصتېدله.

د مسافرو افغانانو، مېرمنو او کوچنيانو بېړې، زوګ او خبرو ساحه داسې پوښلې وه، ګوا چې د حشر ورځ ده او هر انسان د خپل ځان په فکر کې ډوب دی. هر چا بيړه کوله، چې د مازيګر لنډې شېبې پرې د ماښام تورې لړې راخپرې او مېلمنې نه کړي.

او له پولې هاخوا يا دېخوا خپلو پناه کېدونکو جونګړو ته ځان ورسوي، ما سره هم له لرې اشغال شوي پښتونخوا نه يو کس د لارې ملګرتيا کوله، چې د پښتون په ټپي زړګي د راښکل شوې کرغېړنې چاړې له ځايه دېخوا له ده سره بل کس ملګرى شو، دا کس له څرګندې بڼې ډېر نېک خويه او ژمن مسلمان ښکارېده، د دنيا په پناه او د دنيا والو په مالي او دنياوي حرص سره غړېده، د اسلام له سپېڅلي دين نه يې د خلکو سرغړونه، بې پروايي او مخ ګرځونه يادوله.

زموږ د لارې دې فکرمن ملګري د خبرو لړۍ همداسې غځوله، ويې ويل: يو کس چېرې په سفر تله، د خپل ژوند ملګرې (مېرمن) يې له ځانه سره د موټر په لومړي سيټ کې

(c) ketabton.com: The Digital Library

کېنوله، د لارې په اوږدو کې د سړک پرغاړه ولاړې یوې اغلې ته ودرېد، ترې ویې پوښتل: څوک یې؟

هغې وویل: کلداره یم!

دې کس خپلې همېشنۍ ملګرې ته وویل: ته وروسته سیټ کې کېنه! ځای کلدارې ته پرېږده.

کلداره له موټر چلوونکي سره په لومړي سیټ کې کېناسته، لږ وړاندې چې لاړل، پر یوې بلې مېړنۍ یې سترګې ولګېدې، پوښتنه یې ترې وکړه: تاسې څوک یئ؟

په ناز پالل شوې خپلواکې نړۍ وویل: افغانۍ یم!

موټر چلوونکي کلدارې ته وویل: تاسې وروسته سیټ کې کېنئ!

افغانۍ ته یې وویل: راځئ له ما سره په لومړي سیټ کې کېنئ!

موټر چلوونکي خپل سفر بیا پیل کړ، وړاندې ګوري، چې د سړک پرغاړه یو داسې ځېنور ولاړ دی، چې خپلې ول ول ځنې یې غوړې کړي او پر شونډو یې مرموزه مُوسکا له مستۍ نه غزونې کوي، موټر چلوونکی د حرص شهواني قوې پر لېونتوب اخته کړی و، د عادت له مخې یې

د شوخ او مست ځېنور مخې ته موټر ودراوه، ترې ویې پوښتل: ستاسې نوم؟

ځېنور چې د موټر چلوونکي چاپلوسي او غوړه مالي ولیده، نور هم د مستۍ څپو واخیست، ویې ویل: ډالر یم!

چلوونکی له خوشالۍ نه وارخطا شو، خپلې مېرمن ته یې وویل: ته د موټر په ډاله کې کېنه، افغانۍ ته یې وویل، تاسې له کلدارې سره وروستي سیټ کې کېنئ! او ډالر ته یې وویل: صیب مهرباني وکړئ! له ما سره همدلته کېنئ.

د ډالر مینې چلوونکی نشه کړی و، په ډېر ناز او غرور یې د سفر لاره لنډوله، یو ځای کې یې د نورانیت د روښانه مشال د رڼا وړانګې خپرېدلې، سیمه د روحاني سکون او ارام معنویاتو پوښلې وه، د ژوند د بري راز د همدغه پانوس په رڼا کې ترلاسه کېده، د الهي رحمت وړانګو هم په دغه سیمه د سپېڅلتیا نوراني څادر غوړولی و، د امنیت په دغه ډاډمنه چاپېریال کې سړک ته څېرمه د معنویاتو پر ګاڼه پسوللی یو معنوي شخصیت ولاړ دی، چلوونکي د یاد شخصیت په اشاره موټر د هغه مخې ته ودراوه، پوښتنه یې ترې وکړه: ته څوک یې؟

(c) ketabton.com: The Digital Library

د رڼاګانو سمبول وویل: زه اسلام (دین) یم.

موټر چلوونکی، چې د ډالر پناه کېدونکې مکارې مینې په زړه داړلی و، وویل: سیټ پوره دی.

هوکی!

د دنیا مینه وه، چې ډالر یې د لومړي سیټ، کلداره او افغانۍ یې د دویم سیټ او خپله مېرمنه یې د ډالې مېلمنه کړه او دین ته یې ځای نه و؟!

د ګور شپه نه په کور کېږي

ملګرو پرې ډېره سپارښتنه کوله، چې دا ځل به له موږ سره ډېرې ورځې تېروې، حامد، سلمان او ارمان به هم راوغواړو، د ننګرهار مستو او ښایستو سیمو او درو ته به په سیل لاړ شو، د غازي امان الله خان پارک به ووینې.

وخت به راشي د سپین غره سیل ته به لاړ شو
صبر وکړه لا ګورګرې پخې نه دي

که وشو د سپین غره سیل ته به لاړ شو، ګورګرې به پخې وي، د ماڼوګانو څانګې به له ځانه سره راوړو.

یوه ورځ به د علامه سید جمال الدین افغان د زوکړې سیمې ته چکر ووهو، د کونړ د مست او څپاند سیند نندارې

ته د سالار باغ د بې شنو ونو لاندې کېنو، واپسۍ کې به د دې څلوریزې د شاعر سرسبزې سیمې ته سلام وکړو.

د ژوندون مېره اوږده ده تږی کېږې
ګوټ د شونډو د شربت درسره واخله
د وصال ډیوه به مړه وي موږ به نه یو
دا په یاد د محبت درسره واخله

هو؛ عماره! محمد موسی شفیق درته یادوم، د صدیق الله رښتین او قیام الدین خادم قبرونو ته له سلام وروسته، به:

اول ځان د قام خادم کړه
بیا هله د قام سردار شه

د شعر شاعر ملنګ جان قبر ته ورشو، که زړه دې و، یوه ورځ به د احساس د څلي مزار ته سر ورښکاره کړو، چې ویل به یې:

یو پټ غلی احساس دی په ارام مې نه پرېږدي
په اور مې کړوي، لکه چې خام مې نه پرېږدي
جرائت مې زیاتوي دومره پر ځان یمه پوی شوی
غافل له خپله حقه او غلام نه مې نه پرېږدي

(c) ketabton.com: The Digital Library

الفت صيب يادوم، د عمار ذهن مې چې څومره د خيال پر وزرو سپور په ننګرهار، کونړ او لغمان کې وګرځاوه، درېز يې ډېر کلک و، ډېر مې وهڅاوه، چې دا ځل به له ننګرهاره کندهار د علامه عبدالحی حبيبي او عبدالرووف بېنوا ښارونو ته چکر ووهو.

خو زړه يې د بېړني پرواز او الوت په شېبو کې ښکارېده، عمار ماته ډېر ګران و، د هغه مينې زما د زړګي پر تخت واکمني کوله.

د هغه پر ليدو به زما زړه د ارام احساس کاوه، هغه زما له کوچنيتوب آن له ښوونځي نه تر پوهنځي پورې صميمي دوست و، نه پوهېدم چې څنګه يې پخلا او ځان سره يې ايسار کړم، خو دا ځل يې څېره کې د جدايۍ نااشنا نښو غزونې کولې، هو اراده يې پر هوډ بدله کړه.

له نورو ملګرو سره يې خدای پاماني وکړه او له هغه وروسته يې ماته په داسې شېبو کې مخ راواړوه، چې ښکلې سترګې يې له مسافرو مرغلرو اوښکو ډکې ډکې کېدلې، پر ښکلي رخسار يې د مسافرۍ خزان د خپګان خړې ورېځې خورې کړې وې، شونډې يې رپېدلې، پر ژړغوني او

لړزانده غږ يې راته وويل: رومانه! ماته غاړه راکړه، نور به د موټرو تم ځای ته ځان ورسوم، ناوخته کېږي، زما زړه هم د فراق خپګان داسې پر څپېړو وواهه، چې هغه سره د غاړه غړۍ کېدلو پرمهال مې له سترګو اوښکې روانې او ژبه مې بنده بنده کېدله، سلمان اجازه واخيسته، دا نو داسې شېبې وې، چې لمر په ورور خپل طلايي رنګ زياتوه، شېبه پر شېبه ورځې خپله غوړېدلې غالۍ راټولوله او د شپې د راتګ زېرى يقيني کېده.

تر ډېره مې له عمار سره تلېفوني اړيکه فعاله وه، خو څه وخت وروسته موبايل هم راسره د وفا مزی وشلوه، ډېر انديښمن وم، چې عمار به کابل ته رسېدلی وي که نه، له بده نصيبه هېڅ لاره نه وه، چې زه دې پرېږې د عمار له حاله خبر شوی وای، شپه تېره شوه، سهار مهال مې له ميډيا نه د غم دا خبر واورېدل، چې تېر ماښام د ماهيپر هسکې غړۍ ته څېرمه د مسافرو دوه موټرونه سره ټکر شو، چې ډېری سورلۍ يې ټپي او يو زلمي هلک په کې خپل روح او خوږ ژوند له لاسه ورکړ... وروسته معلومه شوه، چې دا زلمی هم هاغه زما ګران دوست عمار و، د مرګ زېري يې ډېر

(c) ketabton.com: The Digital Library

ودردولم، مگر څه چاره نه وه، ځکه تقدير په تدبير نه بدلېږي، هماغه شېبه مې د مشرانو پر دې خبره يقين نور هم پوخ شو، چې د گور شپه نه په کور کېږي، هو؛ نه په کور کېږي.

ته څوک يې؟

يوه ورځ عاصم له مېرمن او بچيانو سره له کوره په چکر ووتل د لارې په اوږدو کې يې يو سړی وليد، چې د لارې په سر ولاړ و، عاصم ترې وپوښتل: تاسو څوک يئ؟

هغه وويل: زه مال يم.

عاصم له خپلې مېرمنې او بچيو نه پوښتنه وکړه: څنگه مو خوښه ده، ده ته له ځانه سره ځای ورکوئ او که نه؟

ټولو په يو غږ وويل: ولې نه، ده ته به هرومرو ځای ورکوو، ده ته خو سفر کې ډېر اړتيا پيداکېږي او د ده په شتون کې ډېر څه لاسته راوړلای شو.

مال يې له ځان سره اوچت کړ او سفر يې بيا پيل کړ، لږ وړاندې چې لاړل، هلته يې يو بل کس وليد، چې لاره کې ولاړ و، عاصم ترې وپوښتل: تاسې څوک يئ؟

هغه په ځواب کې وويل: زه مقام او منصب يم.

عاصم له خپلې مېرمنې او بچيو وپوښتل: څنگه دی له ځان سره کېنوئ؟

ټولو وويل: هرومرو، ولې نه! ده ته په سفر کې اړتيا ليدل کېږي، د دنيا ډول ډول لذتونه د مقام په وسيله لاسته راوړل کېږي، ده ته به هرومرو په سيټ کې ځای ورکوو.

مقام او منصيب يې هم له ځان سره په موټر کې کېناوه، د خوښيو او خوشاليو ډک سفر کې مېله ځای ته روان وو او کوم لذت او نفسي غوښتنې سره به يې چې ملاقات کېده، له ځان سره به يې موټر ته اوچتولې.

د سفر په جريان کې يې يو بل کس وليد، چې د عمومي سړک پر غاړه ولاړ و، عاصم د هغه څنگ ته موټر ودراوه، ترې ويې پوښتل: تاسې څوک يئ؟

هغه وويل: زه دين يم.

عاصم خپلې مېرمنې او بچيو ته وکتل ويې ويل: څنگه دا له ځان سره ځايوئ؟ د خوښيو پر وږو مستې کورنۍ يې وويل: اوس د دې وخت نه دی، دا مهال له دين سره د سفر کولو وخت نه دی، اوس موږ د دنيا په سيل او چکر وتلي يو، د دنيا له طبيعي منظرو او گلورينو باغيچو له گلونو او گلدستو به خوند اخلو، په ازادۍ او خپلواکۍ به گرځو.

(c) ketabton.com: The Digital Library

او دین خو پر موږ په زرگونو پابندۍ لگوي، زموږ د خوندونو په وړاندې خنډونه پیداکوي، مخنیوی یې کوي.

هو؛ داسې به وکړو، چې له چکر وهلو څخه راستانه شو، بیا به دین له ځان سره په څه طریقه موټر کې ځای کړو.

دین یې هملته پرېښوده او دوی ترې وړاندې لاړل، د سفر په بهیر کې په عمومي سړک لږ لا نه وو تلي، چې د تالاشۍ پر پوستې وربرابر شو، هلته پر لوحه لیکل شوي وو: ودرېږه (Stop)، یو سړی ولاړ و، عاصم نه یې په ډېرې تونديې لهجې سره د موټر نه د راکوزېدو غوښتنه وکړه او دایې هم ورته وویل: عاصمه! ستاسې د سفر وخت ختم شو او له دې سره سره یې د موټر دننه سترگې واچولې او ویې ویل: زه له تاسې سره دین گورم، چې شته که نه؟

عاصم وویل: دین مې لږ وړاندې ځای کې پرېښوده، که اجازه کوئ، زه به هغه پسې بېرته لاړ شم او موټر ته به یې له ځان سره رااوچت کړم.

هغه کس وویل: اوس ناشونې ده، ستاسې وخت ختم شوی، اوس به تاسې له ما سره ځئ.

عاصم وویل: سمه ده؛مگر له ما سره مال، منصب، مېرمن او بچي دي.

هغه کس وویل: اوس ستاسې مال، منصب، مېرمن او بچي تا د الله تعالی له عذاب څخه نه شي ژغورلای، یوازې دین ستاسې په کار راته، کوم چې تاسې وړاندې په لاره کې پرېښی دی.

عاصم وپوښتل: ته څوک یې؟

هغه وویل: زه مرگ یم، له کوم نه چې تاسې په بشپړه توگه غافل او بې پروا وئ او عمل مو هېر کړی و.

د هغه مېرمن او بچو دی پرېښود، مال او منصب لپاره یې بل چا سره خپله د سیل او چکر سفر په لور مخکې لاړل، هېڅ یو هم د عاصم د مرستې لپاره له موټر نه ښکته نه شو، آه... آه... .

(﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تُلۡهِكُمۡ أَمۡوَٰلُكُمۡ وَلَآ أَوۡلَٰدُكُمۡ عَن ذِكۡرِ ٱللَّهِۚ وَمَن يَفۡعَلۡ ذَٰلِكَ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡخَٰسِرُونَ﴿٩﴾سورة المنافقون)

ژباړه:((ای مؤمنانو، ستاسې مالونه او اولادونه دې تاسې د الله له یاد نه غافل نه کړي. کوم کسان چې دا کار وکړي هغوی زیانمن دي.))

(﴿وَلَن يُؤَخِّرَ ٱللَّهُ نَفۡسًا إِذَا جَآءَ أَجَلُهَاۚ وَٱللَّهُ خَبِيرُۢ بِمَا تَعۡمَلُونَ﴿١١﴾ سورة المنافقون)

(c) ketabton.com: The Digital Library

ژباړه:((په داسې حال کې کله چې د يو چا د عمر د پوره کېدو وخت رارسېږي، نو الله هغه ته هېڅکله نور مهلت نه ورکوي او تاسې چې څه کوئ، الله پرې ښه خبر دی.))

﴿يَوْمَ لاَ يَنفَعُ مَالٌ وَلاَ بَنُونَ﴿٨٨﴾ سورة الشعراء﴾

ژباړه:((کله چې نه مال څه ګټه ورسوي، نه اولاد.))

﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ ٱلْمَوْتِ وَإِنَّمَا تُوَفَّوْنَ أُجُورَكُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَامَةِ فَمَنْ زُحْزِحَ عَنِ ٱلنَّارِ وَأُدْخِلَ ٱلْجَنَّةَ فَقَدْ فَازَ وَما ٱلْحَيَاةُ ٱلدُّنْيَا إِلاَّ مَتَاعُ ٱلْغُرُورِ﴿١٨٥﴾ سورة ال عمران﴾ ژباړه:((په پای کې هر ځوك د مرګ خوند څکونکی دی او تاسې ټول د قيامت په ورځ د خپلو خپلو پوره اجرونو ميندونکي يئ، بريالی اصلاً هغه ځوك دی، چې هلته د دوزخ له اوره وژغورل شي او جنت ته ننويستل شي، پاتې شوه دا دنيا، دا خو صرف يو غولوونکی شی دی.))

﴿قُلْ إِن كَانَ آبَاؤُكُمْ وَأَبْنَآؤُكُمْ وَإِخْوَانُكُمْ وَأَزْوَاجُكُمْ وَعَشِيرَتُكُمْ وَأَمْوَالٌ ٱقْتَرَفْتُمُوهَا وَتِجَارَةٌ تَخْشَوْنَ كَسَادَهَا وَمَسَاكِنُ تَرْضَوْنَهَآ أَحَبَّ إِلَيْكُمْ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِ وَجِهَادٍ فِي سَبِيلِهِ فَتَرَبَّصُواْ حَتَّىٰ يَأْتِيَ ٱللَّهُ بِأَمْرِهِ وَٱللَّهُ لاَ يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلْفَاسِقِينَ﴿٢٤﴾ سورة التوبة﴾

ژباړه:((ای پيغمبره! ووايه چې که ستاسې پلرونه، ستاسې زامن، ستاسې ورونه، ستاسې مېرمنې، ستاسې خپل-خپلوان، ستاسې هغه

مالونه چې تاسې ګټلي دي، ستاسې هغه تجارت چې د هغه په ورانېدو انديښمن کېږئ او ستاسې د خوښې کورونه تاسې ته له الله او د هغه له پېغمبر او د هغه په لار کې له جهاد نه ګران وي، نو انتظار وباسئ تر دې پورې چې الله خپله فيصله ستاسې مخې ته راولي او الله فاسقانو ته لارښوونه نه کوي.))

﴿وصلى الله على خير خلقه محمدٍ وآله وصحبه اجمعين.﴾

(c) ketabton.com: The Digital Library

لیکلړ

موضوع **مخ**

لومړی څپرکی

د مؤمن لپاره ډالۍ 7
د ژوند جوړه 10
د مرګ هیله 13
د مرګ یاد 15
د مرګ یاد زړه کې نرمي پیداکوي 20
د مرګ پرښته له چا اجازه نه غواړي!؟ 23
د مرګ استازې 24
ملك الموت هر کور ته پینځه ځلې ګوري 25
د ځناورو او حشراتو روحونه څوك اخلي؟ 25
د مرګ پرښتې له چا اجازه غوښتې وه!؟ 27
د شپې غړیز پیغام 28
د مرګي سیلۍ 29

دویم څپرکی

وصیت مو له ځان سره لیکلی وساتئ!! 31
وروستۍ خبره 32
وروستۍ شیبه 34

نصرانۍ پېغله 35
د غوره خاتمې نښې 37
د جبین پرخه 42
د غرغرې شېبې 45
سپینه مانۍ 47
د الله تعالی دوسته سلام! 48
الله تعالی مو پر مینه نازوي 48
روحونه چېرته ځي!؟ 49
د روحونو ارام ځای 53

دریم څپرکی

غسل 54
د غسل ورکوونکي ځانګړنې: 56
د جمهورو فقهاوو دلایل: 56
غسل ورکوونکی دې بیا غسل وکړي 59
د مړي تخت 61
د غسل د پیل اودس 61
زړه مـــې له غیرته په ګوګل دننه دود شي 65
ړمنځ چې دې بې پامه و هې ګوتې په کاکل 65
د قبر جوړه!؟ 67
د ښخولو حکم 71

(c) ketabton.com: The Digital Library

مړي ښکلولی شئ؟ 73
مړی مه ځنډوئ! 74
د قبر څنګ کې ژړا 77
د جنازې د لمانځه طریقه 78
د جنازې لمونځ چېرې کېږي؟ 83
د کومو کسانو د جنازې لمونځ کېږي او د کومو نه؟! 83
دوه ستر غرونه 86
پر قبر که د اور پر سکروټو ناسته؟ 86

څلورم څپرکی

د قبر بنسټګر 88
د قبر ودانیز جوړښت 89
د مسافرۍ کور 92
د قبر ژبه 95
لحد 95
قبر به څومره ژوروئ؟! 97
د مړو قبله 98
تابوت 99
درې لپې خاوره 100
څلور پوړیزه قبرونه 102
د خپلوانو هدیره 104

د قبر شپه او تش پالنګونه 104
د علیین ماڼۍ او د سجیین زندان! 106
د ازموینې پاڼه 115
د ازموینې ژبه 117

پینځم څپرکی

په قبر کې روح بدن ته څنګه راځي؟! 118
د قبر عذاب په قرآني هینداره کې 121
د قبر عذاب له څه سرچینه اخلي؟! 125
د قبر عذاب 127
د قبر عذاب حق دی! 131
ګرُز 133
قبر یې له غېږې غورځوي؟ 135

شپږم څپرکی

د قبر له عذاب نه نجات ورکوونکی سورت 137
ژغورونکې ډالۍ 139
دوه ورځې، دوه شپې 140
د قبر یاران 141
شینکی قبر 143
زه د عمل صالح ځای یم 144
د قبر ناوې 146

(c) ketabton.com: The Digital Library

شنې څانګې 147

اووم څپرکی

درې ګونې نړۍ 149
لومړۍ ګومبزه 152
تر ټولو به لومړی زه له قبره پاڅېږم! 153
د مړي هډوکي 156
کوم هډوکي نه خاورې کېږي!؟ 158
تعزیه که فاتحه!؟ 159
اتم څپرکی 162
اوس دې د ګور خونه را ورانه شوه د بامه سره! 162
ډالر یم! 165
د ګور شپه نه په کور کېږي 169
ته څوك يې؟ 173

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library